

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Politická reprezentace imigračních menšin

v Nizozemí

Martina Burjanová

Konzultantka: PhDr. Blanka Knotková-Čapková, PhD.

Praha 2007

Úvod

Tématem mé diplomové práce je politická reprezentace imigračních menšin. Otázka přistěhovalců do vysokopřímových států v euroatlantické oblasti je široce diskutovaná veřejností, odborníky i politiky. Setkáváme se se vstřícnými i xenofobními názory na soužití většinové společnosti a menšin, jejichž příslušníci vyznávají jiné hodnoty, mají jinou barvu pleti nebo mluví jiným jazykem.

Soužití většiny a menšinových skupin zasahuje do politologie, sociologie, ekonomie, religionistiky, filosofie i genderových studií. Zkoumání politoložek a politologů obsahuje kromě otázky reprezentace také problematiku integrace do většinové politické kultury, občanských a politických práv nebo artikulace zájmů menšin.

Vzhledem k rozsahu mé diplomové práce není možné prozkoumat téma reprezentace politických menšin komplexně. Soustředím se proto na samotnou podstatu politické reprezentace etnických menšin. Budu zkoumat, jaké mohou být podoby této politické reprezentace a existuje-li spojení mezi politickou ne-reprezentací a špatnou sociálně-ekonomickou situací etnických menšin.

Do jaké míry se politikové a političky s menšinovým původem identifikují s menšinovou skupinou? Nakolik mohou splývat s většinovou reprezentací, kdy do politiky nevnášejí žádná menšinová témata? Za jakých podmínek jsou zvolení zástupci a zástupkyně etnických menšin skutečně těmi, kdo artikulují a hájí politické požadavky svých etnických skupin? Jak poznat, že jejich politické působení podporují stranické aparáty jen proto, aby strany nemohly být nařčeny z ignorance menšin a tito reprezentanti a reprezentantky zůstávají pasivní? Jaké důsledky s sebou může přinést nedostatečná artikulace zájmů významné skupiny lidí ve společnosti?

Nazvěme stav, kdy zástupci menšin mohou artikulovat a hájit vlastní požadavky, „autentickou reprezentací“, na rozdíl od „alibistické“ reprezentace, která poskytuje pouze alibi dominantnímu mocenskému diskursu. Myšlenku autenticity reprezentace podrobně rozvíjí Gayatri Chakravorty Spivak, která ve svém pojetí zdůrazňuje vnitřní heterogenost skupin a problémy vznikající z alibistické reprezentace.

Zvláštní pozornost věnuji otázce politické reprezentace žen z etnických menšin. I zde se budu ptát na předpoklady jejich autentické reprezentace. Ta je v případě každého jednotlivce podmíněna jeho možností svobodně se projevovat. Zvláště u žen je však tato možnost v některých přistěhovaleckých kulturách silně zpochybněna. Směřuji tak k otázce konfliktu mezi občanskými právy, tak jak je každému jedinci v liberálně demokratických společnostech zajišťuje právní stát, a požadavky na roli ženy podle interpretace mocenských struktur uvnitř minorit, ze kterých tyto ženy pocházejí a ve kterých žijí.

Obecné teoretické úvahy budu ilustrovat na případu Nizozemského království. Na něj bylo v Evropě poukazováno jako na příklad bezproblémového soužití příslušníků různých kultur. Vybrala jsem si ho proto, že tato představa byla nedávno velmi zpochybněna. Ve své práci bych chtěla prozkoumat, byl-li tento obraz Nizozemí založený na skutečnosti či mylnou iluzi. Cílem mé práce je analyzovat příčiny současných problémů nizozemské integrační politiky a naznačit řešení vzniklé situace.

1 Metodologie

Východiskem mé diplomové práce je studium odborné literatury z oblasti politické filosofie, politologie, sociologie a genderových studií. Nastuduji různé teoretické přístupy k problematice politické reprezentace, protože ta je ústředním tématem mé práce. Budu se zajímat o funkci reprezentace, a sice pro společnost i individua, pro stabilitu společnosti a politickou socializaci jejich členů. Z tohoto hlediska pak budu pohlížet na politickou reprezentaci menšin: Jaké důsledky pro společnost má jejich vyloučení z politického života? Jak ovlivňuje život jedince absence politické reprezentace, se kterou by se identifikoval? Existuje spojení mezi politickým vyloučením a patologickými jevy jako například kriminalitou? Je žádoucí, aby v politice byli zástupci výrazně odlišných kulturních hodnot (v Evropě především zástupci muslimek muslimů)? Jaká opatření zavést pro zvýšení politické reprezentace etnických menšin? Jsou řešením kvóty?

Budu postupovat dedukcí. Z literatury vyberu relevantní teoretické poznatky, podrobím je analýze a na jejím základě formuluji vlastní teze, které by bylo možné použít pro kauzální a vztahovou analýzu autenticity politické reprezentace imigračních menšin a politickou reprezentaci žen z těchto menšin. Pokusím se formulovat kritéria autentické reprezentace. Následně budu teoretické závěry aplikovat na případovou studii Nizozemí.

Při zkoumání autenticity politické reprezentace menšin v Nizozemí budu studovat programy politických stran, tisk (komentáře, rozhovory s politiky a političkami menšinového původu), informační zdroje organizací občanské společnosti, statistická šetření a studie z oblasti imigračních menšin. Vyhledám političky a politiky z etnických menšin v parlamentu a na tuto reprezentaci použiji kritéria pro autentickou reprezentaci. V této oblasti jsem odkázána především na internetové zdroje.

2 Problematika reprezentace menšin v teoretickém kontextu

Ústředním tématem mé práce je problematika menšin. Měla bych proto začít s definováním pojmu menšina. Členské státy OSN se dosud nedohodly na žádné oficiální verzi definici, uvedu proto definici zvláštního zpravodaje OSN Francesca Capotortiho z roku 1977: „Skupina početně menší než zbytek populace státu, v nedominantní pozici, jejíž členové, ač státní příslušníci daného státu, mají etnické, náboženské nebo jazykové charakteristiky odlišné od zbytku populace a dávají najevo, ač nepřímo, že by chtěli svou kulturu, tradice, náboženství nebo jazyk zachovat.“¹

Výše uvedená definice sice zahrnuje případ, kdy málo početná skupina drží moc na většinou², ale zdůrazňuje kulturní odlišnosti. (Frištenská, Víšek 2002: 17) Existuje přístup, který menšiny definuje právě na základě jejich vztahu k moci. Podle Shaefera (1996: 5) je možné menšinu definovat jako „podřízenou skupinu, jejíž příslušníci mají významně méně kontroly nebo moci nad vlastními životy, než mají příslušníci dominantní nebo většinové skupiny“. Jaké další znaky charakterizují podle Shaefera menšiny? Jsou to tělesné a kulturní odlišnosti od většiny, zážitky vznikající z předsudků a znevýhodnění, nedobrovolnost zařazení do menšiny, existence pocitu solidarity uvnitř minoritní skupiny nebo partnerské svazky většinou jen v rámci jedné minoritní skupiny. Nadřazený vztah většiny nad menšinou není trvalý, ale

¹ Study on the Rights of Persons belonging to Ethnic, Religious and Linguistic Minorities. UN Document E/CN.4/Sub.2/384/Add.1-7 (1977)

http://minority-rights.org/docs/mn_defs.htm

² Příkladem byl jihoafrický apartheid, kdy bělošská menšina vládla černošské menšině.

mění se.³

Člověk je členem nebo členkou několika skupin najednou a příslušnost k několika skupinám zároveň může buď oslabovat nebo zesilovat polaritu vztahu většiny a menšin. Homi K. Bhabha v této souvislosti podotýká, že v současnosti se už chápání člověka nezakládá jen na jedné linii – žena-muž, tmavá-světlá pleť, nyní lidé patří do několika skupin najednou, a sice podle pohlaví, rasy, příjmu, materiální situace, sexuální orientace, zaměstnání apod. Bhabha se domnívá, že tento jev ztěžuje člověku vlastní identifikaci ve světě. Identifikace člověka nyní probíhá na základě interakce s ostatními lidmi a projevuje se v různých pokusech o formulování rozdílů mezi kulturami lidí. Člověk se identifikuje právě v prostoru „mezi“ (*in-between*), kde určí rozdíly (Bhabha 1994: 2). Toto zvláště platí pro imigraci. Výraz „bezdomovecvi“ (*unhomeliness*) charakterizuje život imigrantů, kteří jsou konfrontováni s odlišnou kulturou v nové zemi. Vyznačuje se prolínáním privátní a veřejné sféry, ale veřejná sféra převažuje, to znesnadňuje vlastní identifikaci. (Bhabha 1994: 13) Tento přístup je podstatou Bhabhova pojmu lokace „kultury“ (*location of culture*).

V souvislosti s menšinami je z politologického hlediska primárně zajímavá otázka soužití s většinou. Pro mou práci je klíčová otázka existence vztahu mezi autenticitou politické reprezentace menšin a harmonického soužití s většinou. Jedním ze základních kritérií při rozhodování o autenticitě politické reprezentace je pro mě vztah menšin k politické moci a participace na ní.

Cílem následující kapitoly je nastínit základní otázky, na které se v tomto textu pokusím odpovědět. V dalších kapitolách budou jednotlivé problémy detailně rozebrány.

³ Příkladem je opět Jihoafrická republika, kde režim apartheidu na počátku devadesátých let dvacátého století skončil.

2.1 Základní otázky

Má analýza začíná u problematiky politické reprezentace. Pro definování jejího významu se mi z hlediska mé práce jeví jako nejrelevantnější strukturně-funkcionální přístup. Soustřeďuje se na funkce politického systému. Dělí je do dvou skupin, na funkce vstupů a výstupů.

Mezi funkce vstupů patří politická socializace, artikulace zájmů, spojování zájmů a politická komunikace. Politická socializace je proces formování politických postojů člověka. Jedinci se díky své rodině, škole, náboženské organizaci, zaměstnání, masmédiím a politickým stranám seznamují s politickými pravidly a hodnotami, tzv. politickou kulturou. Je to také proces, kterým se politická kultura mění. (Almond, Powell 1992: 33-34)

Artikulace požadavků je jedinou cestou, jak měnit kodifikované normy a každý politický systém v sobě obsahuje způsob artikulace požadavků. (Almond, Powell 1992: 61) Co když lidé z menšin nejsou zastoupeni v politice, která určuje zásadní společenské normy a hodnoty? Pak politický systém zohledňuje jen většinové normy a politická socializace menšin by znamenala jejich včlenění do většinové politické kultury.

Na druhé straně se musíme ptát, kam až jsou lidé v politice ochotni ustoupit při dosahování kompromisu. Je zřejmé, že jeden z hlavních současných konfliktních vztahů Evropě je konstruován jako konflikt mezi křesťanskou a muslimskou civilizací. Byli by politikové a političky z majority v zemích euroatlantické civilizaci ochotni k takové změně pravidel, která by znamenala zřeknutí se některých principů liberální demokracie (například sekularizace, svobody projevu, svobody tisku)? Domnívám se, že nikoliv. Existují základní politické hodnoty liberálně demokratických států Evropy, které musejí všichni političtí reprezentanti a politické reprezentantky bezpodmínečně přijmout nehledě na své osobní přesvědčení? Je možné tolerovat porušení individuálních práv v rámci

přijetí jinakosti dané kultury (mám na mysli práva žen z patriarchálních kultur)?

Přejděme k dalšímu okruhu otázek: Mohou etnickou menšinu reprezentovat zástupci nebo zástupkyně, které s menšinou nespojuje etnický původ? Jsou-li v politice lidé z etnických menšin, jak poznáme, že jsou autentickou reprezentací?

Dokončeme nyní pojetí politického systému z hlediska strukturně-funkcionální analýzy. Další funkcí vstupu je agregace zájmů, proces při kterém jsou podle požadavků rozděleny ekonomické zdroje společnosti. (Almond, Powell 1992: 75) Rozdělení zdrojů společnosti předchází diskuse, ve které se rozhodne, které požadavky budou přijaty. Čtvrtý prvek vstupu, politická komunikace, slouží jako prostředek pro uskutečňování výše zmíněných funkcí vstupu. Výstupy politického systému jsou tvorba pravidel, jejich aplikace a posuzování účinků zavedených norem. (Říchová 2000: 65)

Nemohou-li menšiny artikulovat své požadavky, nemohou se ucházet o veřejné prostředky a nemohou své požadavky prosadit. Základním kritériem pro posouzení autenticity politické reprezentace je pro ně vztah k politické moci a účast na ní. Politika slouží také k formulování norem společnosti. Nemají-li menšiny žádný podíl na jejich tvorbě, nemusejí zohledňovat hodnoty menšin a bude pro ně těžší je dodržovat.

Tím přecházíme k zásadní otázce: Souvisí nízká (nebo žádná) politická reprezentace dané skupiny s její špatnou sociálně-ekonomickou situací? Je možné pozorovat, že existuje kladná korelace mezi v průměru nízkými příjmy a minimálním politickým zastoupením. Víme, že do politiky vstupují lidé s vyšším vzděláním (a tedy s potenciálně vyššími příjmy), vstupují do ní spíše muži než ženy, které mají v průměru nižší příjem než muži. V politice se nesetkáme s lidmi vyloženě sociálně slabými. Co když etnické menšiny (které v průměru vykazují nižší příjmy

na hlavu, nižší vzdělání nebo vyšší kriminalitu) do politiky nepronikají stejně jako do ní nepronikají občané ze dna sociálního žebříčku? Má mít politická reprezentace etnických menšin vyšší důležitost než zastoupení sociálně slabých v rámci většinové populace?

Poslední okruh otázek se týká autenticity reprezentace. Politické strany hrají v politice nejdůležitější roli. Ovlivňují politickou socializaci a politickou kulturu, protože organizují veřejnou diskusi a mohou mobilizovat voliče pro určité ideje. (Almond, Powell 1992: 75) Zároveň se uvnitř stran díky systému primárních voleb rozhoduje, kdo z adeptů a adeptek skutečně bude mít šanci být zvolen nebo zvolena.

Když se do politiky dostanou lidé s prokazatelně menšinovým původem, znamená to, že budou artikulovat zájmy svých menšin, nebo splynou s většinovou politickou reprezentací a žádný „menšinový element“ do politické diskuse nepřinesou? O tom se rozhoduje ve stranických primárkách. Jaké znaky odlišují autentickou politickou reprezentaci od alibistické reprezentace? Existují prostředky, jakými ji zajistit?

Shrňme na závěr této kapitoly tři základní teoretické problémy:

- Souvisí spolu nízká sociálně-ekonomická pozice příslušníků menšin a nízká politická reprezentace?
- Je možné požadovat, aby určité politické zásady přijali každá reprezentantka a každý reprezentant v liberálně-demokratickém systému?
- Za jakých podmínek je politická reprezentace autentická?

V následujících kapitolách budou tyto základní teoretické problémy zevrubně analyzovány.

2.2 Existuje kauzální vztah mezi politickou reprezentací menšin a jejich sociálně-ekonomickou pozicí?

Je možné, že by se patologické jevy ve společnosti vyskytovaly u menšin častěji v reakci na státní vynucování norem, na kterých se příslušníci menšin nepodíleli, a/nebo jako důsledek frustrace z diskriminace? Toto téma svou podstatou souvisí s funkcemi výstupu politického systému a v předchozí kapitole jsem ho uváděla na závěr. Domnívám se však, že je zdaleka nejzřejmějším společenským problémem týkajícím se menšin, proto svou teoretickou analýzu začínám právě s ním.

Jak jsem již uvedla výše, existuje kladná korelace mezi nízkou socio-ekonomickou pozicí lidí a jejich minimální politickou reprezentací. Je však otázkou, proč se vůbec zabývat politickou reprezentací etnických menšin, když se nezabýváme ani politickou reprezentací sociálně slabých. Tradičně se na sociálně slabé zaměřovala sociální politika ve snaze zlepšit jejich materiální situaci. Měl by být přístup k lidem z etnických menšin jiný?

Na menšiny je obvykle pohlíženo jako na „problematické“, když ve statistikách vykazují v průměru nižší vzdělání, nižší příjem, vyšší nezaměstnanost a vyšší kriminalitu než většinová populace. U některých menšin dosahuje podíl soudně trestaných osob desítek procent. Ve většinové populaci jsou to zlomky procent. Konkrétní statistika v případě Nizozemí je zachycena v tabulce 1.

**Tabulka 1: Podíly uvězněných na celkové populaci daného etnika
v Nizozemí**

		Populace v Nizozemí	Počet uvězněných	Podíl počtu uvězněných na populaci etnika
Původ	nizozemský	14 400 000	8 549	0,06%
	surinamský	325 000	1 364	0,42%
	marocký	306 000	1 106	0,36%
	turecký	351 000	656	0,19%

*Zdroj: Vermeulen a Penninx (2000: 9), ter Wal (2005: 5), vlastní výpočty
podle údajů Ministerstva spravedlnosti.⁴*

Z tabulky 1 je zřejmé, že podíly vězňů z surinamské, marocké a antilské populace, nejpočetnějších etnických menšin v Nizozemí, výrazně převyšují podíl uvězněných etnických Nizozemců. V případě Surinamců je to sedmkrát víc, u Maročanů šestkrát víc, u Turků třikrát tolik než u etnických Nizozemců.

Podle statistik páchají příslušníci některých etnických skupin v Nizozemí závažnější trestné činy častěji než příslušníci většinové populace. Studie Junger-Tas tvrdí, že v případě méně závažných a srovnatelných trestných činů dostávají příslušníci etnických menšin u soudů vyšší tresty než zločinci z většinové společnosti (Junger-Tas 1997: 257).

Údaje o kriminalitě mohou sloužit jako příklad problémů, které Nancy Fraser označuje jako „dvoudimenzionální“. Svůj původ mají jednak v „hospodářské struktuře“ a na druhé straně v „statusové hierarchii společnosti“ (Fraser, Honneth 2004: 39). Diskriminace menšin je jedním z nich (Fraser, Honneth 2004: 43). Utváří ji „institucionalizované kulturně

⁴ <http://www.dji.nl/main.asp?pid=40§orid=2&catid=3>.

Pozn. Při výpočtu jsem vycházela z úvahy, že v Nizozemí žije 16 milionů obyvatel a etničtí Nizozemci tvoří 90% populace – tj. 14,4 milionu lidí.

hodnotové vzorce“, které se projevují jako oceňování majoritních vlastností, a charakteristiky, které jsou připisovány menšinám, činí „opovržením hodnými“. (Fraser, Honneth 2004: 52) Lidé z menšin mají díky svému vzdělání nižší příjmy než většinová populace, zároveň jsou diskriminováni i v každodenním životě (kdy například nejsou vpuštěni do restaurace pro svou barvu pleti) nebo pro svůj původ dostávají vyšší tresty u soudů, jak v případě Nizozemí prokazuje studie Junger-Tas (1997).

Společnosti euroatlantického prostoru jsou do značné míry založeny na materiálních hodnotách a pracovním výkonu, proto jsou politikové a političky a občanky a občané schopni vidět především ty jevy, které se týkají materiálního standardu, a jako řešení problémů menšin je prezentována především finanční pomoc, pomoc při vzdělávání a pomoc v hledání zaměstnání.

Fraser tvrdí, že není možné spoléhat jen na řešení na straně společenského uznání (odstranění diskriminace) nebo přerozdělování, že je třeba obou. Vyjadřuje se však ve velmi obecných kategoriích. Nerozvíjí dále, jak by si samotnou politiku přerozdělování představovala. O přerozdělování zdrojů společnosti v každém státě rozhoduje politická reprezentace. Fraser reprezentaci a přerozdělování nespojila, nýbrž jen požadovala obojí najednou. Samotné přerozdělování vidí jen jako toky finančních prostředků směřující k menšinám a už nekonkretizuje, kdo rozhodne o účelu jejich použití.

Dle mého názoru je autentická politická reprezentace menšin primárním řešením. V politice jde z velké části o rozdělování výnosů z daní, o podporu kulturních a společenských aktivit lidí. Jen autentičtí reprezentanti a reprezentantky menšin budou nejlépe schopni označit účely, který by měly být podpořeny ze státního rozpočtu.

Rozhodování majority o přerozdělování společenských zdrojů má ještě jeden problematický aspekt. Jsou-li ze státního rozpočtu podporovány výhradně aktivity vlastní většinové společnosti (protože nereprezentované

menšiny mají minimální přístup ke státním finančním prostředkům), rozvíjí se právě většinové aktivity. Z toho může pramenit stereotypní závěr o nekulturnosti nebo nízké vyspělosti menšin.

2.3 Existují demokratické principy, které je nutné zachovat při politickém jednání?

Podle Roberta Dahla je demokracie nástroj, který umožňuje *účinnou participaci* lidí, kteří se tak mohou vyjádřit k diskutovaným otázkám. *Volební rovnost* zajišťuje, že všichni lidé mohou jít volit a jejich hlasy mají stejnou váhu. Každý člověk má právo na *poučené porozumění*, má právo se zevrubně seznámit s danou otázkou. Lidé mohou *kontrolovat nastolování témat* k projednávání, tj. rozhodovat o tom, které problémy budou projednány. Demokratický systém by měl *zahrnovat všechny dospělé*. (Dahl 2001: 39)

Tyto zásady představují ideál, jehož předpoklady není možné splnit, v realitě je zcela naplněn jen bod volební rovnosti a zahrnutí všech dospělých. Tyto principy demokracie států euroatlantické oblasti značí, že jejich politický systém není jen neutrálním rámcem, ve kterém by byly diskutovány představy lidí. Principy, za kterých jsou ideje projednávány jsou samy o sobě hodnotami. Nejsou však jediným důkazem hodnotové orientace státu.

Pro politiku je zcela praktickým problémem otázka svátků a dní volna. Křesťané svěťí neděli, muslimové pátek a Židé sobotu. Státní symboly a svátky jsou založeny na národní identitě založené v minulosti. (Kymlicka 1995: 114-115). V oblasti euroatlantické civilizace není zvykem pracovat v sobotu a v neděli. Neměl by být pátek také vyškrtnut z pořadu politických jednání? Podle Kymlicky tato symbolika podporuje jednu identitu a zároveň jiné „znevýhodňuje“. (Kymlicka 1995: 108) Je-li na jedné straně podporována jedna kulturní identita, Kymlicka požaduje, aby byly podporovány i ty menšinové, a sice v tom, že lidé odlišných

identit mohou svou odlišnost také prezentovat. (Kymlicka 1995: 113)

Ani Charles Taylor nesouhlasí s tím, že by liberální politický systém byl neutrálním procedurálním rámcem. Připomíná, že již samotný pojem sekularizace pochází z křesťanského slovníku a také proto je nemožné, aby byl liberalismus neutrální půdou, na které se setkávají různé kultury (2001: 79). Taylor však trvá na tom, že by liberalismus měl usilovat o přežití vlastních hodnot a neměl by být jen souhrnem procedurálních ustanovení (2001: 78).

V této souvislosti by však mohla vyvstat otázka: Proč proto demokracii nezměnit na neutrální procedurální rámec, ve kterém by mohli žít lidé různých norem? Dahl tvrdí, že demokracie je oproti jiným vládním systémům výhodnější a jmenuje její „kladné důsledky“ (Dahl 2001: 46):

1. Zabraňuje vzniku tyranie
2. Zajišťuje základní práva
3. Zajišťuje všeobecnou svobodu
4. Umožňuje lidem, aby se rozhodovali sami o sobě
5. Umožňuje mravní samostatnost
6. Umožňuje rozvoj člověka
7. Chrání základní osobní zájmy lidí
8. Zajišťuje politickou rovnost
9. Usiluje o mír
10. Usiluje o prosperitu

V těchto zásadách je možné číst individualismus (4., 6., 7.), liberalismus (3., 4., 5., 7.) a sekularismus (4., 5.). To jsou principy, které mohou být velmi vzdálené kulturám z Afriky, Asie nebo jižní Ameriky, stejně jako imigrantům, kteří z nich pocházejí.

Fareed Zakaria používá termín liberální demokracie, aby odlišil vládní systémy, které z demokracie přijaly pouze mechanismus voleb ale nikoli už práva a svobody občanů. (Zakaria 1998: 22-23)

Na začátku této kapitoly jsem uvedla program (liberální) demokracie, jak jej prezentuje Robert Dahl. Tento program se realizuje soustavou práv a svobod, která jsou zaručena každému občanovi a občance liberálně demokratického státu a podobná práva garantuje také lidem, kteří na jeho území pobývají, ač nemají jeho občanství. Jsou mezi nimi svoboda projevu, právo sdružovací a shromažďovací, svoboda vyznání, oddělení církve a státu, rovné, tajné a všeobecné volební právo, svoboda tisku, svoboda vědeckého bádání apod. Právě tato práva by měla být v politických jednáních nedotknutelná a politikové a političky z většiny i z menšin je při jednání musí respektovat.

Proč? Důvody jsou principiální i pragmatické – principiální vyplývají z humanistických konceptů liberální demokracie, pragmatické se orientují především na aspekt fungujícího soužití.

Jak zajistit, aby byla tato liberálně demokratická soustava práv a svobod zachována? Svázáním jejich změn s vyšší mírou politického konsensu, například pro jejich změnu vyžadovat větší většinu hlasů než pro přijímání běžných zákonů, tj. ústavní většinu. Tak bude zajištěno, že nebudou nahodile měněna podle momentální politické situace, a zároveň je bude možné měnit (ne nutně k horšímu), když by to byla vůle velké většiny občanů.

2.3.1 Je možné, aby se na menšiny vztahovaly odlišné zákony?

Z hlediska liberální demokracie jsou stejná práva pro všechny občany a fakt, že státní moc mezi nimi při svém jednání nerozlišuje, znakem vyspělosti státního zřízení. Zastáncem tohoto názoru je například Giovanni Sartori, který tvrdí, že ustanovit dodatečná práva pro partikulární skupiny obyvatel, by byl „ohromný krok nazpět“ (Sartori 2005: 63). Pro Sartoriho by taková práva byla privilegii (Sartori 2005: 62).

Proti tradici zákonů, které jsou slepé k rozdílům mezi lidmi, se vymezují myšlenkové proudy myslitelů a myslitelek, kteří naopak tvrdí, že jisté skupiny obyvatel by měly mít práva, která ostatní nemají. Z hlediska tématu práce jsou relevantní dva okruhy problémů: je možné, aby pro jistou skupinu obyvatel platily v liberálně-demokratické společnosti odlišné normy než pro jinou (například v oblasti rodinného práva)? Mají mít menšiny zvláštní právo na politickou reprezentaci?

Zvláštními právy na politickou reprezentaci se zabývá kapitola 2.3.1. Analyzujeme nyní otázkou možnosti existence dvou systémů práva v jednom státě, které by lépe odrážely odlišnosti v představách o „dobrém životě“ různých kultur.

Will Kymlicka žádá zvláštní práva pro menšiny, aby se její členové mohli cítit důstojně. Hovoří o „skupinově rozlišených právech“ (*group-differentiated rights*, Kymlicka 1995: 9). Povahou by tato práva nebyla výsadami, ale jen ochranou, která by menšinové skupiny chránila před případným ekonomickým a politickým ohrožením většinou. (Kymlicka 1995: 38) Kymlicka odmítá dát taková práva skupinám, které zahrnují formální ustanovení pro zacházení s členy ve společnosti.

Domnívám se, že je možné zvažovat jen taková dvojí právní ustanovení (uvažujeme státy euroatlantického prostoru), která neodporují základním právům liberálně demokratických států uvedených v kapitole 2.3. Ve Velké Británii existuje zákon zakazující, aby byly obchody otevřené v neděli, která je v křesťanské civilizační oblasti pokládána za svátek. Představme si židovského obchodníka, který má podle příkazu své víry zavřeno v sobotu, ale podle zákona by musel mít zavřeno i v neděli a přišel by o tržby (měl by otevřeno 5 dní v týdnu a ostatní 6 dní v týdnu). V takovém případě bych považovala za možné zavést normu, která by majitelům a majitelkám obchodů, kteří deklarují, že mají z náboženských

důvodů zavřeno jiný den v týdnu než v neděli, dovolila v neděli obchod otevřít.⁵

Při úvahách o specifických právech určitých skupin by neměla zůstat stranou úvaha o možnosti jejich praktické realizace. Jak budou lidé prokazovat svůj nárok na to, aby se na ně vztahovaly jiné právní normy? Úředním přihlášením k určité menšině? Co nastane, když bude skupinově specifické ustanovení deklarovat nějakou výhodu a budou o ni stát i lidé z majoritní populace? Kdo rozhodne, že daná osoba má na tu výhodu nárok? Kdo stanoví rozhodovací kritéria? Je jednoduché rozlišit muže a ženy (v českém právním řádu existují odlišná pravidla pro muže a ženy, např. mateřská dovolená), ale nemusí být vůbec možné rozlišit lidi z různých etnik a nemusí být ani přípustné po člověku žádat, aby se k nějakému etniku přihlásil.

Jedním ze směrů úvah myslitelů a myslitelů je otázka koexistence dvou systémů rodinného práva v jednom státě. Z feministické perspektivy k ní přispívá Susan Okin. Podle ní se v diskusi stále opomíná genderové souvislosti norem daných minorit. Uvádí, že právě oblast rodinného života, sexualita a plození dětí je většinou „dominantním tématem“ norem dané kultury. Připomíná, že členové minorit se zvláště zajímají o pravidla „sňatků, rozvodů, poručnictví dětí, rodinného majetku a dědictví“. Podle ní se většina kultur snaží držet ženy pod nadvládou mužů. Uvádí příklady z řecké, římské, židovské, křesťanské a muslimské tradice, které ženy prezentují jako podřízené mužům. (Okin 1999: 13) Konstatuje, že kultura euroatlantických států udělala v tomto směru obrovský posun směrem kupředu, ale že diskriminace žen stále existuje i v euroatlantické civilizační oblasti.

Okin kritizuje tři konkrétní kvazi liberální pozice ve vztahu ke skupinově odlišným právům. První pozicí je připuštění možnosti, aby pro minority platila jiná pravidla na základě argumentu, že každý člověk má

⁵ Abstrahuji od otázky, je-li účelné nařizovat, kdy mají být otevřené obchody.

právo na svou kulturu, a to i za cenu toho, že daná kultura nebude dodržovat práva svých členů zajištěná v liberálně demokratickém státě. (Okin 1998: 670) Podle této argumentace by takovým skupinám měla být dána jistá autonomie proto, aby přežily. (Okin 1998: 672) Okin na této argumentaci nevidí žádné ospravedlnění z hlediska liberalismu a uvádí mnoho příkladů, jakými by byla jedincům odepřena práva, která liberální demokracie zaručuje. Podle ní nesmí být nikdo v liberálně demokratickém státě postaven do situace, aby mu byla práva odepřena „pro jeho dobro“ ve vlastní kultuře. (Okin 1998: 673)

Druhá kritizovaná liberální pozice tvrdí, že minority samotné mají právo na nevměšování se do svých vnitřních záležitostí. (Okin 1998: 671) Okin zdůrazňuje, že minority jsou heterogenní a že elity skupiny mohou ovládat celou skupinu a upírat jim jejich práva garantovaná liberálně demokratickým státem. (Okin 1998: 675) Toto pojetí připouští zásah státu jen v případě, že lidé z menšin sami požádají, aby jim stát jejich práva zajistil. Okin zpochybňuje, že by se dotčení lidé o svá práva přihlásili. (Okin 1998: 676) Zvláště u žen z patriarchálních kultur je tato možnost silně diskutabilní. Tyto ženy by se mohly obávat fyzického násilí uvnitř vlastní komunity, vyčlenění z ní nebo by byly zmanipulovány tak, aby popírání vlastních práv komunitou nepocítovaly jako nežádoucí. V žádném z těchto případů by se ženy o svá práva nepřihlásily.

Třetí kritizovanou pozici reprezentuje Will Kymlicka se svým požadavkem na autonomii skupin, které jsou vnitřně liberální. Argumentem Kymlicky je požadavek, aby minoritní kultury takto mohly vyrovnat svou pozici s tou většinovou, aby dané skupiny nezanikly. (Okin 1998: 676) Okin tvrdí, že není nic žádoucího na zachování kulturních norem, které roli ženy kladou do podřízeného vztahu k mužům, a upozorňuje na to, že prakticky ve všech kulturách existuje útlak žen zejména v soukromé sféře, který není založen na formálních ustanoveních.

(Okin 1998: 679) Proto je podmínka, aby zvláštní práva dostaly jen ty skupiny, které jsou vnitřně (formálně) liberální, jen iluzorní.

Okin se staví proti zjednodušenému posuzování žádostí o odlišná práva, jak je prezentují tři výše uvedené přístupy. Na příkladech ilustruje, jak může být útlak žen a dívek skrytý před právní kontrolou. Zdůrazňuje proto, aby se společnost zajímala o reálné životní podmínky žen a dívek z kultur, které pro sebe žádají odlišná práva. Podle Okin existuje vysoké riziko, že důsledkem přijetí odlišných práv bude zvýšený útlak dívek a žen z menšin, protože o práva v rodinné sféře se minority zajímají neintenzivněji. (Okin 1998: 683 - 684) V případě konfliktu mezi požadavkem skupinových kulturních práv menšiny a práva členů/členek této menšiny na zákonnou ochranu před diskriminací se Okin vyslovuje jednoznačně pro zákonnou ochranu.

Jinou oblastí potenciálně odlišných norem pro jistou část obyvatel jsou zvláštní práva pro zajištění politické reprezentace. Tato otázka bude diskutována v následující podkapitole.

Chtěla bych tuto kapitolu uzavřít konstatováním, že vnímám představu o skupinově odlišených právech jako problematickou a prakticky obtížně realizovatelnou. Jako nejpříhodnější řešení této otázky se mi jeví politické zastoupení menšin, které by umožnilo celospolečenskou diskusi a případné zavedení příslušných norem.

2.4 Jaká kritéria má splňovat autentická reprezentace?

Koncept autentické politické reprezentace stavím na třech pilířích. Prvním je politická reprezentace čili fyzická přítomnost zástupců a zástupkyň původem z menšin v politice. Druhým je uznání, to jest naslouchání názorům těchto zástupců a zástupkyň bez předsudků většinovou reprezentací. Třetím pilířem je schopnost úplného dorozumění majority s menšinami. Následující podkapitoly se zabývají jednotlivými podmínkami.

2.4.1 Přítomnost politiků a političek z etnických menšin

Jako první podmínku autentické reprezentace jsem uvedla přítomnost političek a politiků z etnických menšin ve státních institucích. Tato podmínka má pro své uvedení několik opodstatnění. Státní instituce představují způsob rozdělení politické moci v dané společnosti. Rozhoduje se v nich o programech vlád, opatřeních státní správy a rozdělování finančních prostředků. Jen přítomností v nich mohou příslušníci a příslušnice menšin účinně artikulovat své požadavky a rozhodovat o finančních zdrojích ve prospěch plnění svých potřeb.

Will Kymlicka přispěl k úvahám nad významem osobních charakteristik volených zástupkyň a zástupců pro politickou reprezentaci. Zmiňuje argumenty ve prospěch tohoto tvrzení, například potřebu jistých zkušeností pro pochopení hodnotových postojů a oblasti zájmů příslušníků partikulárních skupin, nemožnost prosazování zájmů těchto skupin někým, kdo nesdílí jejich zkušenost nebo nevěrné zrcadlení struktury společnosti v politice. (Kymlicka 1995: 138-140) Tvrdí, že údajná nemožnost pochopení menšinových témat většinovými zástupci by mohla vést k neochotě zástupců a zástupkyň z většiny se o to jen pokusit. Vyvozuje, že takové tvrzení v sobě obsahuje i obrácenou tezi, že menšinoví zástupci a zástupkyně nemohou reprezentovat většinu. Východiskem je pro něj snaha politiků a političek o vzájemné pochopení, které by mělo být podpořeno například změnami ve vzdělávacím systému. (Kymlicka 1995: 140-141)

Domnívám se, že reprezentace neznámá nutně schopnost dokonalého vcítění se do reprezentovaného. Souhlasím s tím, že by se politikové a političky z menšin i většiny měli snažit pochopit argumenty zástupce a zástupkyně z jiných skupin. Nesouhlasím však, že by přijetí tvrzení o nemožnosti plného pochopení menšinových témat muselo znamenat neochotu většiny se o to pochopení jen pokusit. Považuji za zásadní především smíření se skutečností, že nejlépe své potřeby dokáží

formulovat právě ti lidé, jejichž potřeby mají být řešeny (pokud se nejedná například o malé děti nebo nesvéprávné lidi).

Autentická politická reprezentace se navíc jeví jako nejúčinnější prostředek k potírání diskriminace. Zážitky pramenící z diskriminace jsou nepřenositelné na příslušníky většinové populace. Jen příslušníci a příslušnice menšin jsou schopni označit všechny formy diskriminace a mohou tak zásadně přispět k jejich odstranění. Myšlenku, že by lidem z menšinových kultur měl být dán prostor, aby se hájili sami, vyslovil také Charles Taylor (Taylor 2001: 80).

Zavádění poradních orgánů pro občany a občanky z etnických menšin považuji za nedostatečná opatření. Pokud jsou takové orgány ustaveny, stojí často mimo stávající struktury, jejich pravomoci jsou omezené a mají minimální finanční zdroje pro svou práci (viz kapitola 3 o vývoji nizozemské politiky vůči etnickým menšinám).

Přítomnost zástupců a zástupkyň menšin v zákonodárných sborech vnímám jako důležitou rovněž z hlediska symbolického. Přítomnost v politice může propůjčit názorům lidí z menšin určitou vážnost a poskytnout jim větší prostor pro jejich vyjádření. Díky politické reprezentaci minorit nebudou lidé z majority odkázáni na zprostředkované informace o menšinách, které jsou často zdrojem zkreslených představ.

Jak velká by měla být proporce politického zastoupení menšin v zákonodárném sboru? Z hlediska spravedlnosti by měla odpovídat proporcí v celkové populaci. Problém nastává, je-li významných menšin v populaci několik a jejich populace se pohybuje v řádech procent nebo zlomků procent. Taková je situace v Nizozemí. Pokud by podíl dané menšiny na populaci neodpovídal ani jednomu křeslu v legislativním orgánu, měly by si tyto menšiny vybrat společné zástupce nebo zástupkyně. V Nizozemí tvoří etnické menšiny zhruba deset procent populace, ospravedlnitelný je tedy požadavek na deseti procentní podíl

mandátů v zákonodárném sboru. Prostředkem k zajištění podílu na mandátech v zastupitelských sborech jsou kvóty.

Existují ovšem teorie, které říkají, že menšina se bude chovat v souladu s většinovými normami a nebude vznášet žádná vlastní témata, pokud její zastoupení bude nižší než třetinové.⁶ Splnění této podmínky není ospravedlnitelné v legislativním orgánu na úrovni celého Nizozemí, ale takto vysokou kvótu na podíl mandátů v zastupitelském sboru je ospravedlnitelné žádat ve velkých nizozemských městech, kde přesahuje poměr menšinové populace k celkovému počtu obyvatel čtyřicet procent, v Amsterdamu dosahuje skoro jedné poloviny. Kdybychom vzali v úvahu pouze menšiny ze států mimo euroatlantický prostor, zjistili bychom, že v Amsterdamu, Rotterdamu a Den Haagu tvoří jejich populace právě jednu třetinu obyvatel těchto měst.⁷ V obecních radách⁸ velkých nizozemských měst by tedy bylo možné žádat kvótu na třetinové zastoupení pro menšiny původem mimo euroatlantický prostor. Je možné předpokládat, že budou snadněji artikulovat své menšinové požadavky, protože jejich proporce přesáhne onu kritickou jednu třetinu.

2.4.2 Politické uznání

Uznání je pojem, který se úzce váže k autenticitě politické reprezentace. Jak k otázce uznání přistupují různí myslitelé a myslitelky? Charles Taylor v této souvislosti zmiňuje spor o rovnou hodnotu kultur a cituje známý výrok Saula Bellowa, že až budou mít Zuluové nějakého Tolstého, že si jeho dílo rád přečte (Taylor 2001: 88). Tato otázka není

⁶ Viz například Dahlerup, D., *About Quotas*. On-line (6. březen 2007)

URL: <http://www.quotaproject.org/aboutQuotas.cfm>

⁷ Příslušné statistiky viz kapitola 3.

⁸ Obecní rada je doslovný překlad nizozemského názvu pro legislativní orgán obce, v českém kontextu je matoucí, protože obecní rady mají v českém systému výkonnou moc. Viz podkapitola 5.1.

aktuální. Vášnivé debaty totiž nerozvířily diskuse o kulturním přínosu literatury, hudby nebo výtvarného umění ze vzdálených zemí, ale otázka zahalování muslimských žen ve francouzských školách. Taylor otázku normativních hodnot zmiňuje jen okrajově v souvislosti s představami o „dobrém životě“ v různých kulturách (Taylor 2001: 78). Když Taylor hovoří o uznání kultur, hovoří o uznání jejich umělecké hodnoty. Když hovoří o „splnutí hodnotových horizontů“, soudí, že si nemáme myslet, že naše měřítko by mohla být těmi univerzálně použitelnými (Taylor 2001: 87).

Dnes střetávají právě představy o „dobrém životě“ a tedy normy kultur, nikoli požadavky na uznání estetické hodnoty uměleckých děl. Uznání norem dobrého života jedné kultury jinou kulturou jistě souvisí s uznáním estetické hodnoty výtvorů dané kultury. Nadvlády bývaly často zdůvodňovány nedostatečnou vyspělostí a ta byla prokazována například absencí uměleckých děl hodnotných podle evropského měřítko. Ale domnívám se, že tyto úvahy jsou dnes irelevantní.

Taylor se k otázce politického uznání vyjadřuje jen v souvislosti s požadavky na uznání Quebecu. Taylorova práce vznikala v době, kdy se věřilo, že se hostující pracovníci⁹ vrátí do zemí svého původu, a tak případ politické reprezentace imigračních menšin nebral v úvahu.

Úvahami k otázce uznání přispěla také Gayatri Chakravorty Spivak (Gunew 1986). Spivak tvrdí, že není důležité jen to, kdo za menšiny hovoří (artikuluje požadavky), ale i kdo naslouchá. Podle ní existuje společenská objednávka, která zajišťuje, že se příslušníkům a příslušnicím menšin dostává šance se k otázkám menšin vyjádřit. Tato společenská objednávka však často začíná a končí s tím, že se z menšin vybere jeden nebo několik zástupců a zástupkyň („vhodných“ z hlediska

⁹ Výraz hostující pracovník používám pro označení lidí, kteří do zemí západní Evropy začali přicházet v padesátých letech za prací. Blíže viz historie imigrace do Nizozemí v kapitole 3.

majoritního diskursu) a tím se má za to, že menšinám se dostalo patřičného prostoru k vyjádření. Naslouchání je projevem politického uznání.

Podle Spivak se z ignorance stalo přesvědčení o homogenitě menšin, tzn. zanedbání rozdílnosti uvnitř menšin samotných. Homogenizace minorit je spojená s vytvářením mýtů o tom, kdo lidé z menšin jsou. Tyto mýty mohou spoluvytvářet i vybraní reprezentanti a reprezentantky, kterým se dostane té výsady, že mohou za menšiny hovořit. Stávají se objekty poznání, na jehož základě se může tvořit mylný názor o menšinách v majoritní populaci.

Spivak ve své postkoloniální kritice homogenizace a objektivizace kulturní jinakosti navazuje na koncepci Edwarda W. Saida. Said tvrdí, že v euroatlantické oblasti stále existuje zkreslený a zaujatý pohled na jiné civilizace. Nazval ho Orientalismem. Orientalismus se začal objevovat v literatuře koloniálních mocností, které účelově vykreslovaly „bílé muže“ jako nositele pokroku a „domorodé obyvatelstvo“ jako jedince, které je nutné civilizovat.¹⁰ (Said 1979: 92) Orientalismus vytvářel obraz Orientu, který je homogenní, neměnný, nerozvíjející se, bojovný, primitivní a podřízený západním civilizacím, zvláště pak v diskursu o oblastech, které obývají muslimové (Said 1979: 74-75, 150, 208), byl spojen s rasismem (Said 1979: 206). Tento konstrukt nadřazenosti používaly koloniální mocnosti pro upevnění vlastní identity, literatura ukazovala z kolonií jen to, co se hodilo být ukázáno z hlediska mocenského (Said 1979: 246-247).

¹⁰ Jako velmi konkrétní příklad nám může posloužit Kiplingova báseň Břímě bílého muže („The White Man's Burden“, 1899) [...]

To bělochů je břímě:
své syny vyšlete,
ať v cizích krajích slouží
těm, jimž prý pány jste;
ať obranný jsou pancíř
divochům divných ras,
z nichž každý plaše zírá,
půl děcko a půl ďas. [...]

Dále viz Rudyard Kipling, Písně mužů, přel. Otakar Fischer, Praha 1947.

Díla orientalistů se prezentovala jako výsledky vědeckého zkoumání, ale byla účelově zkreslená (Said 1979: 165). Do představ o „jinakosti“ ostatních kultur se promítá vše, co lidé ze západní civilizace nejsou nebo nechtějí být. Orientalismus zveličoval kulturní rozdíly mezi Evropou a Asií a implikoval jejich nepřekonatelnost (Said 1979: 204). Z genderového hlediska byly Evropě přiřazovány maskulinní charakteristiky (Said 1979: 207) - např. aktivita a smysl pro řád, kdežto Orientu feminní – např. pasivita, chaotičnost, nespolehlivost. Působení orientalismu se podle Saida stále projevuje ve vztazích majoritních společností k menšinám, zejména pocházejí-li tyto menšiny z tzv. „orientální“ oblasti.

Pro Nancy Fraser vyjadřuje pojem uznání „statut plnohodnotného partnera v sociální interakci“. (Fraser, Honneth 2004: 52) Používá výraz „participační parita“ (Fraser, Honneth 2004: 62). Její poukaz na rovnocennost je základem pro mou koncepci politického uznání.

V otázce politického uznání se kloním k vymezení Nancy Fraser. Politické uznání znamená přijetí reprezentantek a reprezentantů menšin jako rovnocenných partnerů a partnerek v politické diskusi většinovou politickou reprezentací. Znamená vůli přenést se přes stereotypní předsudky o menšinách. Většinová politická reprezentace by měla nejen naslouchat různým hlasům z těchto skupin, ale také je nechat, aby samotnou politiku prováděli a podíleli se na řešení celospolečenských problémů. Úvahy Spivak a Saida nás upozorňují na (ne)vědomé promítání našich představ o menšinách do našeho jednání a komunikace. Rovnocenný dialog mezi politiky a političkami z většiny a menšin umožní překonávání stereotypů, protože lidé nebudou odkázáni na zprostředkované informace o menšinách.

2.4.3 Dorozumění

Jako třetí podmínku autentické reprezentace uvádím schopnost úplného jazykového dorozumění většiny s menšinami. Tato kapitola

analyzuje otázku jazyka. Otázkám vztahu menšin a kultury a jazyka většinové společnosti se věnuje Homi K. Bhabha. Zabýval se mj. národností jako složeným obrazcem sebeidentifikace (Bhabha 2004: 201). Důležitou roli při definování národa přikládá vyprávění (dominantním narativům) a jazyku. Bhabha tvrdí, že imigranti se při učení jazyka země, do které přišli, setkávají s netušenými obtížemi. Jazyk je spojen s vyprávěním národních mýtů a se symboly, ale imigranti je nechápou. Napodobují gesta a učí se slovíčka cizího jazyka, ale když je použijí a objednájí si například jídlo v restauraci, může se jim dostat rasistické reakce (například že v té restauraci nemá černoch co pohledávat) a chápání těch slov se posune. Jazyk nové země se takto může stát těžko zvládnutelným. Menší vyjadřovací schopnosti imigrantů mohou mít zpětně za následek další upevňování rasistických předpokladů, protože imigranti neumí používat symboly ukryté v jazyce, nemusí jim být dobře rozumět a jsou snadno identifikovatelní. Pro zahrnutí menšin do většiny by bylo třeba překládat (učit) nejen jazyk, ale také symbolická vyjádření v něm obsažená, která jsou srozumitelná jen většině. Porozumění jazyku většiny nebo dokonce vytvoření společných symbolů a vzájemné porozumění by bylo žádoucím stavem z hlediska politické komunikace a artikulace zájmů a potřeb menšin.

Domnívám se, že nedostatečné zvládnutí jazyka se částečně přenáší i na děti. Neporozumění jazyku má za následek zaostávání ve výuce za vrstevníky, horší prospěch a dřívější ukončení školní docházky. Dětem (z etnických menšin) by proto měla být věnována zvláštní pozornost při učení jazyka.

Bhabha tvrdí, že existuje lidská potřeba ukotvení sebe sama ve vyprávění a mýtech. Nedostatečné porozumění jazyku a národním vyprávěním podle Bhabhy také znamená, že lidé nemají, kde tuto potřebu realizovat a vyhledávají náhradu (Bhabha 2004: 238). Takovou náhradou mohou být extremistické skupiny a nejen ty náboženské.

Také sebeidentifikace lidí z postkoloniálních metropolí (ke kterým Nizozemí patří) je založena na mýtech o minulosti. Tuto Bhabhovu myšlenku je možné ilustrovat na příkladu nizozemského obrazu koloniální minulosti. Sedmnácté století nazývají Nizozemci Zlatým stoletím (*Gouden Eeuw*). Nizozemská východoindická společnost v něm měla monopol na obchod s Asií a dokázala na něm maximálně vydělat. Z Amsterdamu se stalo obchodní centrum Evropy. Nizozemští malíři z tohoto období dosáhli evropské proslulosti. Je to však také století, ve kterém byly Sjedenocené nizozemské provincie světovou velmocí v obchodu s otroky. Prezenciaci otrokářské minulosti se dnes věnuje pozornost, ale je minimální ve srovnání s ostatními částmi historie Zlatého století. V Amsterdamu je možné navštívit burzu, Rembrandtův dům, Rijksmuseum nabízí obrovskou kolekci artefaktů z koloniální minulosti, ale expozice o otrokářství byl v antropologickém „Tropenmuseum“ v Amsterdamu vyhrazen malý prostor oproti ostatním expozicím. Podobně ve „Wereldmuseum“ v Rotterdamu, kde kromě artefaktů z koloniálních území probíhaly výstavy o „nových“ obyvatelích Rotterdamu (o přistěhovalcích) a o otrokářství. Spojení těchto témat je symbolické. Takto je vytvářen národní mýtus.

Podle Bhabhy je hranice mezi národem a ostatními vytvářena na základě zveličeného „kulturního rozdílu“ (podobně jako Said), který je zárukou, že národní sebeidentifikace vždy někoho vylučuje (Bhabha 2004: 241). Jeho úvahu bychom mohli uzavřít doplněním, že je to dominující skupina, kdo určí, co je dostatečně kulturní a co ne. Touto hranicí může majorita manipulovat tak, aby ji ti „jiní“, od kterých se chce odlišit, nikdy nedosáhli, aby nebyly vytvořené společné symboly, aby pro ty „jiné“ byla vždy ztížena komunikace s většinou a artikulace potřeb, aby nemohli dosáhnout autenické politické reprezentace.

Charles Taylor se rovněž věnoval identitě člověka (ve smyslu Bhabhovy sebeidentifikace). Identita každého člověka je tím, co je podstatou samotné lidské osobnosti, dává jednání člověka smysl (Taylor

2001: 46). Osobnost člověka se podle něj utváří v interakci s ostatními členy společnosti (Taylor 2001: 48) a tak se člověk permanentně ujišťuje o své identitě v interakci s ostatními členy společnosti, Jak člověk reaguje, když se mu dostává negativní odezvy? Jak reaguje na rasismus? Interakce neprobíhá jen díky slovům, ale také ze způsobu vyjadřování, ze symbolů. V tomto smyslu jsou si koncepce obou autorů podobné.

2.4.4 Prostředky k zajištění autentické reprezentace

Jak zajistit jednotlivé složky autentické reprezentace? Otázka dorozumění je z nich nejméně problematická. Splnění této podmínky je spojené s funkčním školstvím a jazykovými kurzy pro nově příchozí imigranty. Jazykové bariéry jsou slabší v každé další generaci přistěhovalců. Překonání jazykových bariér může být ohroženo segregací ve školství, vytvářením tzv. černých škol, kde většinu žactva tvoří děti s menšinovým původem a do kterých se hůře shánějí učitelé. (Scheffer 2000) Pokud bychom chtěli testovat splnění předpokladu dorozumění, stačily by k tomu jazykové testy.

Přítomnost politiků a političek z menšin ve státních institucích je také snadno změřitelná. Za Nizozemí jsou tyto údaje k dispozici a budou prezentovány v kapitole 5. Problematická je otázka zajištění jejich přítomnosti. Již jsme se setkali s názorem (Sartori), že skutečnost, že stát je „slepý“ k rozdílům mezi lidmi, svědčí o vyspělosti státu. Tím spíš je z hlediska liberální demokracie nežádoucí jakékoli ovlivňování výsledků voleb, protože neexistují důvody, pro které by se na politickou sféru neměla vztahovat pravidla o rovnosti všech občanů. Proč by měli mít někteří občané a občanky zajištěno právo být v zastupitelských sborech z titulu svého etnického původu?

Princip afirmativní akce, v tomto případě podpory politikům a političkám z menšin je založen na přesvědčení, že ač mají formálně všichni lidé stejné právo vstoupit do politiky, jejich reálné šance dostat se

do politiky se liší. Po dlouhou dobu se politického života v euroatlantické oblasti účastnili pouze bílí muži. Z tohoto faktu vyplývají obtíže žen a lidí z etnických menšin při jejich vstupu do politiky. Politikové a političky, kteří již úřad zastávají, mají snazší pozici při obhajobě politického mandátu, protože se během svého volebního období mohou prezentovat v médiích a působit na voličstvo. Mandát je snazší obhájit než získat poprvé, a protože je v politice stále více bílých mužů než žen příslušníků minorit, převaha bílých mužů přetrvává. Dalším faktorem je dostupnost finančních prostředků. Statisticky mají muži vyšší příjmy než ženy a většinová populace má nižší příjmy než menšiny. Také příjmová nerovnost napomáhá převaze bílých mužů v politice. (Curran, Renzetti 2002: 288)

Ženy z etnických menšin jsou postihovány dvojí marginalizací. Na jedné straně mají menšinový etnický původ a týkají se jich všechny problematické aspekty politické reprezentace menšin. Na straně druhé jsou ženy ve většině států menšinou ve vztahu k politické moci a při vstupu do politiky se setkávají s předsudky stejně jako etnické menšiny.

V politickém systému jsou institucionalizovány hodnoty. Dlouhodobá převaha bílých mužů vyústila v institucionalizaci hodnot a postupů, které jsou jim nejbližší. Pro ženy nebo menšiny představují tyto hodnoty překážky při vstupu do politiky.

Jak překonat tyto institucionalizované bariéry? Nancy Fraser rozlišuje dva způsoby, a sice „afirmaci“ a „transformaci“. Afirmace je postup, kterým by byla zajištěna participace menšin ve stávajících politických strukturách. Transformaci rozumí změnu základních politických struktur. (Fraser, Honneth 2004: 113) Uvažuje o nevýhodách afirmace. Kritérium použité pro vymezení skupin, které jsou do afirmativní akce zahrnuté, by mohlo oslabovat uvědomění, že identita lidí není určena jediným kritériem a menšiny by mohly být dále vnímány jako homogenní skupiny. Hrozí také riziko, že uvnitř uvažovaných skupin bude tendence prosazovat jednotný postoj, vytvoří se „skupinový typ“ a

mocenská struktura, která bude na odlišné názory poukazovat jako na projevy „neloajálnosti“. (Fraser, Honneth 2004: 117)

Na tuto úvahu bych namítla, že z ryze praktického hlediska je výhodnější prosazovat jednotný postoj než několik alternativních návrhů. Politické strany v západní Evropě fungují na principu mocenské struktury, která do značné míry vynucuje jednotné hlasování o významných otázkách (například při hlasování o rozpočtu nebo důvěře vládě). Fraser neuvažovala o působení politických stran. Je otázkou, pronikají-li do politiky menšiny díky vlastním politickým stranám, nebo v rámci těch stávajících. V prvním případě by rizika, která předložila Fraser, mohla být reálná, kdyby menšinoví zástupci a zástupkyně podléhali jediné stranické struktuře. V Nizozemí však strany složené pouze z menšin nezaznamenaly významnější voličskou podporu a reprezentanti a reprezentantky menšin do politiky pronikají díky stranám, vytvořeným na základě tradičních štěpení (ekonomickém, geografickém apod.). V tomto případě není pravda, že by zástupci nebo zástupkyně menšin byli vnímáni jako jednolitý blok. Problém by naopak mohl pramenit právě z jejich rozdělení mezi stranami.

Domnívám se, že lze spíše předpokládat, že reprezentanti a reprezentantky politických stran hubdou do nizozemské politiky pronikat častěji prostřednictvím stávajících politických stran, než že by zakládali vlastní strany. Příčinou bude zavedená infrastruktura stávajících politických stran, které se stěží dá konkurovat¹¹. Druhou pravděpodobnou příčinou jsou odlišné zájmy lidí s různým etnickým původem, čili často opomíjená heterogenost uvnitř minorit.

Transformací Fraser nazývá odstranění „institucionalizovaných preferencí majoritních praktik“ (Fraser, Honneth 2004: 124) Podle ní transformace předchází rizikům pramenících z homogenizace menšinových skupin při afirmaci. Rizika homogenizace jsem zpochybnila. Úvahy Fraser o transformaci jsou velmi obecné a nedávají žádnou

¹¹ Platí obecně, že nové strany se na politickém spektru neprosazují často.

představu o její realizaci. Kdo by určil, jak se mají politické instituce změnit? Jak zjistit představy menšin o nových institucích? Kdo by vymezil relevantní menšiny a jejich představitele a představitelky, kteří by se k otázce transformace měli vyjádřit? Na jaké úrovni by se zástupci a zástupkyněmi menšin bylo jednáno? Byly by výsledky jednání s menšinami závazné?

O odpovědích na tyto otázky by v liberálně demokratickém státě rozhodla politická reprezentace, která je založena na majoritních hodnotách a principech. Kdo by nakonec rozhodl o směřování transformace? Většina podle svých principů a hodnot. O transformaci ve smyslu, který požaduje Fraser, by se nejednalo. Fraser je sice radikální, ale proti její představě se z pragmatického hlediska dá namítnout, že je v této podobě příliš málo konkretizovaná na to, aby mohla být vnímána jako praktický návod politického jednání.

Politická reprezentace vkládá hodnoty do institucí¹² společnosti. Její členky a členové rozhodují o zákonech, kterými je možné instituce změnit, aby reflektovaly hodnoty menšin. Z možností, jež Fraser nabízí, se mi proto pro nizozemský případ jeví afirmace jako vhodnější.

Will Kymlicka se rovněž vyjadřuje ke kvótám na politické zastoupení menšin a dodává, že samotná přítomnost zástupkyň a zástupců z menšin ještě nemusí znamenat, že budou hájit vlastní témata, jejich přítomnost ještě neznamená autentickou reprezentaci menšin. Zmiňuje nepřímo případ, kdy politické strany osazují politické posty kandidáty z menšin, ale jejich působení je zcela v duchu většinového mocenského diskursu. Kymlicka sám žádný konkrétní postup pro začlenění menšin neuvádí (Kymlicka 1995: 150).

Kymlicka se dotkl zásadní otázky. Zaručuje autentická reprezentace, že menšiny budou vznášet své požadavky? Odpověď je

¹² Pojem instituce chápu v širším slova smyslu jako normu, jejíž plnění je vynucováno státní mocí.

sporná. Autentická reprezentace sama o sobě nezajistí, že se politikové a političky z menšin budou solidarizovat se svou původní skupinou a že své pozice nevyužijí jen k osobnímu kariéernímu vzestupu. Poskytně jim však přesto nejprůhodnější podmínky.

Třetí pilíř autentické reprezentace je nejabstraktnější a jeho naplnění je neměřitelné. Jak zjistit, je-li představitelkám a představitelům etnických menšin nezaopatřeno nasloucháno? Jak zjistíme, že byl náš názor odmítnut proto, že je špatný, nebo proto, že nejsme uznáváni za rovnocenného nebo rovnocennou z důvodu příslušnosti k menšině?

Domnívám se, že pro to není žádné jednoduché kritérium. Není možné snadno zjistit, byl-li návrh političky nebo politika odmítnut proto, že jim není nasloucháno bez předsudků, nebo proto, že jejich argumenty nejsou dostatečné. O politickém uznání nebo neuznání svědčí pouze politika zaměřená na menšiny, nepřímé ukazatele z programů politických stran, vyjádření političek a politiků nebo průběh a obsah veřejné diskuse. V analytické části budu tuto politiku a nepřímé znaky zkoumat.

Podobně problematická je otázka prostředků k zajištění uznání. Přinejmenším je to otázka dlouhodobá. Začít je možné u školního vyučování a komplexně pojaté výchovy, která by měla seznamovat s rozmanitostí kultur bez apriorních hierarchizací. Jiným postupem by mohla být veřejná kampaň zaměřená proti rasismu a diskriminaci.

Vraťme se ještě jednou k otázce, znamená-li autentická reprezentace, že politikové a političky z menšin budou hájit menšinová témata, že do politiky vnesou „menšinový element“. Jistou zárukou platného uplatnění v diskusi je vzdělání a odbornost. Zájem politické reprezentace z menšin o otázky této oblasti se dá zjistit. U političek a politiků můžeme sledovat, v jakých výborech v parlamentu zasedají, čemu se věnují kromě své politické dráhy a čemu se věnovali před ní. O zájmu o témata menšin může svědčit dřívější zaměstnání v neziskových organizacích zaměřených na menšiny, ve státní správě zaměřené na tuto

oblast nebo v příslušných parlamentních výborech. Také tyto oblasti budou u politické reprezentace z menšin sledovat.

V demokracii jsou rozhodnutí činěna na základě diskuse. Umět prezentovat své argumenty v diskusi je základním předpokladem politické kariéry. Jistou zárukou platného uplatnění v politice je vzdělání a odbornost. Je autentickým reprezentantem své skupiny člověk, který se od průměru své skupiny odlišuje svým vzděláním i materiálním zabezpečením? Co když takového reprezentanta s menšinou, ze které pochází, spojuje jen etnický původ? Je taková reprezentace autentická?

Toto může být typický příklad z prostředí imigračních menšin. Nekvalifikovaní hostující pracovníci přicházeli pracovat do západoevropských zemí, neučili se jazyk zemí, do kterých přišli, protože byl jejich pobyt považován za dočasný. V období hospodářské krize v Evropě se stali nezaměstnanými a v západoevropských zemích zůstali. Jejich děti mohly studovat na školách a některé z nich dosáhly stejně úspěšné kariéry jako jejich „většinoví“ vrstevníci.

Jakou politickou reprezentaci upřednostnit z hlediska řešení problémů menšin? Domnívám se, že z hlediska praktického je třeba upřednostnit reprezentaci, která prokáže jistou odbornost a možnost uplatnění před těmi, kdo by pro své nedostatečné schopnosti žádnou práci nevykonali. Není účelné automaticky zatracovat vzdělané zástupce menšin jako neautentické reprezentanty svých skupin. Zvláště ne proto, že žádný typický zástupce menšiny ani nemůže existovat, protože identifikace a sebeidentifikace lidí vznikají v relaci k různým prostředím (v duchu Bhabhy).

Výše uvedené podmínky autentické reprezentace zajišťují, že právě takoví lidé budou moci prezentovat své představy o řešení problémů menšin, které nebudou muset nutně být shodné s většinovými představami o jejich řešení. Nová generace imigrace stojí mezi Bhabhovým „bezdomovectvím“ a většinovou kulturou. Díky svému vzdělání rozumí

většinové kultuře do té míry, že se v ní dokázali prosadit, a díky svému etnickému původu mohou většině dobře zprostředkovat hodnotové postoje menšiny. Oni mohou být tlumočníky mezi kulturami ve smyslu Bhabhova pojetí symboliky jazyka.

Je otázkou, nakolik je toto postavení „mezi“ kulturami problematické. Jak je takový člověk v každé z těchto skupin vnímán? Je možné, že ani jimi navržená řešení nebudou v menšině přijata. Přicházíme tak ke zcela praktickému problému sociální politiky, který však přesahuje rozsah této práce.

2.5 Politická integrace

Politická socializace (zminěná v kapitole 2.1) svým významem připomíná často používaný termín integrace. Nyní objasním své chápání tohoto pojmu. O integraci menšin se nejčastěji hovoří jako o žádoucím stavu, který označuje bezproblémové soužití menšin a většiny. Slovo integrovat má etymologický původ ve výrazech sjednocovat, obnovovat nebo plný a netknutý. Integrace menšin v tomto smyslu pro mě v žádném případě neznamena asimilaci po stránce náboženské nebo kulturní, nýbrž sjednocení ve formě, v jaké budou odlišné kulturní nebo náboženské hodnoty diskutovány a autentickou reprezentaci menšin.

Integrace je oboustranný proces. „Vůli vstoupit musí odpovídat vůle přijmout.“ (Frištenská, Víšek 2002: 42) Trváme-li na integraci za situace, kdy v politice není nikdo, kdo by artikuloval představy menšin, požadavek integrace by de facto byl jen požadavkem asimilace v rámci většinových politických pravidel.

Politickou integraci chápu jako výsledný stav, kdy politická diskuse zahrnuje autentické reprezentace většiny a menšin, a omezení pro tuto diskusi představují práva a svobody, které jsem uvedla v kapitole 2.3. Politická integrace umožňuje plnohodnotnou diskusi celospolečenských problémů a může být základem pro jejich řešení.

3 Imigrace a integrační politika

v Nizozemském království

V Nizozemí vedle sebe žije mnoho různých skupin imigrantů. Tato kapitola začne souhrnnou analýzou postavení různých skupin imigrantů v Nizozemí.

3.1 Nástin historie imigrace do Nizozemí

Obnova po druhé světové válce vyžadovala mnoho pracovních sil. Hospodářská situace se v padesátých letech vyvíjela velmi příznivě a chyběli pracovníci na místech vyžadujících nízkou kvalifikaci. Do Nizozemí a dalších západoevropských zemí přicházeli hostující dělníci na základě mezivládních dohod. První náborová dohoda pro práci v Nizozemí byla uzavřena roku 1960 s Itálií. Následovaly dohody se Španělskem, Portugalskem, Řeckem a Jugoslávií. Obdobné dohody byly uzavřeny také s Tureckem a Marokem v letech 1963 resp. 1969. Do roku 1973 byl v Nizozemí dokončen proces sjednocování rodin těchto imigrantů¹³ a za ekonomické krize tento typ imigrace takřka ustal.

Se začátkem sestupné fáze ekonomického cyklu v roce 1973 a nárůstem nezaměstnanosti se vlády evropských států snažily imigraci pracovníků zastavit. Imigrace přesto pokračovala ve stejné míře, protože v emigračních zemích nenastaly pozitivní změny, které by emigraci snížily. Lidé hledali legální i nelegální cesty ke vstupu do západoevropských zemí. Po roce 1973 v Nizozemí dále rostl počet lidí tureckého a marockého původu díky sjednocování rodin. Počty tureckých

¹³ Sjednocování rodin je název pro proces, kdy za hostujícími pracovníky natrvalo přijíždějí členové jejich rodin ze zemí původu.

a marockých imigrantů kulminovaly v roce 1979 a 1980, pak jejich počty výrazně klesají. Mezi lety 1984 a 1991 jejich populace v Nizozemí znovu rostla, když si mladí lidé často vybírali ženichy a nevěsty ze země svého původu. Od roku 1992 jsou počty imigrantů z těchto zemí nízké.

Území Surinam a Nizozemské Antily nezískaly nezávislost bezprostředně po druhé světové válce. Obyvatelé těchto ostrovů v Karibiku byli jako nizozemští občané oprávněni od roku 1954 vstupovat na území evropského Nizozemí.¹⁴ Imigrace z těchto ostrovů nebyla vnímána negativně, dokud se týkala lidí ze střední třídy. Od roku 1965 do Nizozemí přicházeli také lidé s nižší pracovní kvalifikací a tento imigrační proud byl jedním z důvodů, pro který nizozemská vláda svolila k osamostatnění Surinamu v roce 1975. V roce 1980 skončila platnost vzájemné dohody, která ještě jisté pohyby obyvatel umožňovala. Od té doby se imigrace ze Surinamu pohybuje na nízkých hodnotách. Přistěhovalců z Nizozemských Antil také ubylo a v současnosti do Nizozemí přicházejí většinou lidé za studiem. Imigrace z těchto ostrovů se zvýšila ještě v polovině osmdesátých let, kdy v této oblasti byly zavírány rafinerie.

Další skupinou přistěhovalců byli uprchlíci z východního bloku, hlavně z Maďarska a Polska, kteří přicházeli v době od maďarských a československých událostí v letech 1956 resp. 1968. Od té doby rostly počty uprchlíků z celého světa. V 90. letech se významně zvětšil proud uprchlíků ze zemí bývalé Jugoslávie, Somálska, Íránu nebo Iráku. V roce 1998 do Nizozemí přišlo 45 217 uprchlíků a po Švýcarsku bylo Nizozemí zemí s nejvyšším počtem uprchlíků v poměru k populaci země. Vermeulen a Penninx (2000: 8) konstatují, že Nizozemí má ve srovnání s jinými zeměmi méně restriktivní azylovou politiku. Do žádné z uvedených skupin

¹⁴ V roce 1954 byla přijata Charta nizozemského království, která tato území zrovnoprávnila s pevninským Nizozemím a zaručovala jim značnou míru autonomie.

není možné zařadit početnou čínskou imigraci. Odhaduje se, že v roce 2004 v Nizozemí žilo asi 40 tisíc Číňanů. (ter Wal 2005: 7)

V tabulce 2 jsou zachyceny souhrnné statistiky počtu příslušníků etnických menšin v letech 1971 až 2004.

Tabulka 2: Počty příslušníků etnických menšin v letech 1971-1997
(vyjádřeno v tisících)

	1971	1975	1980	1985	1990	1997	2004	Podíl na populaci (1997, %)
Turci	30	63	120	156	206	280	351	1,77
Marokánci	22	33	72	111	168	233	306	1,47
Jihoevropané	62	76	72	65	105	143	n.a.	0,90
Surinamci	38	69	146	181	237	287	325	1,81
Antilánci	18	19	36	47	81	95	130	0,60
Molukánci	26	29	35	35	35	38	n.a.	0,24
3. svět a vých. Evr.	10	18	33	53	64	435	n.a.	2,75
Celkem minority	206	307	514	648	896	1473	1728	
Podíl na celkové populaci	1,6%	2,3%	3,7%	4,5%	6,0%	9,4%	10,8%	

Zdroje: Vermeulen a Penninx (2000: 9), ter Wal (2005: 5), vlastní výpočty.¹⁵

Z tabulky 2 vyplývá, že nejpočetnější zastoupení mají lidé ze třetího světa a východní Evropy. Za nárůstem počtu obyvatel této skupiny je možné vidět zvýšení počtu uprchlíků, kteří do Nizozemí začali ve větší míře přicházet od počátku devadesátých let. Tato kategorie je značně

¹⁵ Poznámka: Údaje z roku 2004 nejsou kompletní. Celková etnický minoritní populace v roce 2004 je součtem disponibilních údajů z roku 2004 a údajů z roku 1997 u skupin, u kterých chybí novější statistiky. Podíl jednotlivých skupin na populaci Nizozemí je spočítán podle údajů z roku 1997, aby byla zajištěna vzájemná srovnatelnost.

heterogenní. Dále se budu zabývat především relativně homogennějšími skupinami. Nejpočetnější skupinami jsou surinamská a turecká s populací po 280 tisících lidí. O padesát tisíc lidí méně čítá skupina marocká. S větším odstupem následuje skupina jihoevropská, antilská a molucká. V roce 1997 tvořili příslušníci etnických menšin 9,4% populace nizozemského království, přičemž jejich podíl se ve sledovaném období stále zvyšoval. V roce 2004 tento podíl mohl přesáhnout deset procent (viz poznámka pod tabulkou 2).

Ve výzkumu menšin existují zkreslení vzhledem k nemožnosti zachytit jisté podskupiny uvnitř etnických menšin. Není toho mnoho známo o surinamské a antilské střední třídě. Rovněž je problematické činit závěry o Molučanech, kteří nežijí v rodinných komunitách. Jihoevropané a Molučané také již nejsou považováni za problematické skupiny, proto stojí spíše stranou zájmu výzkumníků. Uvnitř antilské a jihoevropské skupiny jsou velké socio-ekonomické rozdíly v porovnání s ostatními skupinami.

Důležitým znakem nizozemské imigrace je, že čtyřicet procent přistěhovalců žije ve velkých městech. Výjimkou je molucká skupina, která byla „dočasně“ usídlena na venkově. Populace etnických menšin měla zajištěnu jistou část bytového fondu a měli také povolený přístup na chráněný trh s bydlením. Zajištění bydlení i školství se na počátku devadesátých let přesunulo do kompetence jednotlivých obcí. (Vermeulen a Penninx 2000: 25-26) Následuje tabulka 3 s rozdělením populace v největších nizozemských městech.

Tabulka 3: Etnické složení populace v největších městech Nizozemí

	Celkem	etničtí Nizozemci (%)	etničtí nenizozemci (%)		
			celkem	západní	ostatní
Nizozemí	1 625 8	81,0	19	8,7	10,3
Amsterdam	739	52,2	47,8	13,9	33,9
Rotterdam	599	55,5	44,5	9,9	34,6
Den Haag	469	56,4	43,6	12,4	31,2
Utrecht	270	69,7	30,3	9,9	20,4

Zdroj: ter Wal (2005: 8)¹⁶

Z tabulky 3 je zřejmé, že podíl obyvatel z etnických menšin je ve velkých městech výrazně vyšší než průměrné zastoupení v celé populaci Nizozemí. Relativně nejvíc příslušníků nezápádních etnických menšin žije v Rotterdamu, Amsterdamu a Den Haagu, méně pak už v Utrechtu. V Amsterdamu nebo Rotterdamu tvoří lidé s jiným než nizozemským etnickým původem skoro polovinu jejich obyvatel. Ve velkých městech je podíl populace s původem mimo euroatlantickou oblast až třetinový. Absolutně nejpočetnější komunita etnických menšin žije v Amsterdamu.

Dá se říci, že od poloviny devadesátých let je na vzestupu trend segregace v bydlení. Objevuje se nejčastěji u turecké a marocké skupiny, méně pak už u surinamské a antilské. Objevuje se rovněž spíše v Rotterdamu a Den Haagu než v Amsterdamu a Utrechtu. (ter Wal 2005: 8)

Jaké byly důvody imigrace? Tabulka 4 nabízí statistiky motivů příchozích imigrantů v roce 2003 u vybraných skupin obyvatel.

¹⁶ Poznámka: západní skupinou etnických nenizozemců jsou míněni přistěhovalci ze západní Evropy a severní Ameriky.

Tabulka 4: Motivy emigrace přistěhovalců do Nizozemí

Region/země původu	motiv (počet lidí v tisících)				
	práce	azyl	sjednoc. rodin	manželství	jiné
Euroatlantický prostor	13,2	1,7	6,6	5,5	6,4
Neuroatl. prostor	3,4	7,6	7,0	15,1	6,8
Turecko	0,9	0,2	1,2	3,9	0,2
Maroko	0,1	0,1	1,2	2,9	0,2
Surinam	0,0	0,0	0,7	1,4	0,3
Ostatní neuroatl.	2,3	7,3	3,9	6,9	6,1

Zdroj: ter Wal (2005: 4)¹⁷

Z tabulky 4 je patrné, že důvody pro příchod do Nizozemí se u jednotlivých skupin výrazně liší. U emigrantů pocházejících ze zemí mimo Euroatlantický prostor převládá motiv manželství, který uvedlo více jak patnáct tisíc imigrantů. V této skupině jsou také významné motivy sjednocování rodin a azylu. Od roku 2000 nizozemské úřady každoročně schválily přibližně devět tisíc žádostí o azyl. Z Euroatlantického prostoru největších část imigrantů přišla z pracovních důvodů, méně již z důvodů sjednocování rodin nebo nalezení partnerů. Z tabulky 4 také vidíme, že lidé surinamského původu, kteří do Nizozemí přichází, tak činí prakticky jen z rodinných důvodů. V případě marocké a ještě více v případě turecké, existuje i menší pracovní imigrace.

Podívejme se ještě na míru udělených občanství, nalezneme ji v tabulce 5.

¹⁷ Poznámka: Euroatlantickým prostorem v daném kontextu míníme oblast západní Evropy a severní Ameriky. Manželstvím se míní motiv příchodu za novomanželem nebo novomanželkou.

**Tabulka 5: Podíl udělených občanství na 1000 obyvatel Nizozemí
nenarozených v zahraničí v letech 1993 až 2003**

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
udělená občanství na 1000 obyvatel narozených mimo Nizozemí	52,1	62,1	96,2	112	82,1	83,1	88,5	69,6	62,9	60,2	35,1

Zdroj: ter Wal (2005: 5)

Tabulka 5 vypovídá o relativním počtu udělených občanství Nizozemského království ve vztahu k minoritní populaci. Poskytuje jistý pohled na probíhající integraci. Z faktu, že míra udělených občanství od roku 1996 klesá můžeme usuzovat na relativně se snižující počet nově příchozích imigrantů vzhledem k populaci, která již občanství získala. Od roku 1997 není možné mít společně s nizozemským občanstvím ještě občanství jiného státu. Zatímco tureckého občanství se člověk může zříci, marockého nikoli, proto lidé marockého původu mají i přesto cestovní pasy dvou zemí. Z tabulky 5 je také zřejmý výraznější pokles relativního počtu udělených občanství mezi lety 2002 a 2003. Domnívám se, že příčinou je zpřísnění imigračních pravidel po roce 2002.

3.1.1 Situace přistěhovalců na pracovním trhu

Do roku 1973 se nizozemské hospodářství těšilo prosperitě. Ropná krize v roce 1973 ekonomický vývoj dramaticky změnila.

Skupiny Jihoevropanů, Molučanů a Marokánců byly z hlediska socio-ekonomických statistik značně homogenní. První generace těchto imigrantů vykonávala nízko kvalifikovanou práci, neučila se nizozemštinu a zdržovala se ve vlastních komunitách. První generace Surinamců a

Antilánců naproti tomu byla statisticky velmi heterogenní, její příslušníci patřili většinou ke střední třídě a hovořili nizozemsky.

Osmdesát procent hostujících pracovníků bylo zaměstnáno v průmyslu a devadesát procent z nich vykonávalo nízko kvalifikovanou práci. Za ropné krize se poptávka po profesích s nízkou kvalifikací citelně snížila a tito pracovníci byli ve velkém propouštění. Situace se dále komplikovala tím, že na pracovní trh vstupovali lidé narození v poválečném baby-boomu a na pracovní trh vstupovalo nebývalé množství žen.

Restrukturalizace hospodářství přinesla částečné oživení a v sektoru služeb vznikala nová pracovní místa. Pro získání těchto zaměstnání však bylo nutné ovládat nizozemštinu a často se jednalo o pracovní poměry na dobu určitou. Nové zaměstnání si měli hledat lidé, kteří dvacet nebo třicet let pracovali v průmyslu, měli blízko do penze, neuměli nizozemsky a jejich ochota učit se novým věcem byla malá. Míra nezaměstnanosti u příslušníků etnických menšin dosahovala vysokých hodnot. Tabulka 6 zachycuje participaci příslušníků relevantních etnických skupin na nizozemském trhu práce.

Tabulka 6: Nezaměstnanost, ekonomická aktivita a podnikání v jednotlivých etnických skupinách v Nizozemí

menšina	nezam. (%)		ekon. aktivita (%)		podnikání		
	1991	1998	1991	1998	1986	1992	1997
turecká	31	18	55	47	4,4	7,8	12
marocká	36	20	43	44	3,3	5	5,9
surinamská	26	10	61	66	2	4,5	5,4
antilská	31	13	59	62	2,9	4,6	5,4
Nizozemci	7	4	63	69	8	8,9	10

Zdroj: Vermeulen a Penninx (2000: 13, 14)

Nezaměstnanost u sledovaných etnických skupin dosahovala vždy výrazně vyšších hodnot než u rodilých Nizozemců. Nejhuře v tomto

ohledu byli postiženi Turci a Marokánci. Jak také vidíme, nezaměstnanost se mezi lety 1991 a 1998 významně snížila u všech skupin obyvatel. To můžeme přičítat ekonomickému oživení v polovině devadesátých let. Pro informaci jsem do tabulky začlenila také údaje o ekonomické aktivitě. Ekonomickou aktivitu definujeme jako podíl té části obyvatelstva, která má zaměstnání, aktivně ho hledá nebo podniká na celkovém počtu obyvatel. Ekonomická aktivita značně koreluje s nezaměstnaností. Nemůže-li člověk dlouho nalézt práci, svou snahu s velkou pravděpodobností po nějakém čase vzdá. Z tabulky 6 vidíme, že ekonomická aktivita skupin s vyšší nezaměstnaností je výrazně nižší než u Nizozemců, ale také u Surinamců a Antilánců.

Od poloviny osmdesátých let se výrazně zvyšoval počet podnikatelů a podnikatelek z etnických menšin. Zvláště vysoký byl jejich nárůst u turecké menšiny. Dáme-li dohromady klesající podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva a rostoucí podnikání u této etnické skupiny, můžeme spekulovat o zapojování rodinných příslušníků do podnikání a jejich odchod z trhu práce (snižování ekonomické aktivity). Jiným vysvětlením je pokračující příliv tureckých imigrantů. Turci sice ve větší míře nacházeli práci a dařilo se jim více podnikat, ale nezaměstnanost se nesnižovala, protože jich stále přibývalo. (Vermeulen a Penninx 2000: 211) Nejpodnikavější menšinou je v Nizozemí řecká skupina, ve které v roce 1988 podnikalo sedmnáct procent její populace, dvojnásobný podíl oproti nizozemskému průměru. (Vermeulen a Penninx 2000: 10-15)

3.1.2 Vzdělání

Nejvyšší vzdělání mezi etnickými menšinami v Nizozemí měly antilská a surinamská minorita, o kterých bylo již výše uvedeno, že do Nizozemí přicházely často studovat. Turci a Marokánci byli nabíráni na nízko kvalifikované práce a to žádné vyšší vzdělání nevyžadovalo. Podle statistiky z roku 1991 mělo 75% Turků a 86% Marokánců jen základní

vzdělání (Vermeulen a Penninx 2000: 15). Uvádí se, že mnoho lidí z první generace pracovní imigrace do školy ani nikdy nechodilo, zvláště to pak platí pro ženy. Následuje tabulka 7 s daty o nejvyšším dosaženém vzdělání příslušníků jednotlivých etnických skupin následuje. Nejnižší průměrnou úroveň vzdělání má marocká minorita.

Tabulka 7: Procentuální zastoupení obyvatel podle nejvyššího dosaženého vzdělání v jednotlivých etnických skupinách

	žádné		základní		nižší střední		vyšší střední		vysokoškolské	
	1991	1998	1991	1998	1991	1998	1991	1998	1991	1998
Turci	23	29	52	36	17	16	7	15	1	4
Marokánci	64	47	22	27	9	10	3	11	2	4
Surinamci	12	9	28	20	37	31	17	24	7	15
Antilánci	9	9	28	20	36	30	19	27	7	15
Nizozemci	3	0	19	18	32	27	26	25	20	28

Zdroj: Vermeulen a Penninx (2000: 16)

Nejsnazší pozici vzhledem k procesu vzdělávání měli potomci imigrantů, kteří se v Nizozemí již narodili nebo do něj přišli ještě před začátkem školní docházky. Mladí lidé, kteří se do Nizozemí dostali až v jejím průběhu, si často nedokázali zvyknout na školní režim a školy předčasně opouštěli. V období prudce klesající poptávky po nízko kvalifikovaných pracovnících pak těžko hledali práci. Lépe na tom byli také ti, kteří se do Nizozemí dostali teprve po skončení střední školy. Zaměstnat nízko kvalifikované mladé lidi v podnikání vlastní etnické skupiny dokázali pouze Číňané. Ve větší míře se objevila pouliční kriminalita a drogové závislosti právě nezaměstnaných mladých lidí, zvláště u Maročanů. (Vermeulen a Penninx 2000: 205)

Ti, kdo začali do základních škol chodit teprve v Nizozemí, snadno zvládali nizozemštinu a navazovali kontakty se svými nizozemskými spolužáky a spolužačkami. Značný pokrok v oblasti vzdělání dosáhli Jihoevropané. Naproti tomu Molučané sice dosáhli jistých pokroků, ale

velká část jejich populace je stále zastoupena ve skupině s nejnižším dosaženým vzděláním. (Vermeulen a Penninx 2000: 207)

Co se nedá popřít, je segregace škol. Existují školy, kde je výrazně vyšší zastoupení dětí z etnických minorit. Rodiče z bílých rodin (a „lepších“ imigrantských rodin) si pak pro své děti vyberou jiné školy a segregace se prohlubuje. (Vermeulen a Penninx 2000: 9-10) Ve školách s vyšším zastoupením nenizozemských žáků je také nedostatek učitelů. (ter Wal 2005: 9)

Za zmínku stojí fakt, že rozdíly v prospěchu dívek a chlapců jsou velmi malé u všech sledovaných skupin. V průměru lehce lepšího prospěchu dosahovaly dívky. Jedním z možných vysvětlení je, že si rodiče uvědomují velký význam vzdělání pro budoucnost svých dětí. Jiné vysvětlení se nabízí například pro marockou komunitu. Děvčata se snaží dobře prospívat ve škole, protože vzdělávání je přijatelným důvodem, pro který je možné odložit brzký vstup do manželství, do kterého by mohla být nucena rodiči. Podobně byla školní docházka brána surinamskými a čínskými dívkami, které v ní viděli jednu z mála možností svého uplatnění. Pro ně byla školní příprava vítanou volnočasovou aktivitou ve spíše monotónním běhu času (oproti chlapcům, kterým bylo podle výzkumu dáváno více možností). (Vermeulen a Penninx 2000: 207)

Tyto dva zásadní přístupy k vysvětlení minimálního rozdílu mezi prospěchem dívek a chlapců popisují dva protichůdné procesy. První by svědčil o modernizaci a druhý o přetrvávání tradic, ve kterých si děvčata hledají vlastní cestu. (Vermeulen a Penninx 2000: 207) Vzhledem k heterogenosti etnických skupin mohou tyto dva procesy probíhat paralelně.

3.1.2 Rodinný život

Právní stát zaručuje každé občance a občanovi rovná práva a povinnosti. Sféra rodinného života a jeho norem se však často řídí

normami a hodnotami, které jsou nepsané a do kterých orgány právního státu zasahují jen ve velmi vyhrocených případech, když například domácí násilí skončí vážným poraněním jednoho z manželů. V této oblasti budou zkoumat odlišné životní podmínky mužů a žen.

V turecké a marocké komunitě si dnes šedesát až sedmdesát procent mladých lidí přivádí partnery a partnerky ze země svých předků. Podle průzkumu mládež nepreferovala tyto partnery, upřednostňovala však, že partner či partnerka byly stejné náboženské víry. (Keuzenkamp, Merens 2006: 26) Lidé z komunity Antilánců a Surinamců většinou naleznou partnery mimo svou skupinu.

Průměrný věk prvorodiček charakterizuje modernizaci v rodinné sféře, většinou platí, že čím je vyšší, tím emancipovanější ženy v dané komunitě jsou. Průměr za celé Nizozemí byl v roce 2003 30 let věku, před deseti lety 28,5 roku, byl vyšší než průměry v největších přistěhovaleckých menšinách. Nejnižší je stále u žen z turecké komunity. V roce 2003 byl 25 let, o deset let dříve necelých 23. Průměrně druhý nejnižší věk mají prvorodičky původem z Antil, 25,5 roku, je to jediná skupina, která vykazuje klesající tendenci, v roce 1993 to bylo 26,5 roku. Marocké ženy své první dítě přiváděly na svět v průměru v 26ti letech, před deseti lety ve 24. Surinamky se v této statistice odlišují od průměrných Nizozemek jen o rok. (Keuzenkamp, Merens 2006: 30)

Další významnou charakteristikou je úhrnná plodnost, tj. průměrný počet dětí na jednu ženu. Nejvíce dětí měli v roce 2003 v průměru Marokánky (3,3 dítěte), dále Turkyně (2,25 dítěte), průměrné hodnoty u Surinamek a Antilánek se shodují s hodnotami za celou nizozemskou populaci a dosahují hodnoty 1,8 dítěte. Mezi lety 1993 a 2003 se tyto statistiky snížily o zhruba 0,5 dítěte Marokánek a Turkyní, u ostatních se nepatrně zvýšily. (Keuzenkamp, Merens 2006: 33)

3.1.3 Konflikty s většinovou populací

Výraznější náznaky konfliktů příslušníků většinové společnosti a přistěhovalců sahají k počátku sedmdesátých let. První konflikty byly zaznamenány ve čtvrti Afrikaanderwijk v Rotterdamu v roce 1972. Do stejného období spadá vysoká úroveň nezaměstnanosti v celém Nizozemí a tu je možno brát jako jednu z příčin sociálního napětí. Podle průzkumu z roku 1981 55% Nizozemců nechtělo mít za sousedy imigranty, v roce 1997 už to bylo 46%.

Osmdesátá léta celkově znamenala stabilizaci vztahu veřejnosti a přistěhovalců. Přelom osmdesátých a devadesátých však přinesl opětovné zhoršení situace. Znamenal častější výskyt diskriminace přistěhovalců, stále častěji se objevoval názor, že v Nizozemí je přistěhovalců příliš.

Mezi lety 1992 a 1994 byl zaznamenána vůbec nejvyšší četnost násilných incidentů s etnickým podtextem. Podle průzkumu mínění Marokánců, Turků a Surinamců z roku 1995 se 63% z nich cítilo ohroženo politikou extrémních stran a násilím ze strany jejich příznivců. (Vermeulen a Penninx 2000: 17-19)

3.1.4 Porovnání s teoretickými definicemi menšin

Jak je to s naplněním definic menšiny, které jsem uvedla na počátku kapitoly 2? Imigrace do Nizozemí jednoznačně splňuje početní kritérium; nejvyšší podíl na celkové populaci Nizozemí, který jednotlivá menšinová skupina dosáhla, byl zhruba 1,8%. Sporné je naplnění dalších bodů definic. Předně je třeba poznamenat, že v Nizozemí není jedna homogenní menšina, která by se dala snadno oddělit od etnických Nizozemců a Nizozemek.

Kritéria pro vymezení menšin v kapitole 2 nejsou jen statistickými veličinami, které by se daly snadno spočítat a podle toho pak rozhodnout. Do definičních prvků menšin patří rovněž otázka pocitu solidarity uvnitř menšiny, nedobrovolnost zařazení do menšiny nebo zkušenost zážitků

pramenících z diskriminace. Splnění těchto podmínek je závislé na subjektivních pocitech a okolí, není proto vyloučené, že lidé téhož etnika mohou v jednom nizozemském městě splňovat všechny tyto znaky a v jiném městě už nikoliv. Pro mou práci je klíčové vymezení menšin na základě etnického původu a vztahu k politické moci.

Politickou moc v definici menšin představuje podmínka menší „kontroly nad svými životy“ než většinová populace. Dále budu zkoumat, splňují-li imigrační skupiny také tento bod definice menšin, tj. jsou-li menšinou ve vztahu k tvorbě norem společnosti a v přístupu ke zdrojům společnosti, souhrnně řečeno – k diskursu moci.

Menšiny v Nizozemí je možné rozdělit na dvě základní skupiny. Marocká a turecká menšina spadají do první z nich. Od etnických Nizozemců se liší náboženstvím, jazykem i fyzickým vzhledem. Díky v průměru nízkému vzdělání jsou někteří z nich odkázáni na sociální dávky a tím i na politické reprezentanty většiny, kteří o nich rozhodují. Jejich specifické hodnoty nejsou zapracovány do „institucionalizovaných kulturně hodnotových vzorců“ společnosti. Jejich problémy je možné označit za dvojdimenzionální, protože se v nich spojuje problém „hospodářské struktury“ a „statusové hierarchie“. (Faser, Honneth 2004: 39) Hostující pracovníci, kteří do Nizozemí přicházeli z Turecka a Maroka, museli čelit těžkostem, když se učili nizozemštinu, protože nechápali jeho symboliku, jak o ní píše Bhabha. Významný posun nastal mezi první a druhou generací, ale jak bylo vidět ze statistik, stále významně zaostávají za většinovou populací v průměrné úrovni vzdělání nebo zaměstnanosti.

Do druhé analytické skupiny řadím imigraci s antilským a surinamským původem. Tuto imigraci spojuje s Nizozemím koloniální minulost. Neliší se tolik náboženstvím, protože na těchto ostrovech je většinové náboženství římskokatolické. S nizozemštinou se setkávali díky nizozemské správě a dodnes je na těchto ostrovech jedním z úředních

jazyků. Jejich pozice v Nizozemí byla v mnohém snazší než u první skupiny. Je možné se domnívat, že antilská střední třída se asimilovala do většinové populace, to by znamenalo, že by přestali být menšinou, protože tím by popřeli jednu z podmínek definice menšiny, kdyby nedávali najevo, že „by chtěli svou kulturu, tradice, náboženství nebo jazyk zachovat“.

Na dalších stránkách se budu věnovat zejména těmto čtyřem skupinám. Prvním důvode je, že jejich populace je v Nizozemí nejpočetnější. Druhým důvodem je, že ve své práci propojují otázku politické reprezentace s problémy sociálně ekonomickými. V tomto ohledu jsou čtyři zmíněné skupiny nejproblematictější.

3.2 Nizozemská politika vůči etnickým menšinám

Nizozemština užívá pro obyvatele Nizozemí s nizozemskou národností termín *autochtonen*, všichni ostatní jsou *allochtonen*. Vládní politika však tento výraz nepřevzala a svou politiku zacílenou na etnické menšiny označovala nejprve za „minoritní“ politiku a od devadesátých let za „integrační“ politiku.

S formulováním této politiky se začalo po ropné krizi v roce 1973, kdy bylo stále jasnější, že se hostující pracovníci do zemí svého původu nevrátí. Nutnost vytvoření takové politiky byla přijata poprvé v polovině sedmdesátých let, když mladí molučtí muži unášeli vlaky. První politický program se tak týkal právě této menšiny. Jmenoval se *Molukkersnota* a formulovalo ho ministerstvo vnitra v roce 1978. Ve stejném roce Vědecká rada pro vládní program (*Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid* - WRR) iniciovala vznik všeobecné menšinové politiky.

V roce 1983 byl zveřejněn plán vládní politiky vůči menšinám (*Minderhedennota*). V ní termín etnická minorita odkazoval na etnickou skupinu, která žila ve špatných ekonomických a společenských podmínkách v několika generacích. Kdyby měla být tato definice etnické minority vykládána striktně, spadali by do ní jen Molučané. V praxi byla

rozšířena také na skupiny, kterým jen hrozilo živobytí ve špatných podmínkách. Konkrétně na hostující pracovníky ze Středozeší, Surinamu, Nizozemských Antil a uprchlíky. Diskutovalo se rovněž o zahrnutí čínských přistěhovalců do této politiky, ale od této myšlenky se upustilo a jejich podpora se omezovala například na dotace pro tlumočníky. Všechny další skupiny, které se pokoušely dosáhnout statutu vládou podporované menšiny byly odmítnuty. Nakonec byly ve zprávě uvedeny tyto státem uznané menšiny: surinamská, antilská, arubská, molucká, turecká, marocká, italská, španělská, portugalská, řecká, jugoslávská, tuniská, kapverdiánská, romská, sintska a polonomádské skupiny. Další skupiny mohou být na seznam přidány pouze se souhlasem parlamentu. (ter Wal 2005: 2)

Se zavedením sociálních výhod pro část společnosti se vláda musí vypořádávat s žádostmi dalších skupin, které by také chtěly požívat těchto zvýhodnění. Vytváří se tak prostor pro lobby nebo i korupci skupin, které chtějí být na straně zvýhodněných a jejichž případný úspěch může vést k bezúčelnému plýtvání veřejnými zdroji. To je jeden z problémů praktické realizace skupinově odlišených práv. Integrační (minoritní) politika je však svou podstatou zaměřena jen na jistou část společnosti. Při jejím zavádění je proto třeba pečlivě zvažovat opatření, aby se plýtvání zdroji předešlo, především pak stanovit jasná kritéria pro její čerpání a omezit rozhodování úředníků a úřednic, u kterých by se dalo lobovat nebo by byla šance pro úplatkářství.

Tehdejší politika se zaměřila na integraci se zachováním vlastní identity skupin. Měla dva hlavní cíle. Jednak zajistit menšinám rovné šance na trhu práce, trhu bydlení a vzdělání. Na straně druhé měla ve společnosti bojovat proti všem formám diskriminace založené na etnickém původu, zajistit smíření většinové populace s přítomností přistěhovalců a podporovat organizace přistěhovalců, které byly chápány jako důležité

prvek ve společnosti. Cílem této politiky je jistě uznání menšin, ale netýkala se politické reprezentace.

Spolu s tím, jak se ekonomická situace některých imigrantů zlepšovala, vyvstala otázka, jestli se jejich situace nezlepšila natolik, že by bylo možné od podpory upustit. Tato otázka byla vyřešena tak, že v rámci procesu decentralizace dostaly obecní úřady větší pravomoci ohledně menšinové politiky a dnes si o integrační politice rozhodují zastupitelé jednotlivých obcí. Koordinační funkci v roce 1980 převzalo Ministerstvo vnitra.

Ve druhé polovině osmdesátých let bylo také zřejmé, že se proud imigrantů nezastaví. Bylo to především díky spojování rodin a tím, že si mladí přistěhovalci vybírali partnery v zemích svého původu a přiváděli je do Nizozemí. Socio-ekonomická situace imigračních menšin na přelomu osmdesátých a devadesátých let nebyla výrazně lepší. Tak se ukázalo, že nizozemská minoritní politika byla neúčinná. Podruhé byla konzultována Vědecká rada pro vládní program a ta v roce 1989 vydala dvě doporučení. Měla být posílena politika zaměřená na pracovní uplatnění imigrace. Druhé doporučení se týkalo nově příchozí imigrace, která měla mít svůj vlastní program, který by je připravoval na jejich pobyt v Nizozemí. Od počátku devadesátých let politika změnila svůj charakter a zaměřila se na individuální integraci prostřednictvím zaměstnání a vzdělání. Termín „etnická menšina“ byl ve zprávě nahrazen pojmem „*allochtonen*“

Devadesátá léta byla hospodářsky úspěšná a s tím, jak ekonomický růst snižoval nezaměstnanost stále více Nizozemců a Nizozemek přemýšlelo o tom, proč je nezaměstnanost menšin vysoká a oni dál žijí na sociálních dávkách. Objevovali se politikové, kteří v případě přistěhovalců hovořili o zneužívání sociálních dávek, jedním z nich byl Frits Bolkenstein z VVD.

Příprava integrační politiky zaměřené na nově příchozí se zpozdila a druhá komora parlamentu projednávala jejich pilotní návrhy až v roce

1996. Zákon, kterým byly integrační programy nově příchozích kodifikovány, nabyl účinnosti v roce 1998. Od té doby noví imigranti a imigrantky podepisují smlouvu s nizozemskou vládou, která vládu zavazuje poskytnout jim integrační program a oni se zavazují aktivně se ho účastnit. Program zahrnuje kurzy nizozemštiny v rozsahu 600 hodin, dále kurzy „sociální a pracovní orientace“. (Baršová 2005: 4) Do jednoho roku od nastoupení do programu musí každý účastník úspěšně složit zkoušku z jazyka a sociální orientace. Lidé usilující o statut uprchlíka dostanou povolení k trvalému pobytu teprve, když projdou stejnými testy. Během programu i po jeho skončení je imigrantům a imigrantkám poskytována pomoc při hledání zaměstnání. (Vermeulen a Penninx 2000: 20-21) Ve Finsku, Dánsku, Belgii a Německu byly podle nizozemského vzoru zavedené podobné kurzy. (Baršová 2005: 4)

V reakci na neúčinnost byla Ministerstvu vnitra v roce 1998 rozšířena působnost, bylo přejmenováno na Ministerstvo vnitra, velkých měst a integrační politiky. Problémem, jak Konstatuje zpráva WRR (Nederland als immigratiesamenleving 2001: 174-176) bylo, že s tímto rozšířením působnosti byly jen málo navýšeny jeho finanční zdroje. Rozpočet Ministerstva byl navýšen o €105 milionů na celkových €711 milionů v roce 1999, jen část prostředků bylo možné použít na integrační politiku (prostředky na reemigraci do zemí původu a program snižování zaostávání ve školách dohromady za €91 milionů). Většinu prostředků Ministerstvo dále přerozdělovalo úřadům na úrovni obcí, které s nimi mohou do značné míry zacházet libovolně.

Současná podoba integrační politiky je v platnosti od roku 2002. Staří i noví imigranti projít zkouškou z nizozemštiny, jinak dostanou pokutu. Jazykový test absolvovaný ještě v zemi původu je podmínkou pro povolení vstupu do Nizozemí při spojování rodin a uzavírání manželství s nizozemskými občany občankami. Imigranti a imigrantky sami nesou náklady za integrační kurzy, v případě úspěšného absolvování závěrečné

zkoušky účastníkům a účastnicím může být část nákladů zpětně proplacena. Cílem další restrikce imigračních podmínek bylo snížení počtu imigrantů. Vláda odmítla generální pardon pro nelegální imigranty na území Nizozemí a dvojí občanství. Povolení ke vstupu do Nizozemí dostanou imigranti a imigrantky, kteří vykonávají profese, které jsou na nizozemském trhu práce nedostatkové. (Muskens 2006: 44 – 45)

3.2.1 Zákonné podmínky pobytu přistěhovalců

Nizozemský právní řád byl do osmdesátých let v otázce imigrace spíše restriktivní, pak se pravidla zmírnila. Přistěhovalci dostávají povolení k trvalému pobytu po pěti letech. Ti, kteří přišli za svou rodinou, ho dostávají po třech letech. Ukončení trvalého pobytu a vyhoštění je možné jen výjimečně a v žádném případě nehrozí, nemá-li člověk práci nebo dost peněz na obživu. Nizozemské občanství je přidělováno automaticky příslušníkům třetí generace přistěhovalců narozených na území Nizozemí. Pro srovnání uvedme, že ve Velké Británii je občanství poskytováno již příslušníkům druhé generace. Přesto je získání nizozemského občanství ve druhé generaci relativně snadné, stačí mezi osmnáctým a pětadvacátým rokem věku o toto občanství požádat a této žádosti bude s velkou pravděpodobností vyhověno. Ve druhé komoře parlamentu byl také projednáván návrh zákona, který by umožňoval, aby si imigranti ponechali své původní občanství, ale v roce 1996 byl návrh vetován v první komoře parlamentu. Dnes imigranti svým podpisem stvrzují, že se původního občanství vzdají po získání toho nizozemského. (Vermeulen a Penninx 2000: 22-23)

3.2.2 Politika zaměstnanosti

Oblasti zaměstnání, vzdělání a bydlení patřily k nejdůležitějším bodům integrační politiky. Nezaměstnanost byla pokládána za těžko změnitelný výsledek restrukturalizace hospodářství a tak se opatření

zaměřila na vytvoření rovných podmínek pro mladé lidi, kteří na pracovní trh teprve vstupují, na poradenství na trhu práce, na vzdělání a na podporu podnikání příslušníků etnických menšin.

Ve snaze usnadnit nalezení zaměstnání pro nové přistěhovalce bylo navrhováno, aby jim zaměstnavatelé mohli vyplácet nižší než minimální mzdu, takové opatření bylo ovšem odmítnuto. Poradní rada výzkumu menšin (ACOM) požadovala afirmativní akce, jaké probíhaly ve Spojených státech a ve Velké Británii. Po osmi letech diskusí byl 1994 schválen zákon na podporu proporcionalního zastoupení menšin na trhu práce¹⁸. Nedlouho poté byl tento zákon zmírněn a za jeho neuposlechnutí nehrozily žádné sankce. Vláda iniciovala afirmativní akci ve vládních úřadech, ale takto vytvořených míst bylo příliš málo, aby mohly výrazněji snížit nezaměstnanost příslušníků a příslušnic etnických menšin. Jistého úspěchu dosáhli Molučané, když jich bylo tisíc zaměstnáno ve vládních strukturách. Tento program byl uskutečněn zřejmě jen díky působení moluckých organizací.

Vzhledem k tomu, že průměrná míra nezaměstnanosti mezi lidmi z etnických menšin příliš neklesala, bylo nutné provést kroky k jejich zrovnoprávnění s Nizozemci v otázce sociálních dávek, aby nežili v materiální nouzi.

3.2.3 Vzdělání

V roce 1981 ministerstvo školství připravilo plán pro integraci menšin ve školství¹⁹. Měl dvě priority, uznání menšinových kultur a zabezpečení rovných příležitostí pro příslušníky menšin ve vzdělání. Školy měly klást důraz na výuku nizozemštiny a zároveň se snažit navázat kontakt s rodiči žáček a žáků z menšin. Tohoto programu se měly účastnit zvláště školy, ve kterých byla velká část žactva z etnických menšin.

¹⁸ *Wet bevordering evenredige arbeidskansen allochtonen*

¹⁹ *Beleidsplan culturele minderheden in het onderwijs*

Později byly tyto politiky zaměřeny také na žáky ze znevýhodněných rodin. Opatření se zaměřila na předškolní jazykové vyučování, aby děti při vstupu do školy neměly problémy s porozuměním nizozemštině.

Nizozemí je sekularizovaný stát a nepodporuje žádné náboženské skupiny. Existuje však právo založit náboženskou školu, kterou stát financuje, když vyučuje podle státem uznaných osnov a metod. Rodiče si mohou svobodně vybrat, do které školy jejich děti budou chodit.

3.2.4 Kulturní politika

Do této oblasti spadá otázka zachování menšinových jazyků a kultur. V roce 1974 byla uzákoněna výuka menšinových jazyků na základních školách s výhledem na návrat menšin do zemí původu. Této výuce byl věnován čas během povinné výuky. V osmdesátých letech se však výuka menšinových jazyků přesunula do nepovinného vyučování. Byla uzákoněna povinnost multikulturní výuky, aby byli žáci schopni a ochotni žít ve společnosti s rozmanitými kulturami. Později se ukázalo, že polovina škol takové vyučování vůbec nezavedla.

Byly iniciovány radiové a televizní programy zaměřené na menšiny. Z vládních peněz byl do devadesátých let podporován vznik menšinových stanic. Tím, že byli zástupci muslimské a hinduistické komunity přizváni do diskuse o oddělení církve od státu, byla de facto uznána státem tato náboženství. Z veřejných zdrojů byly podporovány jejich modlitebny. Tím se muslimové a hinduisté přiblížili pilířové struktuře katolíků a protestantů v Nizozemí, ti měli své státem podporované organizace, svá média a své školy. Je sporné, hraje-li toto rozdělení společnosti na pilíře ještě dnes významnější roli. Tato otázka bude diskutována v kapitole 4.4.

3.2.5 Je integrační politika účinná?

Nizozemská politika zaměřená na etnické menšiny se dá označit jako nedůsledná. Byla sice uzákoněna povinnost zaměstnat lidi z etnických menšin, ale toto ustanovení bylo zmírněno a za jeho porušení neexistovaly žádné sankce, nebylo naplněno ani v rámci státní správy. Ve školách se měla vyučovat multikulturní výchova, ale ani tato povinnost nebyla důsledně vynucována. Otázka politické reprezentace etnických menšin nebyla nastolena vůbec.

Tato nedůslednost nizozemské integrační politiky nebo odkládání důležitých změn pro její zlepšení nebo nezáměr politiků a političek mohou být vnímány jako důkazy, které svědčí spíše o tom, že uznání menšin v Nizozemí má dosud velké rezervy. Posledním znakem, který v duchu politiky uznání příliš nepůsobí, jsou změny, které v integrační politice nastaly po roce 2002 (viz níže). Domnívám se, že tyto změny není možné považovat za účelné. Nejzávažnější změnu k horšímu je možné vidět ve zpoplatnění jazykových kurzů pro příslušníky/příslušnice menšin. Jazyk je základním prostředkem uplatnění ve společnosti. Zpoplatnění jazykových kurzů vede k omezení přístupu k nim a může s sebou nést závažné důsledky zejména v oblasti zaměstnanosti a vzdělání. Je v zájmu Nizozemí, aby se imigrace naučila nizozemsky co nejdříve a co nejlépe. Se znalostí jazyka mohou menšiny lépe participovat na občanském životě společnosti. Integrační politika by je měla v jejich snaze podporovat, a ne je pod pohrůžkou pokuty nutit, aby si kurzy zaplatili sami.

4 Nizozemská diskuse o přistěhovalectví po roce 2000

Rok 2000 je možné označit za milník v diskusi o imigraci v Nizozemí. Veřejná debata byla odstartována novinovým článkem Paula a skončila nebyvalým úspěchem politické strany založené na ostré kritice integrační politiky. V této části nejprve představím kontext diskuse v podobě nizozemského společenského štěpení a politického spektra. Pak prezentuji myšlenky, které se v diskusi objevily.

4.1 Nizozemský stranický systém – „pilíře“

Společensko-politické uspořádání Nizozemí mezi lety 1917 a 1967 charakterizoval termín konsociační demokracie. (Říchová et al. 2002: 93 – 94) Společnost byla vertikálně rozdělena do pilířů²⁰ (*zuilen*) podle náboženství a ekonomických tříd. Se zavedením všeobecného volebního práva pro muže (1917) se zkonsolidovaly čtyři hlavní společensko-ekonomické pilíře: katolický, kalvínský, socialistický a neutrální (jinak také zvaný liberální). Pilíře byly také geograficky rozdělené. Katolíci obývali jih, kalvinisté jihovýchod a střed země, sekularizovaní západ a sever. (Lijphart 1968: 16-18) Každý z nich měl své školy, nemocnice, organizace sociální péče, odbory, média, sportovní a mládežnická sdružení a politické strany. Politické strany celou strukturu organizací zastřešovaly (Lijphart 1968: 59, 78) a kontakt mezi pilíři udržovali především politikové a političky (Lijphart 1968: 112). V tomto systému nebyl prostor pro soutěž politických programů, protože lidé volili politické strany podle své příslušnosti k pilíři. Podle Lijpharta není možné Nizozemí nazývat společností konsensu, protože Nizozemí je země rozdělená do pilířů a

²⁰ Rovněž se používá výraz *segmenty*, ve své práci se však budu držet doslovného překladu nizozemského výrazu *zuilen* - pilíře.

konsensus existuje uvnitř každé z těchto subkultur. Mezi těmito pilíři pak existuje shoda na tom, že si přejí stávající systém zachovat. (Lijphart 1968: 79) Politický život v Nizozemí nazývá Arend Lijphart „politikou přizpůsobení“ (*politics of accomodation*). (Lijphart 1968: 103)

Nejstarší nizozemskou politickou stranou je Antirevoluční strana (*Gereformeerde*), která vznikla v roce 1879. Až do poloviny dvacátého století byla hlavní stranou nizozemských ortodoxních kalvinistů. Druhou stranou v rámci tohoto bloku byla od roku 1908 Křesťanská demokratická unie (CHU) zastupující reformní protestanty. Katolický segment zastupovala jediná strana. Byla jí Katolická lidová strana (KVP) založená v roce 1946 (navazovala na katolické politické hnutí z počátku 20. století). Třídní linie dala vzniknout liberální Lidové straně pro svobodu a demokracii v roce 1885 a socialistické Straně práce navazující na Sociálnědemokratickou stranu dělnickou z roku 1894.

Tyto strany byly označeny jako „velká pětka“. Mezi lety 1918 a 1963 nezískala „velká pětka“ dohromady nikdy méně než 84%, ve volbách 1959 dosáhly 91,4% podpory voličů (Říchová 2000: 201). Rozdělení pilířů kopíruje geografické rozložení obyvatelstva. Jih Nizozemí obývají většinou katolíci, jihozápad a střed kalvinisté a západ a sever sekularizovaní. (Říchová et al. 2002: 115)

V polovině šedesátých let se tento stranický systém začal rozpadat. Náboženské strany směřovaly k bližší spolupráci, ale předběhl je vývoj v sekularizovaném bloku. Strana práce (PvdA) odmítla být v dalších kabinetech s Křesťanská demokratickou výzvou (CDA) a vytvořila první stínovou vládu v nizozemských dějinách. (Říchová et al. 2002: 119)

Nizozemská společnost procházela generační obměnou. Mladí lidé se bouřili proti dělbě moci mezi úzkou skupinu politiků a hledali prostor pro svou vlastní aktivitu za zlepšení světa. Byly zakládány „akční výbory“, sdružující občany, kteří chtěli řešit konkrétní problémy. Podle nich politika nemá být „soukromým podnikem spravovaným pár staromódními vůdci,

kteří mezi sebou v uzavřených haagských sálech uzavírají kompromisy.“
(van der Horst 2005: 505)

Představitelé tradičních stran změny podcenily a nové strany Demokraté 66 (D66) a Rolnická strana získaly dohromady 9% hlasů. (Říchová et al. 2002: 120) „Výsledek voleb z února 1967 zapůsobil jako bomba.“ (van der Horst 2005: 507) Od té doby relevance tradičního modelu chování voličů klesá. Od devadesátých let se již o takovém modelu hovořit ani nedá. (van Holsteyn, Irwin 2003: 48)

Politika přizpůsobení je postavena na nepsaných pravidlech, která platí pro politické elity. Politické jednání je vedeno jako obchodní jednání a má při něm být především dosahováno výsledků. Základní východiska jednotlivých bloků musí být tolerovány a nezpochybňovány. Přijímat kompromisy je povinností politických elit. V rozdělování finančních prostředků nebo vysílacích časů v médiích mezi jednotlivé pilíře je respektován princip proporcionality. Královská rodina není politickým subjektem. Politická jednání mají zůstat důvěrná, aby se elity neobávaly hněvu občanů, jejichž hodnotové postoje zastupují, ale ze kterých je někdy nutno ustoupit, aby bylo dosaženo kompromisu. Sedmým pravidlem je zdůraznění, že vláda je vrcholným orgánem výkonu státní moci. (Lijphart 1968: 122-138)

Posuňme se nyní do doby vlády „fialové“ (*paars*) koalice, která vzešla z voleb v roce 1998. Za její vlády v Nizozemí začala zásadní veřejná debata o integrační politice. Koalici vytvořila Strana práce (*Partij van de Arbeid* – PvdA), Lidovou strana pro svobodu a demokracii (*Volkspartij voor Vrijheid en Democratie* - VVD) a Demokraté 66 (*Democraten '66* - D66). Opozice byla oslabená, protože Křesťanská demokratická výzva (*Christen Democratisch Appel* - CDA), nejsilnější opoziční strana, se zmítala v krizi, když se po volbách 1998 poprvé od druhé světové války nedostala do vlády. Kromě těchto stran jsou v nizozemském stranickém spektru relevantní ještě například Socialistická

strana (*Socialistische Partij* - SP), Křesťanská unie (*ChristenUnie* – CU) nebo Zelená levice (*Groenlinks* – GL).

4.2 Scheffer: Multikulturní drama

V lednu roku 2000 vyšel v nizozemských novinách NRC Handelsblad článek Paula Scheffera „Multikulturní drama“ (*Multikulturele drama*). Scheffer tvrdil (Scheffer 2000), že příliv imigrantů do Nizozemí vnáší do společnosti nejistotu a ohrožuje sociální smír. Zamýšlí se nad tím, proč se nesplnily předpoklady o tom, že integrace je jen otázkou času. Píše, že nizozemská kultura přehlížení²¹ (*kultuur van het gedogen*) dospěla k mezím své aplikovatelnosti. Je třeba se zbavit „kosmopolitní iluze“. Nizozemky a Nizozemci by měli vymezit hranice své kultury, „vzít mnohem vážněji nizozemštinu, kulturu a dějiny“. Domnívá se, že „staří“ a „noví“ obyvatelé a obyvatelky Nizozemí o sobě vědí příliš málo. Nizozemsko se musí kriticky dívat i na negativní části svých dějin, například na nizozemský podíl na otrokářství. Píše, že není možné ustoupit ze zásad odluky církve a státu a že náboženské symboly by neměly být dávány na odiv ve veřejných funkcích, například u policie. Velkou úlohu v integraci přikládá vzdělání dětí, vyzdvihuje problém „černých škol“ a zpochybňuje prospěšnost vzdělávání v jazycích a kultuře menšin. (Scheffer 2000)

V tisku se právě v té době začaly objevovat vědecké studie upozorňující na segregaci imigrantů, problémy „černých škol“, zaostávání ve vzdělání nebo diskriminaci na trhu práce. Politikové a političky vládních stran však o tyto otázky nejevili zájem. Některé komentáře poukazovaly na to, že domnělá nizozemská tolerance a vstřícnost k imigrantům byla ve skutečnosti jen ignorance nebo přehlížení (jak o ní píše Scheffer). (Muskens 2006: 44)

²¹ Přehlížení ve smyslu „dělat, že nevidím“, „dělat, že něco není“, nikoli přímo tolerovat.

4.3 Zpráva Vědecké rady pro vládní politiku

V roce 2001 byla uveřejněna zpráva Vědecké rady pro vládní politiku (WRR²²), která navrhovala soustředit integrační politiku na oblasti výuky nizozemštiny, zaměstnanosti a vzdělání, aby imigranti dosáhli soběstačnosti, dále na sociální politiku při zajištění bydlení a dostupnou zdravotní péči. Navrhovala rovněž, aby menšiny měly možnost vyslovení poradního hlasu. (Nederland als immigratiesamenleving 2001: 26). Jako cíl bylo určeno dosažení multikulturního soužití, před přizpůsobením imigrantů měla být upřednostněna kulturní diverzita. (Nederland als immigratiesamenleving 2001: 9)

Zpráva WRR kriticky hodnotí výsledky dosažené v rámci integrační politiky. Rozlišuje její tři základní oblasti. Za nejdůležitější pokládá oblast práva a jmenuje zákony, které byly přijaty za účelem potírání diskriminace. Jedním z nejdůležitějších byl zákon o rovném zacházení z roku 1994. Za pokrok pokládá fakt, že imigranti a imigranty dostávají po pěti letech právo volit v komunálních volbách (v platnosti od 1986) nebo že třetí generace imigrantů dostává automaticky nizozemské občanství.

Společensko-kulturní oblast je druhým okruhem integrační politiky. Ve zprávě se konstatuje, že menšiny mají od sedmdesátých let možnost udržovat svou vlastní kulturu a jazyk díky svým organizacím. Pokládá za důležité, aby si i v budoucnu různé skupiny mohly udržovat svou identitu v systému organizací na základě tradice pilířů.

Třetí oblast integrační politiky se týká společensko-ekonomické oblasti a WRR ji pokládá za nejdražší a nejméně úspěšnou. Poukazuje například na to, že ani v době ekonomického vzestupu se rozdíl mezi

²² *Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid*. Nezávislý poradní orgán vlády. <http://www.wrr.nl/index.jsp>. WRR vydala zprávy o menšinách již v letech 1979 (*Ethnische Minderheden*) a 1989 (*Allochtonenbeleid*).

nezaměstnaností menšin nepřiblížil k průměru. (Nederland als immigratiesamenleving 2001: 173-174)

Za cíl integrační politiky bylo ve zprávě vyhlášeno aktivní občanství a zapojení se do občanské společnosti. Ve zprávě se upozorňuje na neoprávněnost domněnky, že soběstačnost nebo nezávislosti jedince je vlastní pouze společnostem ze západu, že kulturní rozdíly jsou často zveličovány (ze strany menšin) a že poukazem na ně není možné ospravedlňovat zvláštní práva nebo zaopatření. Rovněž není možné financovat organizace menšin z jiných zdrojů než u ostatních organizací nebo pro ně zavádět odlišná pravidla. (Nederland als immigratiesamenleving 2001: 228-230)

Ve zprávě se deklaruje, že účast na životě občanské společnosti je cílem integrační politiky, ale tomuto bodu jsou věnovány jen dvě strany textu z celkových 240. Jinak se zpráva věnuje převážně ekonomickým a sociálním problémům a jejich statistikám.

Domnívám se, že zpráva WRR nepřinesla do diskuse žádné nové návrhy na řešení problémů menšin. Upozorňuje na jejich zaostávání ve školách nebo vysokou nezaměstnanost a doporučuje dále pokračovat v opatřeních na zajištění jejich vyššího vzdělání a zaměstnanosti, tedy v politikách, které byly prováděny po desetiletí předtím. Integrační politiku představují integrační kurzy omezeného trvání pro nově příchozí i pro ty, co v Nizozemí již jsou, ale třeba ještě nemluví nizozemsky. Systematická integrační politika není žádnou integrační politikou, ale standardní sociální politikou, která by mohla být určena pro jakoukoli marginalizovanou sociální skupinu ve státě. Ve zprávě se explicitně uvádí, že není přípustné žádné zvláštní zacházení se skupinami z titulu jejich kulturní odlišnosti. WRR pokládá za žádoucí, aby si etnické menšiny mohly udržovat své odlišnosti, ale má se tak dít za podmínek, které platí pro ostatní organizace, tedy v systému pilířů. WRR tedy nežádá systematickou integrační politiku, ale další sociální politiku, která se již

v minulosti ukazovala jako neúčinná a podle zprávy také drahá, protože zaostávání v socio-ekonomických statistikách přetrvávalo i u mladé generace.

Na zprávu WRR reagovala vláda uveřejněním nóty, která vypočítávala pokroky, kterých imigranti dosáhli za poslední roky. O téma menšin rok před parlamentními volbami nejevila větší zájem.

4.4 Ruud Koopmans

Dalším příspěvkem do diskuse může být článek Ruud Koopmans (2002a). Srovnávala v něm podmínky imigrantů v Nizozemí a Německu. Například nezaměstnanost byla u německých imigrantů dvojnásobná oproti průměru, v Nizozemí čtyřnásobná, v Německu byla v té době hospodářská krize a Nizozemí zažívalo ekonomické oživení, přesto se rozdíl v nezaměstnanosti mezi většinovou populací a menšinami nezměňoval (Koopmans 2002a: 87). V Německu byl podíl cizinců na celkovém počtu lidí pobírajících sociální dávky 23%, v Nizozemí 47%. (Nederland als immigratiesamenleving 2001: 127) V Německu se stejně jako v Nizozemí vyskytují černé školy. Relativní počet žáků, kteří opouštějí školu bez vzdělání je také srovnatelná a u Marokánců a Turků v Nizozemí dokonce vyšší. V obou zemích dochází k segregaci etnických menšin a etnické menšiny v nich vykazují vyšší kriminalitu. Podle výzkumu ILO²³ byla diskriminace na trhu práce v Nizozemí častější než v Německu. Koopmans píše, že „nizozemská tolerance je jen tenkou vrstvičkou laku, pod kterou se skrývá lhostejnost a někdy rasismus“. (Koopmans 2002a: 88)

Koopmans uvádí, že socio-ekonomické podmínky přistěhovalců byly v obou zemích podobné, v některých případech vyznívají pro

²³ Mezinárodní organizace práce. *Documenting Discrimination Against Migrant Workers in the Labour Market A comparative study of four European countries*. Edited by Roger Zegers de Beijl

Nizozemí hůř. Rozdíl je v tom, že Německo ještě několik let před uveřejněním článku nemělo žádnou politiku zaměřenou na imigranty. Desetiletí nizozemské integrační politiky mělo stejný výsledek jako absence politiky v Německu. Podle ní by na tom Nizozemí bylo snad i lépe, kdyby v minulosti žádnou politiku neprovádělo, přinejmenším by ušetřilo finanční prostředky. (Koopmans 2002b: 3) Sarkasticky poznamenává, že lidé z menšin ve státem financovaných výzkumných institucích a politická elita etnických skupin, která je prezentována jako důkaz úspěšnosti modelu, jsou jediní lidé z menšin, kteří mají z nizozemské integrační politiky prospěch. (Koopmans 2002b: 3) Koopmans tak naznačuje, že v Nizozemí není autentická politická reprezentace menšin.

Koopmans poukazuje na nizozemskou diskriminaci etnických menšin v jedné málo zřejmé rovině. Tvrdí, že v nizozemské společnosti stále přetrvává systém pilířů. Neexistuje sice žádná státní církev, ale státní prostředky plynou organizacím odděleným na náboženském základě, aby zajišťovaly činnosti, které v jiných zemích běžně zajišťuje státní aparát. Koopmans tvrdí, že nikde v Evropě není tolik náboženských (islámských) škol nebo rozhlasových stanic menšin. Pevný svazek nizozemského státu a náboženství dokládá na zahajování parlamentních zasedání modlitbami katolíků, protestantů, muslimů i hinduistů. (Koopmans 2002b: 4)

System pilířů Koopmans označuje jako systém „žít a nechat žít“. A pokládá ho za extrémní případ multikulturalismu. V rámci jednotlivých pilířů je možné tolerovat extrémní názory křesťanských fundamentalistů, kteří například tvrdí, že žena má zůstat v domácnosti, že homosexualita je nemoc nebo kteří odmítají nechat očkovat své děti. Tvrdí, že lidé vyznávající tyto názory z křesťanských skupin se mohou stát členy nebo členkami parlamentu.²⁴ Koopmans se domnívá, že muslimům v Nizozemí

²⁴ Zkusila jsem najít politiky se zamítavými názory na homosexualitu z majority. V dubnu 2007 byl diskutován případ obecního radního Pietera van der Veen, který po

je tato autonomie odepřena. (Koopmans 2002b: 4) V konečném důsledku je rovnost pouze formální a přístup k integrační politice a diskriminaci ze strany nizozemských orgánů laxní. Příkladem může podle ní být zpráva WRR z roku 2001, kterou shledává neuspokojivou například proto, že neuvádí nepříznivé srovnání se zahraničím. (Koopmans 2002b: 3) Nizozemská vlastnost lhostejnosti může v menšinách vyvolávat dojem národa, který sám sebe nebere vážně. (Koopmans 2002b: 5)

4.5 Je nizozemský systém pilířů vhodný pro integraci menšin?

Jaké je možné z těchto prací činit závěry? Je pilířová struktura společnosti vhodná pro integraci imigračních menšin? Nabízí politika přizpůsobení politický model vhodné podmínky pro autentickou reprezentaci menšin? Nizozemí postrádá důsledné vymezení liberálně demokratických principů, které musejí všichni jeho obyvatelé a obyvatelky dodržovat, nesplňuje tak jednu z podmínek politické integrace, jak jsem ji definovala. K jakým důsledkům o vede? Formálně mají všichni jeho obyvatelé stejná práva, ale v rámci pilířů jsou tolerovány i názory, které jsou proti platným zákonům. Jak potom mají imigranti chápat nizozemský stát? Jako stát, kde pravidla neplatí pro všechny stejně. Extrémní názory vyslovované islámskými fundamentalisty jsou méně přijatelné než extrémní názory křesťanských fundamentalistů. Islámským imigrantům se nedostává autonomie, která je propůjčována etnickým Nizozemcům nebo křesťanům.

jmenování úředníkem pro oddávání ve městě Achtkarspelen odmítl oddávat homosexuální páry. Tento problém projednávaly strany v obecní radě, nejprve došly k závěru, že musí oddávat všechny páry, ale zástupci CDA své stanovisko změnili a trvali na tom, že by homosexuální páry oddávat nemusel, že je to věc jeho osobních preferencí. Viz například: <http://www.gaynews.nl/laatstenieuws.php?rubriek=6>.

Apel Paula Scheffera na definování toho, co je nizozemské, je možné zúžit na žádost o důsledné vymezení základních liberálně demokratických principů. Situace je v tomto směru jednodušší než se na první pohled může zdát. Není třeba vymezovat, co je nizozemské, české nebo vlastní každému jednotlivému národu, při integraci se pro začátek stačí zaměřit na dodržování kodifikovaných liberálně demokratických principů a důsledně potírat jejich porušování, tj. diskriminaci.

Definování vlastních charakteristik jednotlivých národů je užitečné při snaze o dorozumění se mezi příslušníky a příslušnicemi většiny a menšin. Namísto o charakteristikách jednotlivých národů bychom mohli uvažovat o národní symbolice ukryté například v jazyce nebo ve státních svátcích. Hledat a odhalovat národní symboliku může pomoci při jazykové výuce menšin (ve smyslu Bhabhova překládání jazyků i symbolů v nich ukrytých) i při kurzech občanské nauky pro imigranty a imigrantky. Odkrytí národní symboliky je předpokladem účinné politické komunikace a tak i autentické politické reprezentace.

Je zásadní rozdíl mezi nevědomým nedorozuměním mezi většinou a menšinami a zcela záměrnému posouvání hranice mezi většinou a menšinami tak, aby ji menšiny nikdy nepřekročily. V tom případě se jedná o diskriminaci. Článek Koopmans argumentuje ve prospěch právě tohoto stavu. Domnívám se, že mnohé předsudky pramení z nevědomosti, proto by politika potírání diskriminace měla být provázena informační kampaní, ve které by se o sobě „staří“ a „noví“ Nizozemci dozvěděli víc.²⁵

V případě Nizozemí selhává symbolická komunikace, kdy se slova jazyka (o rovnosti práv pro všechny) rozcházejí s činy (křesťanský

²⁵ Pozitivním příkladem může být informační kampaň nadace „Bojiš se mě?“ (*Ben Je Bang Voor Mij?*), která se definuje jako organizace marocké a nizozemské mládeže. Vytkla si za cíl ukazovat, že lidé uvnitř mlčící většiny by spolu chtěli dobře vycházet. Jejím cílem je propagovat, že lidé by se neměli sebe navzájem bát, ale raději by se měli poznávat. Viz například: www.benjebangvoormij.nl

oddávající nemusí oddávat homosexuální páry, protože to nedovoluje jeho osobní víra). Imigranti a imigrantky tak nemusejí rozumět nizozemské podobě principu „žít a nechat žít“, která předpokládá jistou míru segregace a autonomie. Proto Koopmans píše, že Nizozemci vytvářejí dojem národa, který sám sebe nebere vážně. Je otázkou, zda-li nizozemské menšiny skutečně nechápou jistou možnost autonomie a segregace pilířů (při hlásání extrémních názorů například), nebo ji naopak chápou tak dobře, aby se dožadovaly stejné autonomie pro sebe.

System pilířů je podle Koopmans na integraci přistěhovalců neaplikovatelný, protože byl vytvořen pro skupiny lidí, které měly podobný kulturní, ekonomický a politický základ a již se ukázalo, že vlastní nefunguje. (Koopmans 2002b: 5) Já se naopak domnívám se, že sám o sobě může být systém pilířů životaschopný. Není však slučitelný s diskriminací, protože skupiny (pilíře), kterým se nedostává autonomie a kterým je přerozdělováno méně veřejných zdrojů, budou chtít proti takovému systému protestovat. Neexistuje-li za této situace autentická politická reprezentace, nemá kdo tento protest většině tlumočit a frustrace menšin se může projevat incidenty.

Tuto formu diskriminace, která imigrantům odpírá nepsané právo na jistou autonomii svých menšin, je možné pokládat za projev orientalismu. Výklad základních liberálně demokratických principů je manipulován ze strany většinové společnosti. V nizozemském systému pilířů jsou lidé z menšin občany a občankami druhé kategorie a jako lidé z „orientální“ oblasti jsou v duchu Saidova konceptu orientalismu civilizováni a poučováni o tom, co je a co není dovoleno.

Nizozemský princip autonomie pilířů je ukázkovým příkladem jedné z liberálních představ o soužití odlišných skupin ve společnosti. Kymlicka přiznával autonomii v liberálně demokratických státech těm skupinám, které dodržují kodifikované normy. Také tento případ kritizovala Susan Okin. Příklad v Nizozemí je závažný v tom, že ani

v rámci křesťanského (v duchu orientalismu civilizovanějšího) pilíře nebylo zabráněno tomu, aby oddávající obecní radní mohl odmítnout vykonávat jednu ze svých povinností pro své osobní přesvědčení a upřít lidem kodifikované právo na uzavření registrovaného partnerství? Jak důsledně takový stát, který sám sebe deklaruje jako liberálně demokratický, vynucuje zákonné normy v rodinné sféře v silně patriarchálních kulturách? Kritika Susan Okin je tomto bodě zcela oprávněná.

Také Ruud Koopmans podlehl orientalismu, když píše, že systém pilířů je neaplikovatelný z důvodu odlišnosti kulturního, politického a ekonomického základu. Vždyť jaký je rozdíl mezi porušováním základních liberálně demokratických principů ze strany křesťanských a islámských fundamentalistů? Jako řešení tohoto konfliktu se mi jeví jen důsledné vynucování práv a svobod kodifikovaných v právním řádu.

Uzavřeme nyní otázku symbolické komunikace. Ani Nizozemci a Nizozemky si nemusejí být vědomi jejího selhávání, protože sami symboliku svého jazyka berou jako univerzální. Právě domnělá univerzálnost principu „žít a nechat žít“ činí liberálně demokratické systémy zranitelnými. Tento systém ohrožuje sám sebe, když v rámci jednotlivých pilířů ignoruje hlásání názorů, které by jinde byly postihovány. (Koopmans 2002b: 5)

Ve zprávě WRR je odmítána myšlenka, že by organizace menšin měly dostávat finanční prostředky z jiných zdrojů než ostatní organizace nebo že by pro ně měla platit jiná pravidla, znamená to, že členové a členky WRR si přejí, aby byl (reálně diskriminující) systém pilířů zachován, to považují za špatnou politiku.

Podle Koopmans je východiskem z nizozemské situace zásadní přehodnocení vztahu státu k poskytování zdravotní a sociální péče apod., kterou by do budoucna měl zajišťovat státní aparát spíše než organizace podle náboženského klíče. (Koopmans 2002b: 3) Nizozemí je příkladem

země, jejíž státní aparát v žádném případě není jen neutrálním rámcem (ve smyslu Taylora nebo Kymlicky apod.).

Domnívám se, že transformace vztahu státu organizací zajišťujících sociální služby nebo vzdělání je projekt dlouhodobý. Podle mě je třeba podpořit politickou reprezentaci menšin, která by artikulovala menšinové požadavky a zasadila by se o důsledné potírání diskriminace. Tento program se mi jeví jako realizovatelný v kratším časovém horizontu.

4.6 Volby 2002 – fenomén Pim Fortuyn

V roce 2002 se měly konat parlamentní volby a téma menšin se přesunulo do politiky. V srpnu roku 2001 ohlásil svou kandidaturu do parlamentu Pim Fortuyn, bývalý univerzitní profesor sociologie, člověk otevřeně se hlásící ke své homosexualitě a provokující svým rozmařilým životním stylem. V listopadu se stal volebním lídrem strany Životaschopné Nizozemí (*Leefbaar Nederland* - LN). (van Holsteyn, Irwin 2003: 44)

Nizozemskou vládu vedla 12 let PvdA a 8 let byl premiérem Wim Kok. Na podzim 2001 potvrdil Kok svůj úmysl odejít do důchodu, ale v PvdA nebylo jasné, kdo přijde do předsednického křesla po něm. Kok se vyslovil pro nepopulárního Melkerta. (van Holsteyn, Irwin 2003: 58) Předsedu vystřídala rovněž CDA. Krize v ní vyvrcholila rezignací stávajícího vedení a předsedou a zároveň volebním lídrem byl zvolen neznámý Jan Peter Balkenende. (van Holsteyn, Irwin 2003: 45)

Podle průzkumů volebních preferencí z počátku roku 2002 začaly vládní strany ztrácet podporu voličů. V předvolebních průzkumech označilo 40% respondentů azylovou politiku jako druhý nejvýznamnější problém Nizozemí, předstihl ho jen problém veřejného zdravotnictví, které označilo 57% dotázaných. (van Holsteyn, Irwin 2003: 45) Vláda za svého působení zpřísnila požadavky na vyřízení žádostí o azyl, ale to podle voličů a voliček nestačilo. Téma imigrační politiky se stalo hlavním bodem předvolební kampaně a populistu Fortuyn toho aktivně využil.

Spolu s ním se pro zpřísnění v této oblasti vyslovoval také Balkenende. (van Holsteyn, Irwin 2003: 45)

Devátého února byl v deníku Volkskrant otištěn rozhovor s Fortuynem (Porthuis, Wansink 2002), ve kterém označil islám za „zaostalou kulturu“ a vyslovil názor, že Nizozemí je jako země „plné“ a neměli by do něj být přijímáni žádní další uprchlíci ani přistěhovalci. Následující den byl předsedou strany odvolán z pozice lídra LN. Fortuyn poté avizoval vznik své vlastní strany. Do Kandidátky Pim Fortuyn s sebou vzal i velkou část voličů LN a velké strany kromě CDA dále ztrácely v průzkumech preferencí.

V březnu 2002 se konaly komunální volby a Fortuyn vedl jednu z kandidátních listin v Rotterdamu. Tato strana se ziskem více než třetiny voličských hlasů zvítězila. Stávající premiér Kok hovořil o této prohře jako o „žluté kartě“ pro vládu fialové koalice. (van Holsteyn, Irwin 2003: 46)

S jakým programem šla Kandidátka Pim Fortuyn do voleb? Prvním bodem jeho programu je bezpečnost a navrhuje zvýšení počtu policistů v ulicích, uzákonění zásady třikrát a dost, zpřísnění trestů za závažné násilné trestné činy, doživotní vězení za vraždu dítěte, privatizaci věznic, ve kterých by vězni museli fyzicky pracovat a ve večerním čase se učit, více péče a finančních prostředků pro oběti trestných činů. Druhým bodem jeho programu je imigrace. Výdaje vynaložené na imigranty podle něj chybí v ostatních oblastech veřejné správy, například v zmiňované bezpečnosti, školství, sociální péči nebo politice zaměstnanosti. Proud imigrantů do Nizozemí by měl být zastaven. Lidé by do Nizozemí měli přicházet z titulu sjednocování rodin jsou-li straší dvacetí čtyř let. Integrace je podle něj především přizpůsobením ze strany imigrantů. Podporuje vyšší tresty za nelegální práci. Nizozemské občanství by mělo být udělováno až po desetiletém pobytu v Nizozemí. Dále se vyslovuje pro snížení byrokracie, posílení počtu učitelů a pracovníků v pečovatelských

ústavech.²⁶

Čtrnáctého dubna podal Kok demisi své vlády jako výraz odpovědnosti za masakr ve Srebrenici, při němž nizozemští vojáci svou nečinností přivodili smrt tisícům muslimů. Vláda odstoupila v reakci na uveřejnění výzkumné zprávy nizozemského Institutu válečné dokumentace. Vládní demise měsíc před volbami byla přijata jako bezvýznamné gesto.

Šestého května roku 2002 byl Pim Fortuyn zavražděn. Nizozemsko nezažilo politickou vraždu po několik staletí. Pachatelem nebyl žádný muslim, kterých se Fortuyn svými prohlášeními mohl dotknout, ale Nizozemec, který se obával, jaké údajné škody by Fortuyn mohl napáchat svou politikou, kdyby ve volbách uspěl. Devět dní po jeho smrti utrpěly strany vládní koalice drtivou porážku, když ztratily 43 z 97 křesel získaných v roce 1998 (z celkových 150ti křesel Druhé komory). Jejich hlasy získala kromě Kandidátky Pim Fortuyn také CDA s předsedou Balkenendem, která si z 29 křesel získaných v roce 1998 polepšila na 43.²⁷ Kandidátka Pim Fortuyn získala 17% voličských hlasů a 26 křesel. Bylo to poprvé, kdy politická strana v Nizozemí dosáhla takového volebního výsledku při své první účasti v parlamentních volbách. (van Holsteyn, Irwin 2003: 47)²⁸ Proč právě tato strana našla u voličů takovou odezvu?

Fortuynovi jistě pomohla nespokojenost voličů s vládní politikou. Sepsal manifest „Nepořádek osmi fialových let“²⁹, ve kterém kritizuje vládu fialové koalice. Tato práce byla bestsellerem. Odvážil se upozornit na problémy, o kterých prý ostatní politici raději mlčeli. Fortuyn se nebál

²⁶ http://www.parlement.com/9291000/d/vtk2003_vp_lpf.pdf

²⁷ Kompletní volební výsledky jednotlivých politických stran do Druhé komory od roku 1998 jsou zachyceny v tabulce 8.

²⁸ Dosavadní nejvyšší volební zisk nové strany zaznamenala D66 v roce 1967, kdy získala 7 křesel.

²⁹ Fortuyn, Pim, De puinhopen van acht jaar paars, Karakter uitgevers, Rotterdam 2002.

řící, že muslimští přistěhovalci nepřijali nizozemskou kulturu, že přistěhovalci jsou jasnou většinou v nizozemských věznicích. Jeho hlavní tezí bylo, že je nutné zastavit příliv imigrantů a že by imigranti měli přijmout nizozemskou kulturu a normy. Interpretace, která se za těmito prohlášeními skrývá je ve světle argumentů prezentovaných v kapitole 4.5 jednostranná. Fortuyn navrhoval, aby bylo Nizozemí imigraci otevřené v momentě, kdy se situace stabilizuje, znovu je možné zemi imigrantům otevřít. (Porthuis, Wansink 2002) V nizozemské společnosti existovala silná poptávka po politickém programu, který by nabízel řešení problémů etnických menšin v Nizozemí. Pim Fortuyn a Balkenende z CDA byli jediní, kdo takový program nabízeli a proto ve volbách získali nejvyšší počet hlasů.

Fortuyn byl připodobňován k Jörgu Haiderovi a Jean-Marie Le Penovi. Tito politici dokázali vyléčit maximum z nespokojenosti voličů se stávající politickou reprezentací, jsou jedním slovem populisté. V Haiderově případě to byla letitá vláda Sociální demokracie (SPÖ) a Lidové strany (ÖVP) v Rakousku, které si rozdělily státní úřady a nedocházelo tak ke střídání vlády a opozice. Le Pen zaznamenal největší úspěch ve francouzských prezidentských volbách roku 2002, když se v prvním kole umístil na druhém místě hned za Jacquesem Chiracem. V tomto bodě je jejich srovnání přesné. Všichni tři ukázali na nejpálčivější problémy a nabídli viníka – přistěhovalce. Ani jedna z těchto stran nebyla zkompromitována účastí ve vrcholové vládní pozici (Haider zastával pozici zemského hejtmana spolkové země Korutany). Pro voliče byly tyto strany dlouho přitažlivou alternativou.

Úspěchy Národní strany i Kandidátky Pima Fortuyn byly úzce navázány na osoby svých zakladatelů³⁰ a největší úspěch Svobodné strany

³⁰ Le Pen založil Národní frontu již v roce 1972.

Rakouska (FPÖ) byl svázán s osobou Haidera³¹. Bez Le Pena, Haidera a Fortuyna by tyto strany nezaznamenaly žádnou větší odezvu od voličů.

Pim Fortuyn nebyl rasista a netrpěl xenofobií, obklopoval se (účelově) spolupracovníky a spolupracovnicemi tmavé pleti. To je zásadní rozdíl proti Haiderovi nebo Le Penovi. Ti dva šíří antisemitismus a rasismus, spojují je také nacionalismus a odpor k Evropské unii. Pim Fortuyn zemřel moc brzy na to, abychom se o jeho úmyslech mohli dozvědět více a lépe jeho program analyzovat.

Fortuyn na svůj úspěch v politice nemusel dlouho čekat. Haider i Le Pen za sebou mají dlouhou politickou dráhu. Fortuynova strana při své první účasti v parlamentních volbách získala 17% hlasů voličů. Neměli bychom zapomínat, že Fortuyn se v politice s protimuslimskou rétorikou objevil jen pár měsíců po útocích z 11. září 2001. Jeho straně napomohl samotný atentát na Fortuyna a zviditelnění, které se Kandidátce Pima Fortuyna dostalo. Dalším faktorem byla absence populárních vůdců jiných politických stran.

Fortuyn a jeho strana nebyli první, kdo v Nizozemí upozorňovali na problémy s integrací imigrantů. Je těžké vypátrat, kdo se tohoto tématu chopil jako první, ale jednou z prvních byla Socialistická strana. (*Socialistische Partij*). Již dříve se vyslovovala pro přísné uplatňování stávajících zákonů při posuzování žádostí o azyl a předseda Socialistické strany Jan Marijnissen vyjadřoval souhlas s programem Pima Fortuyna.³² Socialistická strana však svým programem oslovovala jiné voliče než zámožný Pim Fortuyn a nikdy nedokázala získat významnější volební

³¹ Svobodná strana Rakouska vznikla v roce 1955 a Haider jí předsedal mezi lety 1986 a 2000. Pod jeho vedením získala strana 27% voličských hlasů ve volbách v roce 1999.

32 Například Marijnissen, J., *Pim Fortuyn kiest in feite voor een Paars in de vijfde versnelling*.
URL:http://www.janmarijnissen.nl/opinies/Pim_Fortuyn_kiest_in_feite_voor_een_Paars_in_de_vijfde_versnelling.html

podporu. V parlamentních volbách v lednu 2003 získala 6,3% hlasů. Fortuynovi pomohly rovněž výše analyzované články a zpráva WRR, které k otázce menšin přitáhly pozornost veřejnosti.

4.6.1 Vyjednávání o vládě v kontextu otázky menšin

Koaliční vládu utvořila CDA, LPF a Liberální strana pro svobodu a demokracii (VVD). Premiérem se stal předseda CDA Balkenende. Při sestavování vlády měla CDA v některých otázkách týkajících se imigrace přísnější požadavky než představitelé LPF. CDA odmítla amnestii pro azylanty, kteří byli v Nizozemí delší dobu ilegálně. Chtěla například, aby žadatelé prošli kurzem nizozemštiny již ve své domovské zemi a při překročení hranic se prokázali dokladem o jeho absolvování.

Vládní program deklaroval snahu přísně posuzovat žádosti imigrantů a netolerovat přítomnost nelegálně usazených azylantů. Vládní úsilí mělo rovněž směřovat ke krácení sociálních výdajů a úsporám v rozpočtu. Bezpečnost měla být podle LPF zajištěna zvláštními armádními oddíly určenými výhradně pro operace s imigranty. CDA a VVD tuto možnost odmítly a vláda se dohodla na rozšíření policejního boru.

Vláda deklarovala úmysl nechat jazykové testy skládat rovněž imigranty a imigrantky usazené v Nizozemí již delší dobu, sankcí za neuposlechnutí tohoto nařízení měla být pokuta. Test z nizozemštiny měl být podmínkou pro povolení ke vstupu do Nizozemí v případě spojování rodin nebo přivádění partnerů a partnerek ze zemí původu. Nadále měli být sami imigranti a imigrantky odpovědní za zajištění svých imigračních kurzů a měli hradit jeho náklady, částečně proplaceny mohly být po úspěšném absolvování kurzu. (Muskens 2006: 44)

V roce 2002 byl přijat zákon, který podmínky imigrace skutečně změnil. Jeho účelem bylo co nejvíce snížit imigraci do Nizozemí. Nová pravidla jsem uvedla v části 3.2 o podmínkách pobytu menšin.

Po Fortuynově smrti vedl LPF Mat Herben. Strana už však nebyla jednolitá a její představitele brzy po ustavení vlády začaly stíhat skandály. Ukazovalo se, že její politikové a političky nejsou připraveni na výkon vládní moci. Navíc se někteří lidé ze strany domnívali, že Herben příliš ustoupil představitelům CDA a VVD a vládní program je mírný. Ještě v srpnu Herbena v předsednické pozici vystřídal Harry Wijnschenk, ale pár dní před pádem vlády stal předsedou znovu Herben.

V říjnu 2002, ani ne půl roku po volbách podal Balkenende rezignaci celého kabinetu a v lednu měly být vypsány nové volby. Na tomto řešení se dohodli premiér s předsedou VVD Gerritem Zalmem, jeho cílem bylo ukončit vládní koalici s LPF. Koalice se rozpadla poté, co spolu ministr zdravotnictví a hospodářství (oba za LPF) odmítli dále komunikovat a premiérovi došla trpělivost s politiky s LPF.

4.7 Parlamentní volby 2003

Z lednových parlamentních voleb v roce 2003 vyšly CDA a Strana práce (PvdA) jako dvě nejsilnější strany. Získaly 28,6% respektive 27,3% voličských hlasů. Nebylo žádné překvapení, že LPF ztratila velkou část voličů, z dvaceti šesti parlamentních křesel jí zbylo jen osm mandátů. PvdA získala zpět skoro všechna křesla, která ztratila v květnových volbách. CDA a VVD si lehce polepšily.

Ve volební kampani se politické strany snažily napodobit obratný styl vystupování Pima Fortuyna a převzali některá z jeho témat. Kromě úspor ve státním rozpočtu také téma imigrační politiky a přísnějšího přístupu k integraci imigrantů do nizozemské společnosti.

Vládní koalici vytvořily strany CDA, VVD a D66 a vžilo se pro ni označení Balkenende II. V květnu 2006, na konci funkčního období Druhé komory nizozemského parlamentu, se v televizi objevila reportáž o tom, že poslankyně somálského původu Ayaan Hirsi Ali uvedla nepravdivé informace ve své azylové žádosti. Rita Verdonk, ministryně pro integraci z

VVD, zahájila šetření, které potvrdilo pravdivost zjištění televizní reportáže. Závěr byl takový, že nizozemské občanství Ali nikdy nevzniklo. Ali poté rezignovala na své poslanecké křeslo.

Ali se stala známou svou kritikou islámu. Její odchod vyprovokoval další diskusi o integrační politice a přísným podmínkám pro azylové žádosti, jak je vláda zavedla. Důsledkem byl odchod nejmenší koaliční strany D66 z vlády. Balkenende složil v červenci demisi do rukou královny Beatrix. Nové volby byly vyhlášeny na listopad 2006. Kdo je Ayaan Hirsi Ali, žena kvůli které se rozložila vláda Balkenende II?

4.8 Ayaan Hirsi Ali

Ayaan Hirsi Ali je bývalá nizozemská politička, scenáristka a veřejně známá kritička islámu. Narodila se a vyrůstala v muslimské rodině v Somálsku. Její otec byl prominentním somálským politikem. Díky jeho politické angažovanosti musela rodina Somálsko opustit a prošla různými africkými a blízkovýchodními zeměmi. V roce 1992 se Ali dostala až do Nizozemí, není známa přesná příčina jejího odchodu od rodiny, nejčastěji se uvádí útěk před sňatkem dojednaným rodiči.

Poprvé tisk referoval o jejím vystoupení ve veřejné diskusi u příležitosti vydání jisté knihy³³ na podzim roku 2001 (po 11. září). Následně jí v novinách *Trouw* vyšel celostránkový článek, v němž tvrdila, že islám vytváří vhodné podmínky pro rozvoj fundamentalismu a terorismu. Podle ní se demokratický řád neslučuje s islámem, protože ten zakládá hierarchické vztahy ve společnosti, veškeré příkazy pocházejí od Boha a zákony přijaté lidmi jsou těmto božským příkazům podřízeny. Podle ní je také rozšířeno přesvědčení, že věřící nesmí islám kritizovat. Vyzývá k tomu, aby západní země zasahovaly a podporovaly islámské disidenty, jinak prý změny nebude dosaženo. Z roku 2002 pochází její

³³ Prins, B. (2005): Konec nevinnosti: úskalí multikulturního soužití v Nizozemí. Brno: Barrister & Principal.

vlastní kniha „Továrna na synáčky“ (*De Zoontjesfabriek*), ve které se zabývá zveličování významu synů a mužů v muslimské společnosti. Po jejím vydání se jí dostává prvních výhružek zabitím.

Ali v roce 2003 kandidovala do druhé komory nizozemského parlamentu za VVD a s třiceti tisíci preferenčními hlasy získala parlamentní křeslo. O rok později s režisérem Theem van Goghem (viz následující kapitola) připravila film „Poddanost“ (*Submission*). Když byl van Gogh kvůli tomuto filmu zavražděn, pohybovala se už jen s ochrankou.

V květnu 2006 se politická kariéra Ali v Nizemí uzavřela, když vyšlo najevo, že ve své žádosti o azyl neuvedla své pravé jméno a datum narození. Ali rezignovala a následovaly měsíce zkoumání, zda má nebo nemá nizozemské občanství. Z Nizozemí odjela a od září 2006 pracuje pro American Enterprise Institute ve Washingtonu ve Spojených státech amerických. Na podzim 2006 vydala knihu, která se jmenuje „Moje svoboda“ (*Mijn Vrijheid*)

Politická kariéra Ali je dokladem poptávky politických stran po politicích a političkách z imigračních menšin. Ali je zde ovšem prezentována jako důkaz pro správnost většinového interpretačního diskursu islámu. Ali získala místo na kandidátce VVD především proto, že vyslovovala takové názory, které většinová politická reprezentace chtěla s největší pravděpodobností slyšet. Ali byla reprezentantkou vytvářející alibi pro většinový diskurs - v pojetí, které prezentuje Spával (viz výše). Bylo by zajímavé zjistit, kolik z preferenčních hlasů dostala od většinové populace a kolik od muslimské menšiny. Účelová manipulace politických stran s kandidátními listinami a rozhodování o tom, kdo bude mít reálnou šanci být zvolen a kdo ne, je znakem politického neuznání.

4.9 Theo van Gogh

Téma menšin v Nizozemí bylo opět oživeno se smrtí Theo van Gogha. Tento nizozemský dokumentarista a novinář byl 2. listopadu roku 2004 zavražděn na ulici v Amsterdamu Mahammadem Bouyerim. Následovaly útoky na mešity, kostely a islámské školy, zvláště na jihu Nizozemí. Podobné incidenty se objevily již po útoku na americké World Trade Center 11. září roku 2001. Motivem vraždy byl zřejmě film „Poddanost“, který van Gogh zrežiroval podle scénáře Ali. Po jeho uveřejnění bylo oběma vyhrožováno smrtí. Tento desetiminutový film se skládal z vyprávění muslimky o špatném zacházení se ženami v některých muslimských rodinách. Své vyprávění adresovala muslimskému bohu a tázala se ho, proč, je-li milosrdný, do koránu vetkl pravidla, která toto umožňují.

Van Gogh se dříve dostával do střetu s představiteli židovské obce. Z politiků preferoval Pima Fortuyna, po jeho smrti Ali. Psal články pro noviny. Pro ilustraci jeho provokativního a velmi kritického postoje k otázkám integrace menšin si shrňme obsah známého článku „Nedostatek sebeúcty“ (*Gebrek aan Zelfrespect, van Gogh 2001*) publikovaného v červnu roku 2001 v deníku NRC Handelsblad. Tvrdí, že největší lež, které se voliči za posledních třicet let dočkali, se jmenuje „multikulturní společnost“. Ta lež říká, že tolerantní Nizozemci se musí přizpůsobit těm, kdo odmítají osobní svobodu. Podle něj je to jako s hostem, který se roztahuje v našem vlastním domě. Nedostatek sebeúcty je podle něj jedna z podstatných částí nizozemské identity, kdy lidé nechtějí být označeni za rasisty nebo za ty, kdo diskriminují. Dává návod těm, kdo si přejí, aby se Nizozemí, jak existuje, dnes zcela změnilo. Ve školách by se už neměla vyučovat vlastní historie, po imigrantech by se nemělo požadovat, aby se učili nizozemsky, „černé školy“ a centra zabývající se diskriminací by měly dostávat zvláštní finanční podporu a školní inspektoři by měli

manipulovat testy, aby děti z těchto škol dosahovaly dobrých výsledků, děti by se měly učit ve svých mateřských jazycích, úřední vyhlášky by měly být zveřejňovány rovněž alespoň v deseti jazycích. Nizozemí by mělo vysílat signál, že je odhodláno učinit vše pro blaho imigrantů, ale že od nich nežadá nic nazpět.

Tento článek má podobné vyznění jako Schefferův (Scheffer 2000), když žádá definování základních principů platných pro všechny. Van Gogh sarkasticky zachytil svůj dojem z Nizozemí, ve kterém není jasné, kde končí tolerance odlišných názorů. Nizozemí v této podobě chybí důsledné definování základních liberálně demokratických principů.

4.10 Zpráva Blokovy komise 2004

V prosinci roku 2002 byla ustavena parlamentní vyšetřovací komise v záležitostech integrační politiky, vedl ji Stef Blok. Svou práci skončila v lednu 2004. Za zmínku stojí definice integrace uvedená v této zprávě. Skupinu je možné označit za „integrovanou do nizozemského soužití, když požívá rovné právní pozice, rovného podílu na socio-ekonomické oblasti, ovládá nizozemštinu a když jsou respektovány běžné hodnoty, normy a vzory chování. Je to dvoustranný proces: Na jedné straně se od imigrace očekává, že jsou připraveni se integrovat, a na druhé straně musí nizozemská společnost integraci umožnit“. Následuje vysvětlení, že na veřejné sféře je nutné zákon bezpodmínečně respektovat, v soukromé sféře je prostor pro diferenciaci a vlastní interpretaci. Kromě psaných norem se zpráva odvolává také na normy nepsané, které usnadňují soužití a ve kterých by se podle této zprávy měli lidé z menšin také orientovat. (Raport Blok: 521)

Pod uvedenou definicí bych si představovala asimilaci, a nikoli integraci. Menšiny nepožívají rovné právní pozice, vysvětlení jsem podala

v kapitole 4. Formulaci „běžné hodnoty, normy a vzory chování“ je možné libovolně interpretovat a manipulovat jí. Je rovněž zřejmé, že majoritní reprezentace považuje nizozemské normy za univerzálně použitelné a vůbec si není vědoma rizika, které plyne ze selhávání symbolické komunikace, které by mohlo ztěžovat pochopení těchto norem menšinami.

Apel na vlastní interpretaci norem v soukromé sféře plně odpovídá pilířové struktuře společnosti, ale již dříve jsem ukázala, že ho majorita uznává pouze ve svém vlastním případě. Je to ukázka mocenského diskursu. Tento apel může naopak působit diskriminačně v případě žen a dívek, které žijí v silně patriarchálních rodinách.

Domnívám se, že při integraci (a nikoli asimilaci) je zásadní explicitní vymezení norem, které obě strany musí hodně dodržovat, jinak vzniká prostor pro vlastní interpretaci majority, frustraci ze strany menšiny a zvyšuje se riziko incidentů (i radikálnost projevů), kterými budou chtít lidé z menšin vyjádřit svůj nesouhlas.

4.11 Parlamentní volby 2006 - programy politických stran

Hlavním tématem voleb se stal rychlý hospodářský růst a prosperita, téma menšin se nediskutovalo, ale to neznamená, že by strany neměly připravené programy v této otázce. V následujících odstavcích se budu zabývat programy nizozemských politických stran v okruhu témat, která souvisí s imigračními menšinami.

Obecně se dá říci, že v otázkách menšin se nizozemské politické spektrum štěpí na proud vstřícný a proud kritický. Do prvního tábora zahrnuji Křesťanskou demokratickou výzvu (CDA³⁴, v čele premiér Balkenende), Stranu práce (PvdA³⁵), Lidovou stranu pro svobodu a

³⁴ Volební program CDA: <http://www.cda.nl/documenten/VKP.pdf>

³⁵ Volební program PvdA:

demokracii (VVD³⁶), Socialistickou stranu (SP³⁷), Zelenou levici (GL³⁸), Demokraty 66 (D66³⁹), Křesťanskou unii (CU⁴⁰) a Politickou reformovanou stranu (*Staatkundig gereformeerde Partij – SGP*⁴¹). Do druhého tábora řadím stranu Jedno Nizozemí (*Eén NL - EN*⁴²), Stranu pro Nizozemí (*Partij voor Nederland – PVN*⁴³) a Strana pro svobodu Groep Wilders (*Partij voor de Vrijheid Groep Wilders – PVV*⁴⁴). EN a PVN vznikly po rozpadu Kandidátky Pim Fortuyn, odkazují se na jeho program a vize. Je možné konstatovat, že program stran uvnitř každé ze skupin je z hlediska menšin velmi podobný.

Integrací strany rozumějí účast na společenském, hospodářském a politickém životě země, ale zároveň požadují, aby se přistěhovalci naučili nizozemsky a přijali ústavní principy, zákony státu zaručující svobodu slova a vyznání, rovnost mužů a žen, homosexuálů a heterosexuálů. Politikové se staví proti všem formám diskriminace ve společnosti, škole a

<http://www.pvda.nl/renderer.do/menuId/200001362/clearState/true/sf/200001362/returnPage/200001362/itemId/220095630/realItemId/220095630/pageId/200001377/instanceId/200001356/>

³⁶ Volební program VVD:

http://www.parlement.com/9291000/d/vtk2006_vp_vvd.pdf

³⁷ Volební program SP: <http://www.sp.nl/2006/programma/>

³⁸ Volební program GL:

http://www.groenlinks.nl/programma/Groei%20Mee%20verkiezingsprogramma%202006%20GroenLinks_0.pdf

³⁹ Volební program D 66: http://www.d66.nl/9359000/d/tk06_vp_d66_internet.pdf

⁴⁰ Volební program CU: <http://drenthe.christenunie.nl/page/1589>

⁴¹ Volební program SGP: <http://www.sgp.nl/Page/nctru/sp686/index.html>

⁴² Volební program EN:

http://www.eennl.nl/files/Verkiezingsprogramma_EenNL.pdf

⁴³ Volební program PVN:

http://www.parlement.com/9291000/d/vtk2006_vp_pvn.pdf

⁴⁴ Volební program PVV:

http://www.geertwilders.nl/index2.php?option=com_content&do_pdf=1&id=497

zaměstnání. Strany se ale liší například v postoji k zahalování muslimských žen, EN a PVV ho zamítají. EN prosazuje úplný zákaz nošení náboženských symbolů lidmi, kteří pracují v úřednických a učitelských profesích. PVV požaduje, aby bylo uzákoněno pětileté moratorium na stavbu dalších mešit, mešity, ve kterých jsou hlášány radikální názory by měly být zavřeny, radikální imámové ze zahraničí by měli rovněž znát nizozemštinu, úřední texty by měly být vydávány pouze v nizozemštině, dvojí občanství by mělo být nezákonné.

Pro nizozemské strany je občanství souhrnem práv a povinností, především nutností dodržovat zákony. GL by rozšířila volební právo pro imigranty, kteří v Nizozemí pobývají déle jak pět let, také o možnost volby do evropského parlamentu. EN požaduje, aby každá náboženská organizace, která dostává peníze ze státního rozpočtu, musela deklarovat, že respektuje rovnost ras a pohlaví a že náboženská víra, je soukromou záležitostí každého jedince. Muslimské organizace by nesměly spolupracovat se žádnými zahraničními organizacemi, které propagují netoleranci a násilí. Takový program je však v praxi obtížně realizovatelný. Kdo by rozhodl, které náboženské organizace propagují netoleranci a násilí? Rovněž trvání na pouhé deklaraci dodržování liberálně demokratických principů nelze hodnotit pozitivně. Pouhá deklarace nestačí. Je třeba důsledně vynucovat kodifikované normy ve většinové populaci i menšinách. PVV by získání občanství podmínila desetiletým pobytem v Nizozemí, po které by žadatel musel pracovat.

Velká pozornost je v programech věnována otázce školství a vzdělání. Strany se shodují na tom, že je třeba, aby se imigranti naučili nizozemsky a že jim má být nabídnuto odpovídající množství kurzů a institucím poskytnuto dostatek peněz k jejich zajištění. Vyslovují se tedy nepřímě pro obnovení bezplatných jazykových kurzů pro imigranty. Vládní CDA pro následující volební období slibuje, že nechá rozšířit rozsah občanských kurzů z nynějších šesti set hodin vyučování. Vzdělání

považují za základní předpoklad uplatnění člověka ve společnosti a s vyšším vzděláním spojují snazší uplatnění na trhu práce a integraci. Děti, které by měly potíže s nizozemštinou, by musely povinnou školní docházku začít dříve, aby nezaostávaly za svými vrstevníky a měly stejnou výchozí pozici ve vzdělávání, D66 navrhuje od dvou let věku. Děti, které již do školy chodí a mají problémy s nizozemštinou, by měly nárok na další vyučování jazyka. PvdA žádá, aby lidé museli prokazovat, že se jejich malé děti učí nizozemsky a nebudou mít jazykové problémy, až nastoupí do školy. Strany odmítají segregaci ke vzdělávání, GL a SP podporují zavádění dvojích čekacích listin na zápis do základních škol, jednoho pro děti imigrantů a druhého pro děti bílých. Cílem tohoto kroku by mělo být zamezení vytváření bílých elitních škol a horších škol, ve kterých převažují děti přistěhovalců.

Strany z kritičtější skupiny by se zasazovaly o větší kontrolu náboženských škol. Představitelé EN by nechali kontrolovat, jestli se ve školách učí podle zásad rovnosti mužů a žen, osob různé sexuální orientace a různých náboženství. Děti z rodin, kde je rodiče nemohou učit a nizozemštinu by podle EN měly být poslány do školy za peníze rodičů. PVV by do školních osnov zařadila povinné učivo o nizozemské historii identitě.

Pracovní uplatnění přistěhovalců pokládají představitelé stran za prvek zásadně usnadňující integraci. Úlohu státu vidí převážně ve zprostředkování práce a potírání diskriminace. CDA nabízí program mikropůjček živnostníkům. PvdA prosazuje, aby etnické složení státní správy odpovídalo etnickému složení obyvatel Nizozemí. SP by podpořila programy stipendií a stáží lidem menšinového původu. CU slibuje vytvořit deset tisíc pracovních míst pro imigranty v sektoru státních služeb, což by podle ní vedlo nejen ke zvýšení jejich zaměstnanosti, nýbrž i ke zvýšení kvality státní správy. SGP se staví proti tomu, aby pracovníci a pracovnice

ze zahraničí konkurovali domácím díky nižším mzdám. Programy stran ze druhé skupiny se k této otázce zvláště nevyjadřovaly.

Účast na životě občanské společnosti prostřednictvím kulturních, sportovních a zájmových organizací je podle politiků a političek dalším krokem ke snazší integraci. CDA by dále podporovala náboženské organizace. PvdA ve svém programu varuje před rozdělením obyvatel Nizozemí na dvě oddělené skupiny, tvrdí, že sociální soudržnost je základním předpokladem existence státu. VVD uvádí, že pod soužitím si představuje například i společné fandění sportovnímu klubu. SP navrhuje rozšíření sociálních bytů také mimo velká města. GL by chtěla zabránit vytváření dalších čtvrtí, ve kterých žijí jen příslušníci etnických menšin a chtěla by se zasadit za odstraňování těch stávajících. EN požaduje, aby každá náboženská organizace, kterou by nizozemský stát podporoval, deklarovala, že uznává nizozemský právní stát.

K otázce diskriminace uvedme, že kritické strany se vyslovují pro rovné zacházení s přistěhovalci i etnickými Nizozemci.

Většina stran věnovala velkou pozornost otázkám bezpečnosti. PvdA se staví za ustavení funkce sousedského zmocněnce, který by se snažil předcházet kriminalitě. Chtěla by rovněž dostat mládež z vlivu radikálních názorů a rychlou integraci vidí jako jeden ze způsobů naplnění tohoto cíle. VVD by ustavila funkci ministra bezpečnosti. SP by nechala odstranit internetové stránky radikálů. GL se staví za přijímání více žen, lidí homosexuální orientace a příslušníků etnických menšin k policii, aby její složení lépe odráželo strukturu nizozemské populace. SGP by neváhala použít silového řešení k odstranění vlivu zahraničních radikálních skupin v Nizozemí, upozorňuje na nutnost potírání antisemitismu, zvláště mezi muslimy. EN by nechala kriminálníky původem z Nizozemských Antil poslat zpátky na Antily. PVV by zločince z řad etnických menšin s dvojitým občanstvím zbavovala toho nizozemského, to se týká převážně Maročanů,

nechala by zavřít mešity, ve kterých jsou hlášány nenávistné názory a vyhostit radikální imámy.

Na programu politických stran je možné dokladovat další charakteristiku nizozemské politiky ve vztahu k menšinám, a sice vyprázdnění významu slova integrace. Politickou integraci pokládám za oboustranný proces, ve kterém vedou dialog autentická politická reprezentace většiny a menšin za podmínek základních liberálně demokratických principů. Výsledkem by mělo být přetváření institučního rámce v pojetí Fraser, které by vyhovovalo většině i menšinám. Pojem integrace, jak ho politické strany používají ve volebních programech, svým významem spíše odpovídá pojmu asimilace. Programy se soustředily jen na jeden integrovaný subjekt – imigranty. O žádném pochybení na straně většiny neuvažují. Vyslovují se proti diskriminaci, ale zákon pro rovné zacházení platí od roku 1994. Nepřinášejí tak nic nového. Trvají na tom, že imigranti musejí respektovat rovnost lidí, ras, pohlaví a náboženství, ale už neuvažují o politické reprezentaci menšin, která by artikulovala požadavky a zasazovala se o důsledné potírání diskriminace. Ve volebních programech se nepřipouští, že by pro imigranty reálně platila jiná pravidla než pro menšinovou populaci.

4.12 Výsledky parlamentních voleb 2006

V listopadových volbách roku 2006 zvítězila CDA a sestavila vládu spolu s PvdA a Křesťanskou unií. Tabulka 8 zachycuje počet křesel, které jednotlivé strany získaly v parlamentních volbách od roku 1998 do 2006. Ve sloupečcích pro jednotlivé roky jsou zvýrazněné zisky těch stran, které v daném volebním období sestavovaly vládu.

Tabulka 8: Rozdělení mandátů ve Druhé komoře mezi lety 1998 a 2006

		1998	2002	2003	2006
CDA	Křesťansko demokratická výzva	29	43	44	41
PvdA	Strana práce	45	23	42	33
VVD	Lidová strana pro svobodu a demokracii	38	28	28	22
D66	Demokraté 66	14	7	6	3
LPF	Kandidátka Pim Fortuyn	-	26	8	-
PVV	Strana pro svobodu Groep Wilders	-	-	-	9
SGP	Politická reformovaná strana	3	2	2	2
GPV	Reformní politický svaz	2	-	-	-
RPF	Reformní politická federace	3	-	-	-
CU	Křesťanská unie		4	3	6
GL	Zelená levice	11	10	8	7
SP	Socialistická strana	5	9	9	25
PvdD	Strana pro zvířata	-	-	-	2
LN	Životaschopné Nizozemí	-	2	-	-

Pramen: Central Bureau voor de Statistiek⁴⁵

Z tabulky 8 je patrné, že CDA i PvdA si v posledních volbách pohoršily a rozdíl mezi první CDA a druhou PvdA se opět zvětšil. Můžeme si také povšimnout, že nejsou řídké případy, kdy strana získá jen několik málo křesel, což umožňuje volební systém díky nízké volební klazuli. Zajímavý je rovněž fakt, že zavedená strana Demokraté 66 od roku 1998 ztratila tři čtvrtiny mandátů ve Druhé komoře a nyní je na hranici volitelnosti. Podobně zavedená Strana pro svobodu a demokracii ztratila během tohoto období polovinu téměř polovinu křesel. Opačný průběh má vývoj počtu křesel náležejících Socialistické straně. Počet jejích mandátů se za posledních osm let zpětinasobil a po volbách 2006 je nejsilnější opoziční stranou.

⁴⁵

<http://statline.cbs.nl/StatWeb/table.asp?HDR=G1&LA=nl&DM=SLNL&PA=37278&D1=a,!2-35&D2=a,!0-7&STB=T>

Parlamentní volby v roce 2006 zcela vytlačily strany vzniklé díky Pimu Fortuynovi, tj. Kandidátku Pima Fortuyna a Životaschopné Nizozemí. Strana pro svobodu Groep Wilders však získala skoro stejný počet mandátů jako Kandidátka Pima Fortuyna, z předcházející kapitoly víme, že její program byl k otázce přistěhovalectví v podobné míře kritický. Můžeme tak pozorovat, že v Nizozemí se stabilizovala skupina voličů, kteří považují za žádoucí restriktivnější přístup k imigraci a integraci. Dříve volili Kandidátku Pima Fortuyna a v posledních parlamentních volbách volili Geerta Wilderse, dalšího politika, který svůj program zakládá na populistických slibech.

V koaliční dohodě nalezneme o integraci relativně dlouhou pasáž, ale její vyznění není nijak nové. Soustřeďuje se na zaměstnanost, vzdělání, vyslovuje se proti diskriminaci.⁴⁶

5 Politická reprezentace menšin

V závěrečné části práce se pokusím analyzovat bezprostřední účast menšin na nizozemské politice. Zaměřím se zběžně na organizace občanské společnosti a poradní orgány, zevrubně pak budu analyzovat pasivní a aktivní volební právo na parlamentní a komunální úrovni. Tuto část práce začnu výkladem o ústavním systému v Nizozemí.

5.1 Nizozemský ústavní a volební systém

Nizozemí je konstituční monarchií.⁴⁷ V jejím čele stojí od roku 1980 královna Beatrix. Její pravomoci jsou především ceremoniální, významnější úlohu sehrává při sestavování vlády (Říchová et al. 2002: 99)

⁴⁶ Koaliční dohoda:

http://www.regering.nl/regeringsbeleid/balkenende4/regeerakkoord/pijler_4.jsp

Nizozemský parlament se nazývá Generální stavy (*Staten-Generaal*) a má dvě komory. První komora Generálních stavů (*Eerste Kamer der Staten Generaal*) je nepřímo volená Provinciálními stavy, tj. zastupitelstvy provincií⁴⁸ a v legislativě plní kontrolní úlohu. Má sedmdesát pět členů nebo členek a je volená na čtyři roky. Disponuje pravomocí zákon schválit nebo odmítnout. Z hlediska reprezentace menšin je tato komora málo významná, protože nemá žádné význačné pravomoci.

Druhá komora Generálních stavů (*Tweede Kamer der Staten Generaal*) plní rozhodující úlohu při formulování legislativy. Má sto padesát křesel. Její členové a členky jsou voleni na čtyři roky na základě přímé volby systémem poměrného zastoupení. Nizozemí představuje jediný volební obvod.⁴⁹ Jediným kritériem pro získání mandátu je volební kvocient, tj. podíl odevzdaných hlasů a počtu rozdělovaných mandátů. Strana získá tolik křesel, kolik volebních kvocientů obsáhne počet hlasů, které získala. Ve volbách v roce 2006 byl volební kvocient 65591 hlasů⁵⁰. Zbývající křesla dříve bývala rozdělena podle metody největšího zbytku, od roku 1933 jsou křesla přidělována podle d'Hondtovy metody největšího průměru. O zbylé mandáty se mohou podělit strany, které získaly alespoň 25% hlasů volebního kvocientu (v praxi 0,67% hlasů). Tento systém je až na drobné detaily používán také pro komunální, provinciální a evropské volby.

Všeobecné volební právo pro muže byla zavedeno v roce 1917, ženy mohou volit od roku 1919. Do roku 1970 byla volební účast povinná. Volby do Druhé komory se podle zákona konají každé čtyři roky v březnu. Výjimečně se konají v květnu, a sice když tom samém roce již proběhly

⁴⁷ Nizozemská ústava – „Grondwet voor de het Koninkrijk der Nederlanden“
URL: http://www.minbzk.nl/contents/pages/7430/grondwet_NL_6-02.pdf

⁴⁸ Evropské území Nizozemí se dělí na 12 provincií.

⁴⁹ Z praktického důvodu je Nizozemí je rozdělené na 19 volebních obvodů. Mají však ryze praktický význam, při rozdělování mandátů nehrají roli.

⁵⁰ http://www.kiesraad.nl/tweede/virtuele_map/gekozen_kandidaten

volby do provinčního zastupitelstva nebo obecní rady. Předčasné volby se konají v kterémkoli měsíci. Následující řádné volby se konají o čtyři roky později v březnu nebo květnu.

Druhá komora je nositelkou nejdůležitějších pravomocí z hlediska tvorby nizozemské legislativy a je jednou z úrovní politické reprezentace menšin, kterou v své práci analyzují.

Nizozemí je členěno na provincie, zastupitelským sborem na úrovni mezi parlamentem a komunálními zastupitelstvy (obecními radami) jsou provinciální stavy volené přímo občany a občankami na čtyři roky.

Druhou úrovní samosprávy, kterou budu ve své práci analyzovat je komunální politika. Obce mají velmi široké pravomoci, mohou zakládat školy, nemocnice, policejní sbory nebo vlastnit obecní podniky. (Říchová 2002: 111) zákonodárný orgán na komunální úrovni se jmenuje Obecní rada (*Gemeente raad*) a výkonným orgánem je Kolegium starosty a radních (*College van Burgemeester en Wethouders*).

Lidé, kteří v Nizozemí žijí legálně déle než pět let, mají aktivní i pasivní volební právo do Rady obce. Na úrovni komunální politiky tak není zkoumání autenticity reprezentace omezeno na příslušníky a příslušnice menšin s nizozemským občanstvím.

5.2 Poradní orgány a organizace menšin

Definovat způsoby politické participace menšin je problematické. Účast na politickém životě se v první řadě váže k voleným úřadům v legislativě a samosprávě. Důležitým indikátorem zájmu o politiku je volební účast. Svou úlohu sehrávají i poradní orgány, lobbystické skupiny a nejrůznější organizace občanské společnosti. Všechny tyto subjekty mohou ve strukturně funkčním systému prezentovat agenty, kteří ovlivňují funkci vstupu. V této kapitole budu jednotlivé agenty funkce vstupu analyzovat.

Aktivita v občanských sdruženích je pro mnohé prvním krokem na cestě do politiky. V Nizozemí do těchto organizací přicházejí politikové a političky zavedených stran, aby do svých stran přivedli politické adeptky a adepty z řad etických menšin a zvýšili podporu strany u tohoto segmentu voličů. Zkoumání fungování, vládní podpory a financování organizací může poskytnout další argumenty pro rozhodnutí o existenci či neexistenci diskriminace v rámci systému pilířů.

Samostatné organizace přistěhovalců začaly být činné na konci sedmdesátých let. Jejich cílem byla spolupráce v oblasti integrační politiky nizozemské vlády, která byla zakladateli těchto organizací vnímána jako paternalistická. Vláda vytváření samosprávních organizací menšin od osmdesátých let podporovala, aby s jejich představiteli mohla konzultovat záležitosti menšin. Poprvé takový konzultační orgán vytvořila molucká organizace *Badan Persatuan* v roce 1976. Ministerstvo vnitra pak vydalo oběžník (*Minderhedennota*), který inicioval vznik tolika poradních orgánů, kolik bylo skupin zahrnutých v integrační politice. Celkem jich během dvou let vzniklo osm, měly jisté poradní pravomoci a z jejich řad byli vybíráni poradci ministrů. V osmdesátých letech byla jednou z nejdůležitějších organizací Národní poradní orgán (*Landelijk Advies Orgaan* – LAO), později přejmenovaný na Národní rada menšin (*Landelijk Overleg Minderheden* – LOM). Národní rada menšin zastřešuje osm

organizací osmi menšinových skupin. Podpora těchto organizací ze strany vlády byla podmíněna jejich spoluprací s úřady při zavádění integrační politiky.

V roce 1993 bylo uzákoněno, že každá obec musí menšinám poskytnout takové podmínky, aby se jejich příslušníci mohli účastnit jednání ve věcech, které se jich týkaly. V roce 1997 byl upraven statut Národní rady menšin. Schází se nejméně třikrát ročně, dnes jí předsedá ministryně zahraničních věcí a a integrace Rita Verdonk. Od roku 1997 se pravomoci posunuly od poskytování rad k výměně informací a idejí, tj. byly zmenšeny, protože rady již nemají poradní hlas a jsou jen zdrojem informací. (Vermeulen a Penninx 2000: 23-24) To je ovšem posun směrem k politickému neuznání.

Státní administrativa prosazovala model, ve kterém i nadále ona sama byla subjektem, který koncipoval a realizoval politiku zaměřenou na zlepšení postavení znevýhodněných menšin. Představitelé a představitelky menšin tvrdili, že jsou to oni, kdo znají dobře poměry v jejich komunitě a proto dovedou fungování těchto služeb lépe zajistit. Objevily se také hlasy, že úřady ve skutečnosti nebraly ohled ani na stanoviska těchto poradních orgánů. Po roce 2001 byl radám v Rotterdamu a Utrechtu odejmut jejich výjimečný statut a dále figurovaly jako řadové poradní orgány. V Amsterdamu a Den Haagu byly rady rozpuštěny s poukazem na jejich neefektivnost. Byl vysloven názor, že když nebudou představitelé menšin vystupovat pouze za příslušníky svých menšin, usnadní to integraci. (ter Wal 2005: 14-17) Také tyto kroky jdou směrem od politického uznání.

Jak fungují poradní orgány dnes? Stále existuje Národní rada menšin (LOM). Když byla v roce 2002 změněna integrační politika, vydala protestní prohlášení.⁵¹ Vyslovovala se například proti placení integračních kurzů jejich účastníky. Nutnost absolvování zkoušky z nizozemštiny lidmi z menšin považovala za projev nerovného zacházení,

⁵¹ <http://www.degeschiedenisvaninburgering.nl/beleid/bel166.html>

protože mnozí z těchto lidí mají nizozemské občanství. Jak je možné, že by pro menšiny platily jiné zákony než pro většinu?

Jedním z nedávno ustavených poradních orgánů na národní bázi je Kontaktní orgán pro muslimy a vládu (CMO), který byl za podpory nizozemské vlády založen v roce 2004. Sdružuje surinamské, turecké a marocké muslimy.

Domnívám se, že na příkladu Nizozemí je možné ilustrovat, jak jsou orgány bez reálné politické závislé na dobré vůli politické reprezentace se skutečnou politickou mocí. Považuji zřizování poradních orgánů za nedostatečné řešení artikulace požadavků menšin.

5.2.1 Klasifikace organizací menšin

Nejdříve byly zakládány organizace surinamské, posléze rovněž marokánské a turecké. Jistý náskok v organizaci vlastního společenského života poskytla Surinamcům a Antiláncům vláda, která uznávala, že v jejich případě nejde o dočasný pobyt a finančně je podporovala. Jiná byla politika vůči hostujícím pracovníkům. Surinamské a Antilské organizace ztratily své privilegované postavení po roce 1980, kdy vládní politika začala poskytovat financování i ostatním organizacím menšin. Změnil se také rozsah vládní pomoci. Měly být financovány pouze vzdělávací programy, organizace pro účast na politickém procesu, menšinová média a umění. Náboženským organizacím byla podpora odmítnuta s poukazem na odluku státu a církve. Cílovými skupinami vládní politiky byly zejména ženy a mládež.

Od roku 1985 se vládní politika decentralizovala a dodnes ji mají ve svých kompetencích úřady na úrovni obcí. Podporovány jsou aktivity, které se zaměřují na účast na politickém životě, zlepšení vztahů mezi menšinami a většinou, informovanost a kulturu menšin. Když byly přesně vymezeny podporované oblasti a úlohy menšinových organizací, počet

organizací se zvýšil. Objevil se například větší počet tureckých a marockých organizací žen zaměřených na odstranění dvojí marginalizace.

Samotné organizace menšin se proměňovaly rovněž pod vlivem vnějších okolností. Turecké nebo marocké organizace byly navázané na organizace v Turecku a Maroku a rozvíjely činnost v souladu s předpokladem o dočasnosti pobytu v Nizozemí. S tím, jak dospívaly děti imigrantů, rostl význam mládežnických organizací.

Na přelomu osmdesátých a devadesátých let se obsah vládní politiky opět změnil. Zachování vlastní kulturní a náboženské identity bylo nyní vnímáno jako překážka začlenění do nizozemské společnosti. Od kulturních aktivit menšin se podpora přesunula k financování společenské a ekonomické integrace, například programy péče o předškolní děti, o seniory, na snižování nezaměstnanosti a kriminality nebo výuku nizozemštiny. Úřady dospěly k závěru, že organizace tvořené výhradně menšinami brzdí integraci. Proto byly upřednostňovány konkrétní programy, které by spojovaly příslušníky menšin a Nizozemce, na úkor podpory výhradně menšinových organizací a jejich cílů bez vztahu k celé nizozemské společnosti. Vládní financování menšinových organizací mělo být od té doby dočasné, po pěti letech měla organizace žít z vlastních prostředků.

Ter Wal cituje výzkum (2005: 23), podle kterého byly podporované programy velmi různorodé. Organizace žádaly podporu pro spíše komplikované projekty, aby se v nich bylo místo i pro kulturní aktivity menšin. Státní orgány prý také častěji dávaly přednost zavedeným organizacím před těmi novými. V některých městech byla zrušena podpora menšinovým organizacím úplně.

Můžeme uzavřít, že vládní politika podpory menšinových organizací byla od svého počátku dost proměnlivá. Jisté zpoždění u širšího zavádění této politiky bylo způsobeno mylným závěrem o dočasné přítomnosti hostujících pracovníků. Nejprve byly podporovány organizace

s působností v oblasti vzdělávání a kulturou, odmítnuto bylo financování organizací náboženských. Pak byly odmítnuté organizace, které by prohlubovaly oddělení imigrace a většiny, a důraz byl přikládán programům, které by spojily lidi z menšin a většiny. V souvislosti s decentralizací integrační politiky můžeme spekulovat o bezradnosti vlády v otázce menšin.

Organizace uvnitř komunit etnických menšin v Nizozemí je možné z několika hledisek klasifikovat. Přistěhovalecké organizace jsou charakterizovány hustotou, která je dána podílem počtu členů komunity a počtu organizací v ní. Tabulka 9 zachycuje údaje o organizacích lidí z etnických menšin v Nizozemí.

Tabulka 9: Populace etnických menšin v Nizozemí, počet organizací, organizační hustota v roce 2003

Menšina	Populace v Nizozemí (v tis.)	Počet org.	Hustota o. (v %)
A fghánská	34	34	1,0
V ietnamská	17	28	1,7
Irácká	42	18	
Íránská	28	31	
K urdská	-	98	2,1
T amilská	7	17	2,4
M arocká	295	720	2,4
S urinamská	321	881	2,7
T urecká	341	1125	3,3
Bosenská	11	44	4,0
K onžská	7	35	5,0
S omálská	28	161	5,8
Č ínská	9	244	6,3
Etiopská		34	
Eritrejská	10	42	7,6
M olucká	40	399	9,9

Pramen: ter Wal (2005: 33)

Nejvyšší hustotu organizací vykazuje molucká menšina (jedna organizace připadá průměrně na 100 obyvatel), dále eritrejská a etiopská,

čínská, somálská a konžská. Na těchto datech nemůžeme potvrdit hypotézu, že s rostoucí délkou pobytu v Nizozemí se menšiny intenzivněji zapojují do většinové občanské společnosti, neboť menšiny, které jsou v Nizozemí nejkratší dobu vykazují vyšší organizační hustotu než ty, které jsou v Nizozemí déle. K této tabulce bychom měli podotknout, že hustota organizací, jak ji definovala ter Wal, nevypovídá o skutečné angažovanosti členů komunity, protože nezohledňuje velikost těch organizací, ale počet organizací vztahuje pouze k velikosti přistěhovalecké skupiny.

Za zmínku stojí, že menšiny v Nizozemí relativně nové vykazují vysoký relativní počet organizací. Vysoké počty organizací založily komunity uprchlíků z Etiopie, Eritrey, Somálska nebo Bosny. Podle ter Wal se tyto organizace zaměřují na pomoc zemím svého původu.

Jinou charakteristikou je provázanost organizací mezi sebou. Podle průzkumu sedmdesát procent tureckých organizací a padesát pět procent marockých organizací jsou spojené s jinými organizacemi. U ostatních menšin je tento podíl nižší než dvacetiprocentní. Turci jsou podle statistiky omezené na město Amsterdam častěji zapojeni do politických organizací než Marokánci, ti naopak vykazují vyšší podíl náboženských organizací. V surinamské a antilské komunitě převažovaly podle tohoto průzkumu kulturní organizace nad náboženskými. (ter Wal 2005: 32)

Z hlediska struktury organizací zmíněných etnických menšin převažují ty nábožensky zaměřené. Nejvyššího podílu dosahují u surinamské menšiny, a sice jedné třetiny. Výjimkou je čínská menšina dosahující lehce nejvyšší podíl u vzdělávacích organizací a menšina molucká, ve které se největšímu zájmu těší oblast rozvojové pomoci. V zaměření organizací z hlediska cílových skupin nepřevládá výrazněji žádné zaměření, když podíly organizací zaměřených na určitou oblast nejsou vyšší než deset procent. (ter Wal 2005: 33)

Kdybychom měli vytvořit pořadí funkcí, které organizace zastávají, podle důležitosti, vypadalo by asi takto: „asistenční, informační,

občansko-integrační a participační, kulturní a mezikulturní“ (ter Wal 2005: 33). Organizace většinou zastřešují více oblastí. Například do mešit si lidé chodí pro právní rady nebo v nich jsou vzdělávací kurzy pro děti.

Na závěr shrňme, že existuje několik možných příčin odlišné podoby organizace občanské společnosti u jednotlivých skupin přistěhovalců. Jedním z faktorů je délka pobytu v Nizozemí, jinými vnitřní uspořádání v komunitě, situace v zemi původu a její změny, zvláštní nároky komunity v náboženské oblasti nebo vládní podpora organizací v určité oblasti. (ter Wal 2005: 34)

Uprchlíci, kteří se v devadesátých letech do Nizozemí dostávali, se nejprve spojili v organizacích menšin vyznávajících stejné náboženství. Například muslimští uprchlíci ze Somálska a Afghánistánu se sdružovali v organizacích Turků nebo Marokánců. Později zakládají vlastní organizace. Zvyšuje se rovněž tendence zakládat Národní a nadnárodní organizace, většinou koncipovaných jako poradní a zprostředkovatelské orgány administrativy. (ter Wal 2005: 24)

5.2.2 Volební chování menšin

Jedním z kritérií politické aktivity je volební účast. Od roku 1985 mají v komunálních volbách aktivní i pasivní volební právo lidé bez nizozemského občanství, kteří v Nizozemí žijí legálně alespoň pět let. Tento prvek výrazně usnadňuje politickou participaci lidem z menšin, ale už se nerozšířil na provinciální ani parlamentní volby. Po Švédsku bylo Nizozemí druhou zemí, která takové pravidlo schválila. Pro občany členských států Evropské unie později odpadla podmínka pětiletého pobytu.

Volební účast v komunálních volbách podle jednotlivých skupin přistěhovalců prezentují tabulky 10 a 11.

Tabulka 10: Volební účast v komunálních volbách podle etnických skupin v letech 1994 až 2006 /v %/

	Amsterdam				Rotterdam			
	1994	1998	2002	2006	1994	1998	2002	2006
Turci	67	39	30	44	28	42	54	47
Maročané	49	23	22	35	23	33	39	49
Surinam/N. Antily	30	21	26	26	24	25	32	37
celé Nizozemí	57	46	-	-	57	48	55	-

Zdroj: Nieuwhuizen. Tillie and van Heelsum (2006)

Tabulka 11: Volební účast v komunálních volbách podle etnických skupin v letech 1994 a 1998 /v %/

	Den Haag		Utrecht		Arnhem	
	1994	1998	1994	1998	1994	1998
Turci	-	36	55	39	56	50
Maročané	-	23	44	26	51	18
Surinam/N. Antily	-	27	-	22	-	20
celé Nizozemí	58	58	60	57	57	52

Zdroj: Integratiemonitor 2002: 125

Z tabulek 10 a 11 je patrné, že nejvyšší volební účast měla dlouho turecká menšina, výjimkou jsou jen volby v roce 2006 v Rotterdamu, kdy je ve volební účasti předstihla marocká menšina. Skupiny s nejvyšší volební účastí jsou také nejpočetnější z hlediska jejich populace v Nizozemí. Můžeme spekulovat o tom, že díky svému počtu je pro politické strany zajímavé zařadit jejich příslušníky a příslušnice na volební kandidátky a lidé z etnických menšin pak motivuje k vyšší politické účasti možnost hlasování pro kandidáty a kandidátky ze své menšiny.

Nižší volební účast menšin ve srovnání s průměrem může být vysvětlena vyšším podílem mladších generací a průměrným nižším dosaženým vzděláním, které vykazují nižší volební účast obecně. Námitkou proti tomuto vysvětlení může být skutečnost, že volební účast Maročanů a Turků, skupin s velmi podobným demografickým složením a dosaženým vzděláním, se liší všude kromě Rotterdamu. Věková struktura a vzdělání tedy jako vysvětlující faktor nestačí. Alternativní vysvětlení se váže k organizacím menšin, jejich počtu a hustotě kontaktů. (Integratiemonitor 2002: 125-126)

V Amsterdamu došlo mezi lety 1994 až 2006 k poklesu volební účasti, v Rotterdamu se s výjimkou turecké skupiny volební účast menšin zvýšila. Je to zřejmě výsledek odlišných politik, které byly implementovány pro větší zapojení etnických menšin do místního politického života. Zatímco politika rotterdamských radních byla zacílena na podporu organizací, v Amsterdamu se podpora přestala rozdělovat podle jednotlivých skupin a byla směřována na konkrétní problémy. Amsterdamská Obecní rada zvolila cestu začleňování etnických minorit do stávajících společenských struktur, hnutí imigrantů tak spíše upadala. Naopak rotterdamská radnice podporovala vznik a rozvoj těchto sdružení. Tyto rozdílné politiky mohly způsobit výraznější rozdíly ve volební účasti,

jak jsme je viděli v tabulkách 10 a 11. Ztráta podpory pro některé organizace znamenala omezení jejich činnosti, zánik nebo zmenšení sítě kontaktů mezi nimi. Dalším důvodem mohl být rozpad tureckých, marockých, antilských i surinamských organizací z důvodů omezení finanční podpory, ale rovněž s přesunem jejich orientace od zemí původu. V Rotterdamu rovněž proběhla kampaň na podporu volební účasti menšin. (ter Wal 2005: 39-40)

Amsterdamská radnice nesouhlasila v roce 2002 s konstatováním pozorovatelů, že pokles volební účasti souvisí se změnou politiky podpor organizací. Nabídli alternativní vysvětlení, a sice, že v Rotterdamu, se kterým byla volební účast srovnávána, se voliči chtěli vyslovit proti Pimu Fortuynovi, který komunální volby s velkou převahou vyhrál. (ter Wal 2005: 40) Tento argument je možné odmítnout s poukazem na to, že volební účast v komunálních volbách v Rotterdamu rostla ve volebních obdobích před rokem 2002 i po něm a nárůst volební účasti nebyl omezen pouze na rok, ve kterém kandidoval Pim Fortuyn. V Amsterdamu se volební účast přistěhovalců mezi lety 2002 a 2006 také zvýšila, ale stále nedosahuje hodnot z komunálních voleb v roce 1994.

Pro jaké strany lidé z etnických menšin nejčastěji hlasovali? Na volebních lístcích se nedá poznat, hodil-li ho do urny příslušník nebo příslušnice etnické menšiny či nikoli. Proto se musíme spolehnout na výsledky ankety, která byla po volbách provedena mezi příslušníky etnických menšin. Následující čísla bychom proto měli brát s rezervou, spíše jako podporu jednotlivých stran u dané etnické skupiny.

V posledních komunálních volbách v březnu roku 2006 hlasovalo 80% příslušníků menšinových etnik pro PvdA – Stranu práce. Její podpora byla lehce nadprůměrná u turecké menšiny (83%), nižší pak u marocké (78%), surinamská a antilská pro ni hlasovali v 80ti procentech. Jen dvě další strany získaly více jak jednoprocenní podporu příslušníků menšin. A sice Zelená levice (7%) a Socialistická strana (5%).

V Amsterdamu zaznamenala podpora PvdA v roce 2006 od voleb v roce 2002 značný nárůst hlasů. U turecké minority si polepšila z 44% na 87%, u marocké z 57% na 76%, u surinamské z 62% a antilské z 53% na 79% hlasů (při sloučení obou skupin).

V Rotterdamu se podobný průzkum v roce 2002 nedělal, srovnáme proto výsledky ve volbách v letech 2006 a 1998. PvdA si polepšila ze 30% u turecké menšiny na 83%, u marocké z 39% na 87% a u surinamské a antilské z 69% na 84%.

Podle čeho příslušníci etnických menšin volí? Podle Laure Michon a Jeana Tillieho (Michon, Tillie 2003: 39), kteří zkoumali volby do městské rady Amsterdamu mezi lety 1994 a 2002, jsou rozhodující dvě kritéria. Jsou jimi etnická příslušnost a politický program strany. Příslušníci menšin preferují volbu člověka stejné etnické menšiny, ale nedají mu hlas, pokud není na kandidátce strany, kterou podporují. Často využívají preferenčních hlasů. Primární je tak program a sekundární etnická příslušnost.

Na základě volebních průzkumů mezi menšinovými komunitami se další politické strany snaží odvést voliče od PvdA. Například VVD nezískala od menšin žádné hlasy v komunálních volbách v roce 1998, v roce 2002 už to bylo 8% jejich hlasů. CDA také získává více voličských hlasů. Kampaně kandidátů z etnických menšin obvykle znamenají výrazně vyšší voličskou účast. (ter Wal 2005: 38)

Podle Nieuwhuizena nejsou rozdíly mezi etniky jen ve volební účasti. Turci, kteří vykazovali nejvyšší volební účast, statisticky také

vykazovali největší zájem o místní politiku a nejvyšší míru důvěry k vládním institucím.

5.3 Působení menšin v politických stranách

V zásadě existují dvě cesty pro příslušníky a příslušnice etnických menšin do aktivní politiky. Mohli by zakládat vlastní politické strany nebo se o úřady ucházet v řadách stávajících politických stran. V nizozemské politice drtivě převládla druhá možnost. Berger et al. (2001: 2) V následujících kapitolách se budu věnovat politické reprezentaci menšin na komunální a parlamentní úrovni.

5.3.1 Participace v obecních radách

Od roku 1986 se počet političek a politiků z etnických menšin v obecních radách významně zvýšil. Ve volbách v roce 2002 jich bylo zvoleno 208, o 38% víc než v roce 1998 a o polovinu více než v roce 1994. (Nieuwhuizen: 14) Zajímavé je, že ze čtvrtiny byly zvoleny ženy, což je více než celonizozemský průměr. Polovinu křesel radních obsadili lidé tureckého původu, 17% bylo původem ze Surinamu, 12,5% z Maroka, několik jich bylo moluckého a antilského původu. Přes výrazný nárůst počtu obecních radních minoritních etnik tvoří jen něco přes dvě procenta celkového počtu obecních radních. Zastoupení menšin je výrazně vyšší ve velkých nizozemských městech (kde mají také vyšší podíl na populaci). Následuje tabulka 12 s počty obecních radních z etnických menšin v šesti největších městech Nizozemí.

**Tabulka 12: Statistika radních z řad etnických menšin
v nizozemských městech**

M ěsto	V olební období									
	1986-1990		1990-1994		1994-1998		1998-2002		2002-2005	
Amsterdam	3	6,7%	4	8,9%	8	17,8%	11	24,4%	8	17,8%
Rotterdam	1	2,2%	2	4,4%	2	4,4%	2	4,4%	9	20,0%
Den Haag	1	2,2%	3	6,7%	2	4,4%	2	4,4%	7	15,6%
Utrecht	-	-	3	6,7%	4	8,9%	4	8,9%	6	13,3%
Eindhoven	2	4,8%	1	2,4%	2	4,8%	2	4,8%	3	7,1%

Pramen: (ter Wal 2005: 35)

Z tabulky 12 je patrné, že nárůst počtu obecních radních z řad přistěhovalců se mezi dvěma krajními volebními obdobími zvýšil několikanásobně. Zatímco v roce 1986 byli výjimkami v obecních radách ve jmenovaných městech, v roce 2002 tvořili v průměru skoro pětinu. Připomeňme, že ani tento poměr neodpovídá jejich podílu na populaci těchto měst, který je až poloviční. Nejvyšší počet zvolených obecních radních z etnických menšin mají po řadě města Rotterdam, Amsterdam, Den Haag a Utrecht. Eindhoven jich má citelně méně. Nejvyšší nárůst počtu obecních radních vykazovala města Rotterdam a Den Haag mezi volebním obdobím od roku 1998 a volebním obdobím od roku 2002. Ve městě Eindhoven je zvýšení počtu obecních radních v porovnání s ostatními velkými městy velmi nízké.

Tabulka 13 odráží počty obecních radních podle z jednotlivých etnických skupin. Turecká menšina má zástupců z sledovaných skupin nejvíce.

Tabulka 13: Počet obecních radních z řad etnických menšin v letech 1986-2005

Menšina	1986	1994	1998	2002	2005
turecká	14	32	74	113	89
marocká	4	7	21	26	26
surinamská	19	21	33	36	47
antil./arub.	1	1	8	5	6
molucká	2	7	7	6	-
další	7	5	6	18	35
menšiny celkem	47	73	149	204	406
podíl menš. na celkovém počtu zastupitelů	0,4%	0,7%	1,5%	2,4%	4,0%
podíl menšin na nizozemské populaci	4,5%	7,5%	9,5%	10,0%	11,0%
podíl žen z menšin	-	18,0%	20,0%	26,0%	21,0%

Pramen: Keuzenkamp, Merens (2006: 247)⁵²

Podle průzkumu Bergera et al. (2001) získávali kandidáti a kandidátky z etnických menšin mandáty nejčastěji v PvdA a na druhém místě s odstupem GL. Vzhledem k volebnímu systému není prakticky možné, aby se lidé do obecních rad dostávali mimo stranické kandidátky. Tento průzkum potvrdil, že jen jediný kandidát se do obecní rady dostal na vlastní kandidátní listině.

Velká část úspěšných kandidátů byla činná v občanském sektoru a uváděli, že je lidé z jejich komunit žádali, aby vstoupili do politiky a hájili zájmy svého etnika. Dvě třetiny obecních radních uvedlo, že do politických stran vstoupilo z vlastní iniciativy.

Jedna třetina se do politických stran zapojila po přesvědčování straníků. Mezi politickými stranami zřejmě existuje poptávka po kandidátech z etnických menšin. Polovina straníků uvedla, že dostala od vedení strany zadání, aby takové politiky vyhledali a přivedli do strany. Ve většině případů to bylo v levicových stranách.

Podle studie (Berger et al. 2001: 3) nebylo zapojování politiků z řad etnických menšin zprvu úspěšné, obecním radním chyběla

⁵² Údaje o počtu obecních radních z roku 2005 byly zjištěny na základě ankety.

kvalifikace a nebyli schopni dostát nárokům funkce, do které byli zvoleni. Stranické organizace ale nevzdaly úsilí o zapojování menšin a snažily se spíše o zlepšení systému výběru politiků a političek na kandidátky. Organizace minorit zde sehrávají dvě významné role. Potenciální kandidáti se v nich učí základním politickým dovednostem a v těchto organizacích je pak zástupci etablovaných stran nejnáze oslovují.

Samotná přítomnost obecních radních z menšin je jen jedním ze tří předpokladů autentické reprezentace. Dalšími kritérii jsou politické dorozumění a politické uznání. Jsou to data, která je možné získat na základě průzkumu mezi obecními radními z etnických menšin. Takový průzkum udělal v roce 2006 Institut pro veřejnost a politiku (*Instituut voor Publiek en Politiek*) za volební období 2002 až 2006. Některé z jeho výsledků v následujících odstavcích prezentuji.

V obecních radách byli za etnické menšiny z osmdesáti procent muži. Polovina z nich měla vyšší vzdělání, deset procent střední vzdělání a třicet šest procent vysokoškolské vzdělání. Ze čtyřiceti procent pocházeli z Turecka, po sedmnácti procentech zaujímali lidé surinamského a marockého původu. Skoro polovina obecních radních z etnických menšin byla ve svém prvním volební období, třetina ve druhém. Čtyřicet čtyři procenta obecních radních z menšin byla zvolena za PvdA, dvacet dvě procenta za GL (GroenLinks – Zelená levice), dvacet procent za CDA, pět procent za D66, žádná z ostatních stran se nepodílela víc jak pěti procenty. Polovina z těchto obecních radních se dostala do Kolégia (výkonného orgánu obcí). Polovina z nich kandidovala v následujících komunálních volbách.

Padesát sedm procent obecních radních uvádělo, že mají „dobrý“ kontakt s lidmi v obecní radě z majority, čtyřicet procent uvedlo „rozumný“ kontakt, čtyři procenta „špatný“ kontakt. Naproti tomu dvacet procent lidí z menšin uvádělo, že s ostatními menšinovými obecními

radními nemají žádný kontakt, shodně čtyřicet procent uvádělo, že mají „normální kontakt“ resp. aktivně spolupracují.

Čtrnáct procent lidí z menšin souhlasilo s tím, že jim práci ztěžuje nedostatečná jazyková znalost, devět procent v této souvislosti uvádělo diskriminaci, dvacet procent kulturní odlišnost. (Ervaringen van raadsleden van allochtone afkomst 2006: 10-25)

5.3.2 Zastoupení menšin ve Druhé komoře

Politické strany získávají mandáty ve Druhé komoře na základě poměrného volebního systému. Důležitou úlohu sehrávají stranické komise, které rozhodují o pořadí kandidátů a kandidátek, následně ho musí schválit stranický kongres.⁵³ Přehled o tom, jak se vyvíjel počet poslanců a poslankyň z menšin ve Druhé komoře mezi lety 1986 a 2005 poskytuje tabulka 14.

Tabulka 14: Počet členů a členek Druhé komory z řad etnických menšin v letech 1986-2005

	1986	1994	1998	2002	2005	2006
Turci	0	0	2	2	5	4
Maročané	0	0	3	4	3	3
Surinamci	0	0	3	3	3	3
Antil./Arub.	0	0	0	0	1	2
Molučané	1	1	1	0	0	0
další	0	1	2	2	3	0
celkem	1	2	11	11	15	12

Pramen: Keuzenkamp, Merens (2006: 248)

V tabulce 14 vidíme výrazný nárůst počtu poslanců a poslankyň z etnických menšin ve funkčním období od roku 1998. Nejvíce jsou mezi nimi zastoupeni lidé tureckého původu, a s odstupem také marockého a

⁵³ <http://www.spunk.nl/article/article.php?id=1162505057890>

surinamského. V tabulce 15 jsou jména všech poslanců a poslankyň s menšinovým původem zvolených ve volbách do Druhé komory v roce 2006, jména jsou seřazená podle počtu získaných preferenčních hlasů.

Tabulka 15: Poslanci a poslankyně z menšin ve Druhé komoře, 2006

Jméno	Pohlaví	Politická strana	Etnický původ	Počet preferenčních hlasů
Nebahat Albayrak	žena	PvdA	Turecko	122779
Leathitia Griffith	žena	VVD	Surinam	67515
Fatma Koser Kaya	žena	D66	Turecko	34564
Sadet Karabulut	žena	SP	Turecko	17333
Naima Azough	žena	Groenlinks	Maroko	10654
Samira Bouchibti (Abbos)	žena	PvdA	Maroko	6199
John Leerdam	muž	PvdA	Antily	5121
Kathleen Ferrier	žena	CDA	Surinam	2958
Cynthia Ortega-Martijn	žena	ChristenUnie	Antily	2761
Tofik Dibi	muž	Groenlinks	Maroko	2161
Chantal Gill'ard	žena	PvdA	Surinam	1230
Cosgun Çörüz	muž	CDA	Turecko	1076
Celkem preferenčních hlasů menšinám				274351

Pramen: Instituut voor Publiek en Politiek. Nieuwsbrief Winter 2007.

Institut pro veřejnost a politiku uvádí, že při volební účasti menšin 69,7%, jak ji podle svého šetření uvádí firma Foquz Etnomarketing,⁵⁴ by celkový počet odevzdaných hlasů menšiny měl být 780 000. Porovnáme-li tento údaj s počtem odevzdaných preferenčních hlasů pro menšiny, který dosahuje zhruba dvou set sedmdesáti tisíc, zjišťujeme, že jen třicet pět procent lidí z menšin využilo možnost preferenčního hlasování.⁵⁵

Z tabulky 15 je zřejmé, že v roce 2006 se do Druhé komory dostalo celkem 12 zástupců a zástupkyň původem ze zemí mimo euroatlantickou

⁵⁴ <http://www.foquz.nl/etnomarketing/archief.html>

⁵⁵ http://www.publiek-politiek.nl/thema_s/alloctonen/in_de_politiek/cijfers/tweede_kamer_2006

oblast. Pozoruhodné je, že mezi nimi je devět žen. Menšiny tvoří zhruba deset procent nizozemské populace, ve stopadesátičlenné Druhé komoře by této proporcii odpovídalo 15 poslaneckých křesel pro členy menšin. Menší část těchto menšin tvoří lidé původem z euroatlantického prostoru, proto současné zastoupení menšin s původem mimo euroatlantickou oblast odpovídá jejich podílem na populaci.

Politická reprezentace menšin v roce 2006 zahrnovala Čtyři lidi s tureckým původem, tři s marockým a surinamským a dva s antilským. Nejvíce, tj. čtyři, jich bylo zvoleno za PvdA, po dvou za CDA a Groenlinks (Zelená levice) a po jednom za SP, VVD, ChristenUnie a D66. Tento výsledek potvrzuje v minulosti pozorované jevy, a sice takové, že příslušníci a příslušnice menšin se do politiky dostávali nejčastěji na kandidátkách PvdA a že nejpočetnější a společensky nejaktivnější jsou komunity turecká a marocká (což bylo patrné již u společenských organizací).

Samotná přítomnost menšinových političek a politiků nevypovídá o jejich autentické reprezentaci. Na parlamentní úrovni není k dispozici žádný průzkum, který by zjišťoval, pociťují-li problémy s porozuměním debatě nebo s neuznáním vlastního názoru. Na komunální úrovni takový průzkum existuje a v části o komunální politice ho budu prezentovat v podkapitole 5.3.2.

V následující odstavcích představím jednotlivé reprezentanty a reprezentantky z etnických menšin, aby byla nastíněna konkrétnější představa o jejich působení ve Druhé komoře.

Nejvíce preferenčních hlasů z lidí kandidujících z etnických menšin získala Nebahat Albayrak, členka Druhé komory od roku 1998 do února roku 2007, kdy získala post státní sekretářky na ministerstvu spravedlnosti (funkce na úrovni náměstkyně ministra). Byla dlouhodobě aktivní v organizacích pro emancipaci tureckých žen, spolupracovala na integračním programu, byla ministryní vnitra, mezi lety 2002 a 2006 vedla

poslanecký klub PvdA ve Druhé komoře. Do politiky se dostala v roce 1996, když ji oslovili zástupci PvdA. Ve své současné funkci na ministerstvu spravedlnosti má na starosti azylovou a imigrační politiku. Do Druhé komory byla zvolena jen o rok a půl později. Narodila se v Turecku, ale když jí byly dva roky, její matka s ní a čtyřmi dcerami přijela za otcem do Nizozemí.⁵⁶

Albayrak je dnes zřejmě nejúspěšnější zástupkyní menšin v nizozemské politice. Její kariéra je výsledkem spojení talentu a cíleného náboru politických adeptů a adeptek do PvdA. Albayrak získala nejvyšší počet preferenčních hlasů z lidí s menšinových původem, věnuje se tématům spojeným s menšinami, byla jmenována do křesla náměstkyně ministra (tato pozice se neslučuje s křeslem ve Druhé komoře, na to rezignovala).

Druhý nejvyšší počet preferenčních hlasů získala Laetitia Griffith z VVD. Narodila se v Surinamu a do Nizozemí přišla studovat práva. Je jedinou poslankyní VVD s menšinovým původem. Členkou strany je od roku 2000, v roce 2003 byla zvolena do Druhé komory. Své členství ve Druhé komoře ukončila, aby byla v letech 2005 a 2006 členkou Rady města Amsterdam, po znovuzvolení v parlamentních volbách na křeslo v obecní radě rezignovala. V roce 2004 byla v novinářské anketě zvolena politickým talentem roku. Ve svých politických funkcích se věnuje otázkám bezpečnosti, vnitra, spravedlnosti a arubánským a antilským záležitostem. Explicitně menšinovým tématům jako například integraci se nevěnuje. Vzhledem k tématům, kterými se zabývá, lze usuzovat, že do politiky nevnáší „menšinový element“ jak ve smyslu programovém, tak ve smyslu politické solidarizace, z toho hlediska je je zaměnitelná za kteréhokoli jiného člena nebo členku parlamentu z majority.

⁵⁶

http://www.nrc.nl/binnenland/article58794.ece/De_snelle_opmars_van_het_Kamerlid_Nebahat_Albayrak

Fatma Koser Kaya se zabývá otázkami menšin a žen. Je to právnička se zájmem o mezinárodní právo a mezinárodní trestní tribunál. Členkou D66 je od roku 2002, do Druhé komory se dostala v roce 2004.⁵⁷ Na otázky menšin se nespécializuje.

Sadet Karabulut vystudovala politologii a správní vědu, zajímá se o toma chudoby a dětí, byla v Obecní radě města Amsterdam – orientace na drogovou problematiku. Členkou Demokratického sdružení dělníků z Turecka v Nizozemí DIDF od 2006. Členkou SP je od 2005, o rok později byla zvolena do obecní rady a Druhé komory.⁵⁸ Ani ona se na tematiku menšin nespécializuje.

Naima Azough je původem Maročanka. Členkou Druhé komory byla již v letech 2002 a 2003, znovu je její členkou od 2004, Než se stala členkou Druhé komory, pracovala pro De Balie, organizaci sídlící v Amsterdamu, organizaci, která pořádá veřejné diskuse k různým tématům včetně multikulturalismu. Zajímá se mj. o problematiku menšin a migrace. Vydala knihu o třetí generaci marocké menšiny v Nizozemí. Je v parlamentní komisi pro záležitosti azylu a migrace.⁵⁹

Samira Bouchibti je aktivní v několika společenských organizacích, které bychom mohli označit za menšinové. Než se stala političkou, byla publicistkou a uváděla vlastní televizní pořady a diskuse se společenskými tématy. Na internetových stránkách prezentuje své články, které úzce souvisejí s problematikou menšin a islámem, napsala knihu o islámu. Členkou Druhé komory je od 2006.⁶⁰

⁵⁷ <http://www.fatmakoser-kaya.nl/biografie>

⁵⁸

http://www.tweedekamer.nl/kamerleden/alle_kamerleden/karabulut_sadet/index.jsp,

<http://www.sp.nl/2006/kandidaten/>

⁵⁹ [http://www.parlement.com/cgi-](http://www.parlement.com/cgi-bin/as.cgi/0291000/c/start/file=/9291103/modules/g0zwnzja?n=02302)

[bin/as.cgi/0291000/c/start/file=/9291103/modules/g0zwnzja?n=02302](http://www.parlement.com/cgi-bin/as.cgi/0291000/c/start/file=/9291103/modules/g0zwnzja?n=02302)

⁶⁰

http://www.tweedekamer.nl/kamerleden/alle_kamerleden/bouchibti_samira/index.jsp

John Leerdam je režisér a autor divadelních her, zajímá se o rozvoj Aruby a Nizozemských Antil, menšinovou kulturu, vzděláním herec, producent, strategický manager. Je předsedou stálé parlamentní komise pro záležitosti Nizozemských Antil a Aruby. Zastává mnoho funkcí zejména v kulturních institucích, angažuje ve věci vzdělávání menšin a podporuje stáže mladých lidí z menšin.⁶¹

Tofik Dibi je ve svých 26ti letech nejmladším členem druhé komory. Do Druhé komory byl zvolen v témže oce, co vstoupil do Zelené levice. Studuje na univerzitě média. Jak tvrdí na svých internetových stránkách, má zkušenosti ze organizací občanské společnosti, organizoval demonstraci proti nizozemskému integračnímu programu a je v parlamentní komisi, která má problematiku menšin na starost.⁶² Sám připouštěl, že při jeho zařazování na kandidátní listinu do voleb sehrával roli jeho původ, když si ho stranická komise sama pozvala k pohovoru jako možného kandidáta na post poslance.⁶³

Kathleen Ferrier je členkou Druhé komory od roku 2002. Deset let žila v Brazílii a, jak píše, proto se po svém návratu do Nizozemí před třinácti lety začala velmi aktivně zajímat o imigraci do Nizozemí. Byla aktivní v organizaci SKIN, která sdružuje křesťanskou imigraci do Nizozemí.⁶⁴

Cynthia Ortega-Martijn vstoupila do CDA v roce 2003, poslankyní byla zvolena 2006. Pracovala pro obecní úřad města Rotterdam, kde jako

⁶¹ <http://www.johnleerdam.nl/levensloop.html>

⁶² http://www.tweedekamer.nl/kamerleden/alle_kamerleden/dibi_tovek/index.jsp

⁶³ <http://www.spunk.nl/article/article.php?id=1162505057890>

⁶⁴ http://www.tweedekamer.nl/kamerleden/alle_kamerleden/ferrier_kathleen_gertrud/index.jsp

manažerka připravovala program „Město mnoha barev“ na podporu společenské diverzity⁶⁵.

Chantal Gill'ard je lékařka, narodila se v Rotterdamu, ale její předci pocházejí ze Surinamu. Členkou Druhé komory je od roku 2006 a specializuje se na medicínskou problematiku. Od roku 2005 byla členkou Obecní rady města Rotterdam, kde se věnovala emancipační politice a byla čelní představitelkou Multikulturní sítě žen, platformy uvnitř PvdA. Je členkou správní rady organizace pečující o azylanty v Nizozemí.⁶⁶

Coşkun Çörüz je členem Druhé komory od roku 2001. Je členem Amsterdamského centra pro cizince a Komise pro rovné zacházení.⁶⁷

Je možné dělat obecnější závěry o politicích a političkách z menšin zastoupených ve Druhé komoře? V následujících odstavcích budu takové obecné závěry prezentovat. Tabulka 16 zachycuje další charakteristiky reprezentace s menšinovým původem seřazené podle věku.

Tabulka 16: Další charakteristiky reprezentace z menšin

⁶⁵ http://www.tweedekamer.nl/kamerleden/alle_kamerleden/ortega-martijn_cynthia/index.jsp

⁶⁶ <http://www.chantalgillard.pvda.nl/>

⁶⁷ <http://www.parlement.com/9291000/biof/02294>

Jméno	Politická strana	Ve straně od:	Do Druhé komory v:	Věk	Původ
Cynthia Ortega-Martijn	ChristenUnie	2003	2006	51	Antily
Kathleen Ferrier	CDA	1999	2002	50	Surinam
John Leerdam	PvdA	-	2003	46	Antily
Cosgun Çörüz	CDA	-	2001	44	Turecko
Leathitia Griffith	VVD	2000	2003	42	Surinam
Nebahat Albayrak	PvdA	1996	1998	39	Turecko
Fatma Koser Kaya	D66	2002	2004	39	Turecko
Samira Bouchibti (Abbos)	PvdA	-	2006	37	Maroko
Chantal Gill'ard	PvdA	-	2006	37	Surinam
Naima Azough	Groenlinks	-	2002	35	Maroko
Sadet Karabulut	SP	2005	2006	32	Turecko
Tofik Dibi	Groenlinks	2006	2006	27	Maroko

Pramen: vlastní zjišťování

Z tabulky 16 je patrné, že jejich průměrný věk byl v roce 2007 čtyřicet let. Věkový průměr všech členů a členek Druhé komory byl v roce 2004 čtyřicet pět let⁶⁸. Kdybychom navíc rozdělili tuto reprezentaci podle národnosti na skupinu lidí se surinamským a antilským původem a skupinu s marockým původem, v první skupině průměrný věk vyšel na úrovni průměru za celou Druhou komoru. U druhé skupiny to bylo výrazně méně, a sice třicet šest. Reprezentace tureckého a marockého původu jsou lidé, kteří se v Nizozemí narodili nebo do něj přišli v dětském věku.

Víme, že počet poslanců a poslankyň z řad etnických menšin se výrazně zvýšil mezi volebními obdobími začínajícími v letech 1994 a 1998. Je možné, že mezi těmito dvěma obdobími dospěla významná část druhé generace přistěhovalců z Turecka a Maroka, která se pak také dostala do politiky. Před rokem 1998 neprobíhala žádná veřejná debata o přistěhovalectví, nebyl důvod, pro který by stranické aparáty účelově dávaly ženy a muže z menšin na kandidátní listiny. Přesto se jich tam

⁶⁸ Údaje je možné srovnávat, protože v obou případech jsou spočítány ve druhém roce po parlamentních volbách. Každý rok by se průměrný věk v Druhé komoře měl zvýšit o rok (kdyby se jeho členové a členky vůbec neměnili).

<http://www.nieuwsbank.nl/inp/2005/01/19/F029.htm>

dostalo stejně jako v roce 2006. Když se ještě jednou podíváme do tabulky 13, zjistíme, že etnické složení menšinové reprezentace se výrazně neproměnilo, že jen počet mandátů turecké menšiny se zvětšil o dva. To by vypovídalo o nemalých schopnostech lidí z druhé generace přistěhovalců ze statisticky nejproblematičtějších skupin (turecké a marocké), kteří se dokázali prosadit mezi politickou reprezentací z většiny.

Reprezentace s menšinovým původem se od průměru liší rovněž délkou své parlamentní zkušenosti. K počátku roku 2004 (skoro přesně jeden rok po volbách) dosahovala průměrná délka pobytu ve Druhé komoře 4 roky a šest dní.⁶⁹ U zástupkyň a zástupců z menšin to bylo tři roky a pět měsíců.⁷⁰ Kdybychom vyřadili Nebahat Albayrak, která má nejdelší parlamentní zkušenost a je výjimečná svou kariérou, klesla by průměr na necelé 3 roky. Kdybychom opět rozdělili reprezentaci menšin na dvě skupiny, získali bychom srovnatelné výsledky.

Velmi nápadný je v průměru krátký časový úsek mezi vstupem kandidátů a kandidátek z menšin do politických stran a zvolením do Druhé komory. Údaje nebyly k dispozici pro celou reprezentaci s menšinovým původem, není k dispozici ani průměr za celou Druhou komoru, tak není ani s čím porovnávat. Přesto odhaduji, že doba mezi vstupem do strany a získáním poslaneckého mandátu je velmi krátká v porovnání s většinovou reprezentací ve Druhé komoře.

Kratší průměrná délka parlamentní zkušenosti a krátká doba, která u většiny reprezentace menšin předcházela zvolení do Druhé komory svědčí o cílené snaze politických stran do volených funkcí nechat volit kandidáty a kandidátky z menšin. Pro získání úplného obrazu o této snaze

⁶⁹ <http://www.nieuwsbank.nl/inp/2005/01/19/F029.htm>

⁷⁰ Aby byla data srovnatelná, budu uvažovat, že zástupci menšin mají jednoletou zkušenost. S každým rokem by se délka průměrné parlamentní zkušenosti měla zvýšit o rok (kdyby se jeho členové a členky Druhé komory vůbec neměnili).

bychom ještě potřebovali porovnat, kolik z kandidátů z menšin bylo zvoleno na základě preferenčních hlasů a kolik díky svému umístění na kandidátce. Fatma Koser Kaya byla jediná z reprezentace s menšinovým původem, která získala mandát díky preferenčním hlasům.⁷¹ Ostatním mandát zajistilo pořadí na kandidátce. To potvrzuje cílenou snahu politických stran.

Pět lidí z reprezentace menšin byla do Druhé komory zvolena vůbec poprvé, tj. čtyřicet dva procent. Průměr za celou Druhou komoru je třicet osm procent⁷², tyto údaje se tedy prakticky neliší. Kdyby se tyto údaje výrazně lišili, mohli bychom spekulovat o tom, že politické strany se snaží často obměňovat reprezentaci z menšin, která by byla málo zkušená a proto snáze manipulovatelná. Tyto statistiky o tom nesvědčí.

5.4 Autentická reprezentace menšin a politická integrace v Nizozemí

Závěry z tabulek 13 a 14, které jsme diskutovali, by mohly svědčit o existenci dvou výrazných skupin uvnitř reprezentace menšin. Jedna je tvořena skupinou lidí s antilským a surinamským původem. Tato reprezentace by mohla mít blízko k většinové reprezentaci, protože tito lidé pocházejí z bývalých nizozemských kolonií, od dětství se učili nizozemštinu, nakonec do Nizozemí přijeli studovat a usadili se tu. Jejich cílem by mohla být asimilace ve většinové populaci a o otázku menšin by se zajímali pouze na úrovni vztahů mezi Nizozemskými Antilami a evropským Nizozemím. Druhou skupinou by byli potomci hostujících pracovníků, kteří v Nizozemí také chodili do školy, jsou úspěšní podle „západních“ měřítek a o problematiku menšin se intenzivně zajímají, protože je pro ně země jejich původu spojena s idylickým mýtem, který

⁷¹ http://nl.wikipedia.org/wiki/Tweede_Kamerverkiezingen_2006

⁷² 57 nově zvolených ze 150ti.

mají spojený s vyprávěním svých rodičů a prarodičů. To by mohl být případ Tofika Dibiho.

Taková interpretace by ovšem byla velmi zjednodušující a deskriptivně pojatá, situace takto černobílá není. V rámci obou skupin jsou lidé, kteří se o problematiku výslovně zajímají, když jsou v parlamentní komisi pro otázky integrace, mají za sebou kariéru v neziskových organizacích nebo státní správě v oblasti menšin. Ale jsou tam i lidé, kteří se o tuto otázku speciálně nezajímají, jsou to Laethitia Griffith (surinamský původ), Sadet Karabulut a Fatma Koser Kaya (obě tureckého původu).

Žádný reprezentant ani reprezentantka z etnických menšin se přesto nevyhne menšinovým tématům. Fatma Koser Kaya na svých stránkách píše, že si připadá jako exotická atrakce, když jí lidé chválí její nizozemštinu a to jak je moderní, když nenosí na hlavě šátek.⁷³ Nikdo se politiků a političek z menšin neptá, jestli se cítí být mluvčími své skupiny, dostávají otázky jako by jimi byli. Ani žádný člen či členka menšinové skupiny z pravidla neřeší, považuje-li se poslanec nebo poslankyně za mluvčí minorit, vyhledá ho nebo ji stejně, protože je mu bližší než většinová reprezentace. Reprezentant/ka menšinového původu je často za mluvčí/ho své skupiny považován/a apriori.

Aby byla naplněna artikulace jako vstupní funkce politického systému, potřebuje politická reprezentace menšin podmínky pro autentickou reprezentaci. Kromě zastoupení v legislativních orgánech, potřebují rozumět symbolice většinového jazyka a potřebují, aby jim jejich partneři a partnerky naslouchali. O schopnosti dorozumění není u politické reprezentace pochyb, protože se nizozemsky učili od raného dětství. Ani otázka jejich přítomnosti není na úrovni Druhé komory sporná, protože zhruba dosahuje stejného podílu menšin s původem mimo euroatlantickou oblast jako je jejich podíl na populaci celého Nizozemí.

⁷³ <http://www.fatmakoser-kaya.nl/commentaar.html>

Jak je to však s politickým uznáním? Politické uznání jsem vymezila jako uznání rovnocennosti partnerů v diskusi, Nancy Fraser používá termín „participační parita“. Neuznání se projevuje manipulací s politickými adepty a adeptkami, aby obhajovali většinový diskurs jako se to stalo Ayaan Hirsi Ali. Projevuje se zlehčováním otázky menšin, odkládáním řešení problémů, dvojím metrem na posuzování přípustnosti vyjádření extremistických skupin ve většině a menšině nebo prosazováním stále stejných a opakovaně selhávajících politik. Domnívám se, že v Nizozemí politické uznání menšin jako prvek autentické reprezentace chybí.

Absence politického uznání implikuje, že k řešení problémů menšin vede ještě dlouhá cesta. Dokud nebudou menšiny požívat politického uznání, nebudou jimi navrhovaná řešení brána vážně, vše bude trvat déle a bude to stát více sil při přesvědčování většinové reprezentace. Východisko vidím v provádění politik na komunální úrovni, kde příklad města Rotterdam ukázal, že v menšinách se dá vzbudit zájem o politiku poskytováním peněz pro fungování menšinových organizací a projektů. Tyto projekty jsou příkladem naplnění požadavku Charlese Taylora, aby se menšiny zapojovaly do řešení problémů své komunity.

Jak je to s politickou integrací? Je Nizozemí sjednocené ve formě, v jaké jsou diskutovány odlišné kulturní nebo náboženské hodnoty v politice? Politická integrace je podmíněna autentickou reprezentací, ale její existenci jsem v případě Nizozemí zamítla. Nizozemí také ve vymezení základních principů za kterých by se měla politická a společenská diskuse odehrávat, když pilířům majority zaručuje jistou autonomii, ale skupinám imigrantů nikoliv. Nová integrační politika by měla začít u důsledného vymáhání základních liberálně demokratických principů.

5.4.1 Prostředky k zajištění autentické reprezentace

Existují dva relevantní způsoby k zajištění autentické reprezentace menšin. Jsou to jednak kvóty, které by zaručovaly samotnou přítomnost politické reprezentace z etnických menšin v zastupitelských orgánech na komunální a parlamentní úrovni. Jak jsem zmínila výše, ve Druhé komoře by bylo ospravedlnitelné žádat desetiprocentní kvótu na mandáty pro politickou reprezentaci etnických menšin, protože zhruba desetiprocentní je také podíl etických menšin na populaci Nizozemí. Na komunální úrovni by kvóty mohly být uplatněny především ve velkých městech, kde etnické menšiny s původem ze zemí mimo euroatlantický prostor tvoří asi třetinu populace. S naplněním třetinové hranice podílu menšin ve většině, která by měla zajistit, že menšiny budou do politické diskuse skutečně vnášet vlastní témata.

Druhým způsobem jsou programy financování projektů etnických menšin, které by podporovaly zájem menšin o politiku, jejich volební účast a vstup do politiky. Nebo to mohou být informační kampaně, které by narušovaly stereotypy o menšinách apod. V Nizozemí je integrační politika v pravomoci obcí. Příklad města Rotterdam, který dosahuje nejvyšší volební účasti menšin v komunálních volbách a má nejvyšší podíl lidí z menšin v obecní radě, může sloužit jako příklad úspěšné integrační politiky. V následujících odstavcích ho analyzuji.

V Rotterdamu je agenda integrační politiky včleněna pod odbor Mládež, vzdělání a soužití (JOS). Od roku 2006 se projekt jmenuje „Rotterdam mee!“ a mají z něj být poskytovány prostředky na projekty podporující kulturní a společenskou integraci, mládež a výchovu. Jaké cíle jsou finančně podporovány? Zvládnutí nizozemštiny, účast na životě občanské společnosti, sdílení hodnot a norem, pluralita, uvádění tématu integrace do veřejné diskuse, podporování aktivního občanského prvku při zajišťování bezpečnosti v ulicích, vytváření organizací občanské

společnosti, občanská výchova mládeže, zakládání mládežnických organizací a výchova k rovnosti mužů a žen.⁷⁴

Spolu s programem financování probíhala od října 2005 do února 2006 kampaň, která propaguje spolupráci při soužití v Rotterdamu. V této době se uskutečnilo 150 veřejných debat, 5 obecních anket, 4 setkání občanů s radními.⁷⁵ Na internetu je možné nalézt záznamy o anketách, které zjišťovali, jaké hodnoty obyvatelé Rotterdamu pokládají za důležité při soužití. Ze stránek www.rotterdammee.nl je možné stáhnout záznamy z ankety zpracovaných jako filmy. Výsledkem této široké veřejné diskuse byl kodex chování obyvatel města Rotterdam, který Kolegium města představilo. Jeho body jsou tyto:

- Obyvatelé Rotterdamu na sebe berou odpovědnost za město a za sebe a nediskriminují
- používají nizozemštinu při komunikaci v obci
- neschvalují radikalizaci ani extremismus
- vedou své děti k tomu, aby byly plnohodnotnými občany
- jednájí se ženami a muži jako sobě rovnými a s respektem
- jednájí s lidmi homosexuální a heterosexuální orientace jako sobě rovnými a s respektem
- jednájí s věřícími (různých náboženství) a nevěřícími lidmi jako sobě rovnými a s respektem

Tuto kampaň a programy financování projektů podporujících soužití lidí v Rotterdamu je možné vzít jako pozitivní příklad. Formulování kodexu chování na základě anket a debat je pak naplněním mého požadavku na jasné vymezení pravidel, na kterém by se podílela co největší část lidí včetně menšin.

⁷⁴ Stimuleringsbudget integratie 2005/2006:
http://jongeren.rotterdammee.nl/var/uploads/files/0_Subsidiekaderintegratie.pdf

⁷⁵ Working together on a world city – Rotterdam Mee!:
<http://www.rotterdammee.nl/var/uploads/files/SamenvatRotterdamMeeEng.pdf>

5.5 Reprezentace žen z etnických menšin

Podíl žen na reprezentaci menšin ve Druhé komoře je překvapivě vysoký, když plných 9 mandátů z celkových 12 do odstoupení Karabulut držely ženy. Na komunální úrovni jsou radními z osmdesáti procent muži, ale i tak podíl žen překračuje celonizozemský průměr. Z tohoto hlediska je reprezentace žen z etnických menšin relativně vyšší než reprezentace žen z majority.

Otázka emancipace žen z etnických byla diskutována politice. Premiér Balkenende nechal v roce 2003 zřídit komisi Participace žen z etnických menšin (PaVEM). Svou práci skončila v roce 2005. Komisi měla 6 členek, tři z nich neměly nizozemský původ. Jednak je to nizozemská princezna Maxima původem z Argentiny, manželka nizozemského korunního prince Willema-Alexandra. Dále je to jedna Turkyně a jedna Surinamka.

Tato komise dosáhla zvýšení finančních prostředků pro programy participace žen z etnických menšin, tyto prostředky byly rozděleny jednotlivým městům podle počtu žen z etnických menšin, které v nich žijí. Po pětině z této částky získala města Amsterdam a Rotterdam. PaVEM vytyčila jako klíčové tyto oblasti: zaměstnání, dialog, rozvíjení organizací občanské společnosti a nizozemština. Program v oblasti zaměstnání je řízen na úrovni obcí a (finančně) podporuje vytváření nebo rezervování pracovních míst pro ženy z menšin a je zacílen na ekonomickou soběstačnost těchto žen. Cíle v oblasti dialogu mezi menšinami a většinou by měly být realizovány prostřednictvím diskusních orgánů obcí, které by od konce roku 2006 měly být svolávány nejméně čtyřikrát ročně. Jedním z cílů tohoto programu je vytváření takových organizací, ve kterých by se mohly scházet muslimské ženy, které by se chtěly emancipovat. V rámci rozvíjení občanské společnosti by měly být na úrovni obcí ustaveny skupiny úspěšných žen z etnických menšin, které by plnily poradní úlohu (tzv. P-týmy). Dále byla ustavena katedra managementu diverzity a

integrace na Svobodné univerzitě v Amsterdamu. Při výuce jazyků mají mít ženy z etnických menšin zvláštní pozornost. Jejich participaci v občanské společnosti by ženám měla usnadnit dostupnější hlídání dětí, o které se obce mají také starat. (Kabinetsreactie op het eindrapport van de Commissie PaVEM 2005: 2-7)

Jaké další podoby má vládní politiky zaměřená na ženy z menšin? Vláda provozuje internetové stránky www.emancipatieweb.nl, které poskytují informace o možnostech státního financování projektů zaměřených na „zranitelné“ ženy (nikoli výhradně ženy z etnických menšin). Jsou financovány projekty ze tří oblastí a mohou je navrhovat organizace i úřady obcí. Na oblast práva a bezpečnosti jde ročně €1,5 milionu, na účast v občanské společnosti také €1,5 milionu, projekty podporující účast žen na rozhodování společnosti a v politice jde €0,7 milionu, dohromady €3,7 milionu.⁷⁶ Tvoří-li desetinu populace etnické menšiny a polovina z ní jsou ženy⁷⁷, vychází nám průměrná suma určená na jednu ženu z imigrace €4,6. To je velmi nízká částka.

⁷⁶ Hoofdlijnen van de subsidieregeling emancipatieprojecten, http://www.emancipatieweb.nl/uploads/1551/Hoofdlijnen_van_de_subsidiereregeling_emancipatieprojecten.pdf

⁷⁷ V Nizozemí podle této zjednodušené úvahy žije 800 000 žen z etnických menšin.

Závěr

Co spojuje nejpočetnější imigrační menšiny v Nizozemí? Lidé z Turecka a Maroka přicházeli od sedmdesátých let za prací. Přistěhovalci z bývalých kolonií Nizozemské Antily a Nizozemské Guyany (osamostatněné pod jménem Surinam) přicházeli nejprve kvůli studiu a od poloviny šedesátých let se zhoršováním ekonomické také převážily pracovní motivy migrace. Motivací lidí z těchto skupin bylo především zlepšení jejich životní úrovně nebo přímo vymanění se z existence pod hranicí chudoby, lze je tedy zahrnout pod pojem ekonomická emigrace.

Méně početnými skupinami imigrantů v Nizozemí jsou lidé žádající o politický azyl. Tito lidé utíkají ze zemí rozvrácených válkou, ovládaných autoritářskými režimy, které nedodržují lidská práva, nebo prchají před útlakem ze strany většinové společnosti. Takové důvody imigrace bychom označili za politické. Jinými důvody pro imigraci mohou být klimatické změny způsobující sucho, neúrody a hlad.

Ať už je to z ekonomických, politických nebo jiných důvodů, proud imigrantů neoslabuje, jak by si mnohé evropské vlády přály, ale je tomu právě naopak. Lidé, kteří nemají to štěstí a nejsou občany nebo občankami zemí euroatlantického prostoru, dnes riskují své životy, když se snaží ilegálně dostat do vysokopříjmových zemí. Celé rodiny se na vratkých bárkách přeplavují z Afriky přes Středozemní moře do Španělska. Utečenci platí převaděčům horentní sumy peněz, a pak jim ještě nezbyvá jiná cesta než se nechat od těchto převaděčů zavřít do kontejnerů na kamionech a odvézt do cílové země. Je to cesta bez záruky, neboť přitom dochází neznáma k tomu, že jsou ponecháni v jiné, pro ně neznámé evropské zemi, bez peněz i bez dokladů.

Jaká rizika imigrace přináší pro západoevropské státy? Nejzřejmějším a nejdiskutovanějším dopadem jsou zvýšené výdaje státních rozpočtů. Záleží na jednotlivých státech, kolik prostředků azylantům nebo nelegálním imigrantům poskytnou, ale i kdyby jim poskytovaly jen minimum prostředků, stát musí vždy alespoň udržovat úředníky, kteří se jejich žádostmi zabývají, nebo platit tlumočníky, kteří by zprostředkovali komunikaci. Dětem přistěhovalců jsou placena místa ve školách, dospělým jazykové kurzy. Azylanté často potřebují také lékařskou pomoc, kterou vlády platí. Další náklady na imigraci jsou sporné. Ve veřejnosti se může vyskytovat názor, že přistěhovalci páchají ve zvýšené míře trestnou činnost, která se pak promítá především do škod na majetku a zdraví lidí, nákladů na policejní vyšetřování a soudní řízení. Jiným často zmiňovaným argumentem podporující restriktci imigrace jsou domnělé ztráty pracovních míst pro většinovou populaci. Tento argument však považuji za do jisté míry účelový – vždyť azylant, který jen stěží rozumí jazyku své nové země, nebude konkurovat místní vzdělané populaci. Bude alespoň zpočátku dostávat jen manuální práce, které dnes obyvatelé vysokopříjmových zemí stejně většinou nevykonávají. Na tuto otázku dosud neexistuje jednoznačná odpověď. Není ani jisté, zda-li imigrace může vyřešit stárnutí populace Evropy. Demografický výhled zvláště v některých zemích naznačuje, že za několik desítek let by se státní rozpočty mohly zhroutit, protože příliš mnoho starých lidí bude využívat státních či polostátních služeb a příliš málo pracujících lidí je ze svých daní bude platit. Imigrace je pak prezentována jako jedno z možných řešení.

Existují samozřejmě i neekonomické přínosy imigrace. Je to především možnost obohacení vlastních životů a záleží na každém člověku, budou-li pro něj tímto obohacením cizokrajné pokrmy, umění, tradice nebo hodnoty. Imigranti by mohli do společností západní Evropy přinést kulturní podněty, například pozitivní přístup k životu, který je

opakem dekadentní lhostejnosti poměrně typické pro současnou Evropu a který by mohl vést také ke zlepšení v oblastech pozitivně motivované politické aktivity.

Evropské vlády mohou zpřísnovat azylová kritéria, zamítat azylové žádosti, nasazovat další policejní hlídky na hranice států, ale proud imigrantů se s největší pravděpodobností nezastaví. Ale aby se z imigrace vnímané jako hrozba, která s sebou přináší obrovské ekonomické i společenské náklady, stala imigrace pro majoritu přínosná, je třeba většinu a menšiny integrovat.

Relevantní menšiny v Nizozemí ve statistikách vykazují nižší vzdělání a vyšší nezaměstnanost a kriminalitu. Problémy menšin označila Nancy Fraser za dvoudimenzionální, tj. pramenící v nižší materiální úrovni a v jejich podřadném postavením ve statusové hierarchii společnosti. Jakou úlohu v procesu integrace sehrávají politikové a političky z menšin?

Ústředním bodem mé diplomové práce je koncept autentické reprezentace, která poskytuje nejlepší podmínky pro to, aby byly obě dimenze těchto problémů řešeny. Jsou-li politikové a političky z menšin autentickou reprezentací, mají nejlepší podmínky pro potírání diskriminace a zároveň mohou do společenského systému vnášet své hodnoty a normy, zlepšovat statusové postavení menšin a pracovat na pokojném soužití většiny a menšin.

Autentická reprezentace menšin stojí na třech pilířích. Prvním předpokladem je samotná přítomnost politiků a političek z menšin, kteří by artikulovali jejich potřeby a zájmy. Při analýze této podmínky jsem pracovala zejména s pracemi Willa Kymlicky a Charlese Taylora. Jedním z prostředků k zajištění tohoto bodu mohou být kvóty, jiným prostředkem na příklad veřejné kampaně podporující zájem menšin o politiku.

Druhým pilířem autentické reprezentace je schopnost dorozumění menšinových politiků a političek se zastupitelstvem většiny. Ve své práci jsem prezentovala apel Homi K. Bhabhy doplnit překládání slov a

gramatiky cizího jazyka také vysvětlováním jeho symbolických významů. Politikům a političkám z menšin by neměla v argumentaci bránit neznalost jazyka.

Třetí pilíř je nejproblematictější. Autentická reprezentace předpokládá uznání z strany většiny, že lidé z menšin jsou rovnocennými partnery a partnerkami v diskusi. Tato podmínka odmítá stereotypy v nahlížení na příslušníky a příslušnice menšin. Ve své práci jsem v tomto bodě pracovala především s pracemi Gayatri Chakravorty Spivak a Edwarda W. Saída a jeho konceptem „orientalismu“. Naplnění tohoto bodu je nejobtížněji zajistitelné a zároveň nejhůře zjistitelné. Především je třeba trvat na důsledném a rovném vynucování všech platných norem. Dlouhodobější politikou je změna ve vzdělávacím systému, který by s učivem neměl předávat předsudky. K těmto teoretickým principům se i někteří politici a političky hlásí. Nejobtížnější ovšem je aplikovat je účinným způsobem v konkrétní politické a sociální praxi.

Pojem politika vnímám především jako prostor k diskusi. Kam až tato diskuse může zajít? Hranici diskuse představují základní liberálně demokratické principy, které by měly být kodifikovány tak, aby jejich nejednoznačný výklad neposkytoval prostor pro diskriminaci. Zároveň by měly být důsledně vynucovány. Kritika ze strany Susan Okin, která v mé práci byla rovněž prezentována, směřuje k odmítnutí autonomie jednání v privátní sféře, protože právě v ní může docházet k největšímu útlaku žen a dívek, a zdůrazňuje, že liberálně demokratický stát by měl důsledně trvat na zajištění deklarovaných práv a svobod všech jeho obyvatel ve veřejné i soukromé sféře.

Stav, ve kterém se spojuje autentická reprezentace a jasně kodifikované principy, které by neměly být změněny bez širšího společenského konsensu, jsem nazvala politickou integrací. Taková integrace umožní, že imigranti budou platnými členy liberálně demokratické společnosti. V opačném případě budou vyjadřovat protest

se stávajícím rozdělením materiálních zdrojů, s diskriminací a s hodnotovým žebříčkem společnosti incidenty.

Nizozemské vlády po desetiletí prováděly integrační politiku. Od roku 2000 se však obraz úspěšného nizozemského způsobu integrace bortil. Po vraždě Pima Fortuyna, muže, který na kritice nizozemské integrační politiky postavil politickou kariéru, již nebylo pochyb, že ani Nizozemí při integraci imigrantů neobstálo. V čem tkví problém? Jakými kroky je možné sjednat nápravu? Nizozemská integrační politika byla nedůsledná a státní moc nevyužívala všechna její opatření, která byla uzákoněna. Nizozemí stále chybí vymezení základních pravidel, která mají pro jeho obyvatele platit. Nizozemští politikové a političky apelují na dodržování domněle známých nekodifikovaných pravidel a zvyklostí v občanském soužití, ale takové nejasné vymezení pravidel umožňuje odlišný výklad v neprospěch imigrantů a znesnadňuje potírání společensky škodlivých činů, ať je páchá kdokoli ve společnosti. Nizozemský společenský systém částečně autonomních pilířů dvojité výklad pravidel umožňuje, proto je pro integraci. Zároveň brání potírání útlaku žen a dívek v celé společnosti ve smyslu kritiky Susan Okin.

Autenticita politické reprezentace menšin v Nizozemí je sporná. Politikové a političky z menšin zaujímají skoro desetinu mandátů ve Druhé komoře nizozemského parlamentu, jsou to lidé, kteří od dětství navštěvovali nizozemské školy, první dvě podmínky splněny spíše byly. Avšak o politickém uznání nebylo možné jednoznačně rozhodnout.

Jaké kroky v nizozemské integrační politice doporučit? Předně důsledně uplatňovat existující normy nehledě na většinovou či menšinovou příslušnost a pokusit se kodifikovat další, které by předešly případným dohadům o tom, co je či není zvyklostí v zemích euroatlantického prostoru. V dlouhodobějším horizontu pak politiku zaměřenou na podporu politického uznání, tj. odstranění apriorních hierarchizací ze školních osnov a veřejné kampaně proti předsudkům.

Summary

My master thesis study political representation of immigratory minorities in the Netherlands. I analyzed the political aspects of peaceful co-existence of majority and minorities that speak different language, profess different religion or have different color of skin. I presented concept of political integration that stands for agreement on rules under which the political decisions are passed. This concept is based on codified norms of the society and their consistent enforcement regardless ethnicity of people who break them. The second part of political integration is authentic representation of minorities which is the state that secures that representatives of minorities may effectively participate in policy making and removing of discrimination. Authentic representation supposes that there are political representatives with minority origin minorities in the legislative bodies. The second condition is that they are able to communicate and to understand to participate in the political discussions. The third assumption is political recognition assuming that the representatives from majority do not have any prejudice against minorities and take as equal partners in the political discussion. I analyzed the theoretical conclusions on the case of the Netherlands and its policy towards immigration.

Literatura

- Almond, G. A., Powell Jr., G. B. (eds.) (1992): *Comparative Politics Today. A World View*. New York: HarperCollins Publishers.
- Barša, P. (1999): *Politická teorie multikulturalismu*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Barša, P., Strmiska, M. (1999): *Národní stát a etnický konflikt*, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Bhabha, Homi. K. (2004): *The Location of Culture*, New York, Oxon: Routledge.
- *Cultural Policy in the Netherlands* (2003). Den Haag: Ministry of Education, Culture and Science in the Netherlands.
- Curran, C. M., Renzetti, D. J. (2002): *Women, Men, and Society*. Allyn & Bacon.
- Dahl, Robert (2001): *O demokracii*. Praha: Portál.
- Dohnalová, E. (2004): *Imigrační politika a přístupy k integraci imigrantů na příkladech Velké Británie, Německa a Nizozemí*. Diplomová práce FF UK. Praha
- Doormernik, J., Knippenberg, H. (eds.) (2003): *Migration and Immigrants. Between Policy and Reality*. Amsterdam: Aksant.
- Fennema, M., Tillie, J. (1999): Political participation and political trust in Amsterdam: civic communities and ethnic network. In: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 25, No. 4, pp. 703-726, October 1999.
- Fennema, M.(2004): The Concept and measurement of Ethnic Community. In: *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 30, No. 3, May 2004, pp. 429-447.
- Fraser, N., Honneth, A. (2004): *Přerozdělování nebo uznání?* Praha: Filosofia, nakladatelství Filosofického ústavu AV ČR.

- Germino, D., Fennema, M. (2001): Political Theory in Polder Perspective. In: *Review of Politics*, Fall 2001, Vol 63, Issue 4, pp. 783-804.
- Gunew, S. (1986): Questions Of Multi-Culturalism – Sneja Gunew & Gayatri Chakravorty Spivak. In: *Hecate*. November 30, 1986. Volume 12, Issue 1-2, p. 136.
- Vermeulen, H., Penninx, R. (eds.) (2000): *Immigrant integration: the Dutch Case*. Amsterdam: Het Spinhuis.
- Junger-Tas, J. (1997): Ethnic Minorities and Criminal Justice in the Netherlands. In: *Crime and Justice*. Vol. 21, Ethnicity, Crime and Immigration: Comparative and Cross-National Perspectives, pp. 257-310.
- Koopmans, R. (2004): Migrant Mobilisation and Political Opportunities: Variation Among German Cities and a Comparison with the United Kingdom and the Netherlands. In: *Journal of Ethnic and Migration Studies*. Vol 30, No. 3, May 2004, pp. 449-470.
- Laforest, G. (1994): Philosophy in a multinational federation. In: Tully, J. (ed.), *Philosophy in the Age of Pluralism. The philosophy of Charles Taylor in question*, Cambridge: Cambridge University Press, pp. 194-209.
- Leiken, R. S. (2005): Europe's Angry Muslims. In: *Foreign Affairs*, July/August 2005, Volume 84, number 4, New York, pp. 120-136.
- Lijphart, A. (1968): *The politics of Accomodation: Pluralism and Democracy in the Netherlands*, Berkeley: University of California Press.
- Modood, T. (2003): Muslims and the Politics of Difference. In: [Political Quarterly](#); Oct2003, Supplement 1, Vol. 74 Issue s1, pp. 100-115.
- Modood, T. (2001): Their liberalism and our multiculturalism? In: [British Journal of Politics & International Relations](#), Jun2001, Vol. 3 Issue 2, pp. 257.
- Modood, T. (1998): Anti-Essentialism, Multiculturalism and the 'Recognition' of Religious Groups. In: [Journal of Political Philosophy](#), Dec. 8, Vol. 6 Issue 4, pp. 399.

- Novák, M. (2002): *Jakou demokracií pro nové demokracie?: konsensuální model, efektivita a kulturně homogenní země.* Brno: Mezinárodní politologický ústav MU.
- Nováková, S. (2005): *Gender a narativní strategie: Britské spisovatelky indického původu.* In: *Konstruování genderu v asijských literaturách. Případové studie z vybraných jazykových oblastí.* Praha: Česká orientalistická společnost.
- Okin, S. M. (1998): *Feminism and Multiculturalism: Some Tensions.* In: *Ethics* 108 (July 1998): 661 – 684.
- Okin, S. M. (1999): *Is Multiculturalism Bad for Women?* Cohen, J., Howard, M., Nussbaum, M.C. (eds.) New Jersey: Princeton University Press.
- Prins, B. (2005): *Konec nevinnost: úskalí multikulturního soužití v Nizozemsku.* Brno: Barrister & Principal.
- Říchová, B. (2000): *Přehled moderních politologických teorií.* Praha: Portál.
- Říchová B. et al. (2002): *Komparace politických systémů II.* Praha: Vysoká škola ekonomická.
- Said, E. (1979): *Orientalism.* New York: Vintage books.
- Said, E. (1993): *Culture and Imperialism.* New York: Vintage books.
- Sartori, G. (2005): *Pluralismus, multikulturalismus a přistěhovalci.* Praha: Dokořán.
- Spivak, Gayatri Chakravorty (1999): *A Critique of Postcolonial Reason: Toward a history of the Vanishing Present.* Cambridge: Harvard University Press.
- Taylor, Charles, Amy Gutmann (ed.): Habermas, J., Appiah, K.A., Rockefeller, SC., Walzer, M., Wolf, S. (2001): *Multikulturalismus. Zkoumání politiky uznání.* Praha, Filosofia.
- van der Horst, H. (2005): *Dějiny Nizozemska,* Praha: Lidové noviny.

- van Heffen, O., Kickert, W. J. M., Thomassen, J. J. A. (ed.) (2000): *Governance in Modern Society: Effects, Change and Formation of Government Institutions*. Dordrecht: Kluwer Academic.
- van Holsteyn, J. J. M., Irwin, G. A. (2003): Never a Dull Moment: Pim Fortuyn and the Dutch Parliamentary Election of 2002. In: *West European Politics*, Vol. 26, No. 2 (April 2003).
- Zakaria, Fareed (1998): Neliberální demokracie na vzestupu. In: *Střední Evropa. Revue pro střeoevropskou kulturu a politiku*. 81 (6/1998) s. 20-36. Praha: Institut pro střeoevropskou kulturu a politiku.

Internetové zdroje

- Baršová, A. (2005): *Integrace přistěhovalců v Evropě: od občanské integrace k multikulturalismu a zpět?* Příspěvek na konferenci Soudobé spory o multikulturalismus a politiku identit 24. ledna 2005). On-line (citace 25. srpen 2006). Přístup z internetu.

URL: http://aa.ecn.cz/img_upload/9e9f2072be82f3d69e3265f41fe9f28e/ABarsova_Integrace_pristehovalcu_v_Evrope.pdf#search=%22multikulturalismus%20pojmem%22

- Berger, M., Fennema, M., van Heelsum, A., Tillie, Jean and Wolff, R. (2001): *Politieke participatie van etnische minderheden in vier steden*. Een onderzoek in opdracht van het Ministerie van binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties uitgevoerd door het Instituut voor Migratie en Etnische studies van de Universiteit van Amsterdam. On-line (citace 6. květen 2006). Přístup z internetu.

URL: <http://www2.fmg.uva.nl/imes/books/berger-BIZA.pdf>

- Dahlerup, D., *About Quotas*. On-line (citace 6. března 2007). Přístup z internetu.

URL: <http://www.quotaproject.org/aboutQuotas.cfm>

- Dominguez Martinez, S., Groeneveld, S., Kruisbergen, E. (2002): *Politieke en Bestuurlijke Participatie*, Integratiemonitor 2002. Hoofdstuk 8

politieke en bestuurlijke participatie. On-line (citace 26. duben 2007).
Přístup z internetu.

URL: http://www.iseo-eur.com/downloads/IM_10_hoofdstuk8.pdf

- *Ervaringen van raadsleden van allochtone afkomst (2006)*. Instituut voor Publiek en Politiek. On-line (citace 11. leden 2007). Přístup z internetu.

URL: <http://www.publiek-politiek.nl/content/download/694/4061/file/ErvaringenAllochtoneRaadsleden0512.pdf>

- *Fourth Dutch Implementation Report on the UN Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination against Women (CEDAW – UN Women's Convention) 2000-2004*. On-line (citace 5. říjen 2005).
Přístup z internetu:

URL: <http://www.emancipatieweb.nl/uploads/1319/VNvrouwenverdrag2005.pdf>

- Frištenská, H., Víšek, P. (2000): *O Romech, na co jste se chtěli zeptat (manuál pro obce). Pro obce a jejich samosprávy*. On-line (citace 5. únor 2007). Přístup z internetu.

URL: www.vcvscr.cz/mensiny/doc/manual/o_romech_manual.rtf

- Hoofdlijnen van de subsidieregeling emancipatieprojecten. On-line (citace 12. květen 2007). Přístup z internetu.

URL: [http://www.emancipatieweb.nl/uploads/1551/Hoofdlijnen van de subsidieregeling emancipatieprojecten.pdf](http://www.emancipatieweb.nl/uploads/1551/Hoofdlijnen%20van%20de%20subsidieregeling%20emancipatieprojecten.pdf)

- Instituut voor Publiek en Politiek. *Niuitsbrief Winter 2007*. On-line (citace 15. března 2007). Přístup z internetu.

URL: http://www.publiek-politiek.nl/bestanden/ipp_niuitsbrief_winter_2007

- Kabinetsreactie op het eindrapport van de Commissie PaVEM (2005). On-line (citace 11. květen 2007). Přístup z internetu.

URL:

<http://www.kiemnet.nl/binaries/kiem/bulk/publicatie/2006/9/kabinetsoordeel-pavem.pdf>

- Keuzenkamp, S., Merens, A., (red.) (2006): *Sociale atlas van vrouwen uit etnische minderheden*. Sociaal en Cultureel Planbureau. Den Haag. On-line (citace 25. říjen 2006). Přístup z internetu.

URL:[www.vng.nl/Documenten/Extranet/Sez/WI/Sociale atlas van vrouwen uit etnische minderheden.pdf](http://www.vng.nl/Documenten/Extranet/Sez/WI/Sociale_atlas_van_vrouwen_uit_etnische_minderheden.pdf)

- Koole, R.A., van Holsteyn, J.J.M., Elkink, J.A., Rekrutering en Representatie in een Representatief Bestel, *Bevindingen van een empirisch onderzoek onder leden en kiezers van CDA, D66, PvdA en VVD*, Departement Politieke Wetenschap, Universiteit Leiden. On-line (citace 10. leden 2007) Přístup z internetu.

URL: <http://www.vernieuwingsimpuls.nl/files/Files/rekruteringuleiden.rtf>

- Koopmans, R., (2002a): Zachte heelmeesters... Een vergelijking van de resultaten van het Nederlandse en Duitse integratiebeleid en wat de WRR daaruit niet concludeert. In: *Migrantenstudies*. 2002, 18/2, pp. 87 – 92. On-line (citace 22. duben 2007). Přístup z internetu.

URL: <http://www.migrantenstudies.nl/inhoud/2002-2/Koopmans.pdf>

- Koopmans, R., (2002b): Good Intentions Sometimes Make Bad Policy. A Comparison of Dutch and German Integration Policies. On-line (citace 22. duben 2007). Přístup z internetu.

URL: http://www.wz-berlin.de/zkd/zcm/pdf/koopmans_good_intentions.pdf

(překlad Koopmans (2002a) do angličtiny, mírně odlišný od nizozemské verze)

- Michon, L., Tillie, J. (2003): *Amsterdamse Polyfonie. Opkomst en stemgedrag van allochtone Amsterdammers bij de gemeenteraads- en deelraadsverkiezingen van 6 maart 2002*. On-line (6. března 2007). Přístup z internetu. URL: http://www.publiek-politiek.nl/bestanden/amsterdamse_polyfonie

- Muskens, G., (2006): *Integration and Generations in the Netherlands*. DOCA Bureaus. On-line (citace 6. února 2007). Přístup z internetu.

URL:<http://www.docabureaus.nl/Integration%20and%20Generations%20in%20the%20Netherlands.pdf>

- *Nederland als immigratiesamenleving* (2001). Rapporten aan de regering. Den Haag: Sdu Uitgevers. On-line (citace 1. dubna 2007). Přístup z internetu. URL: <http://www.wrr.nl/content.jsp?objectid=2629>

- Nieuwhuizen, E.: *Political Participation of Migrants in the Netherlands*. Research report. Landelijk Bureau ter Bestrijding van Rassendiscriminatie. On-line (citace 6. květen 2006). Přístup z internetu. URL: <http://www.retericerca.it/Satchel/documents/Rapporto%20finale%20Olanda.pdf>
- Nizozemská ústava: „Grondwet voor de het Koninkrijk der Nederlanden“ On-line (citace 26. duben 2007). Přístup z internetu. URL: http://www.minbzk.nl/contents/pages/7430/grondwet_NL_6-02.pdf
- Porthuis, F., Wansink, H. (2002): De islam is een achterlijke cultuur. Interview met Pim Fortuyn. In: *Volkskrant*, 8 mai 2002. On-line (citace 6. března 2006) Přístup z internetu. URL: http://www.volkskrant.nl/den_haag/article153195.ece/De_islam_is_een_achterlijke_cultuur
- Rapport Blok, aan het parlement, gedateerd 2004. On-line (citace 8. květen 2007). Přístup z internetu. URL: <http://www.amerika.nl/immigratieboek/html/blokinhoud.htm>
- Scheffer, P. (2000): Het multikulturele drama. In: NRC Handelsblad, 29 januari 2000. On-line (citace 6. květen 2006). Přístup z internetu. URL: <http://www.arjennijeboer.nl/multiculturalisme/paulscheffer.htm>
- Stimuleringsbudget integratie 2005/2006. On-line (citace 12. květen 2007). Přístup z internetu. URL: http://jongeren.rotterdamme.nl/var/uploads/files/0_Subsidiekaderintegratie.pdf
- ter Wal, Jessika (2005): Active Civic Participation of Immigrants in the Netherlands. Country Report prepared for the European research project POLITIS, Oldenburg. On-line (citace 2. listopad 2007). Přístup z internetu. URL: <http://www.uni-oldenburg.de/politis-europe/download/Netherlands.pdf>
- Tillie, J. and van Heelsum, A. (2006): *Allochtonen stemmen masaal od de PvdA*. Institute for Migration and Ethnic Studies. Universiteit van Amsterdam. On-line (6. květen 2006). Přístup z internetu. URL: <http://www2.fmg.uva.nl/imes/verkiezingen.htm>

- van den Maagdenberg, V. (ed.) (2004): *Jaarrapport Integratie 2004*, Instituut voor Sociologisch-Economisch Onderzoek, Erasmus Universiteit. On-line (citace 6. říjen 2005). Přístup z internetu. URL: http://www.justitie.nl/Images/jaarrapport_integratie_2004_tcm74-38881.pdf
- van der Brug, W., Fennema, M., Tillie, J.(2000): Why some anti-immigrant parties fail and others succeed. A two-step model of aggregate electoral support. In: *Comparative Political Studies*, June 2005. On-line (citace 8. říjen 2005). Přístup z internetu:
URL: <http://www2.fmg.uva.nl/imes/books/brug2004.pdf>
- van Heelsum, A., Fennema, M., Tillie, J. (2004): *Moslim in Nederland. Islamitische organisaties in Nederland*. SCP-werkdokument 106e, Den Haag: Sociaal en Cultuur Planbureau. On-line (citace říjen, 5. 2005). Přístup z internetu:
URL:http://www.scp.nl/publicaties/boeken/9037701787/Moslim_in_Nederland-IslamitischeOrganisatiesInNederland-106e.pdf

Obsah

ÚVOD	2
1 METODOLOGIE	4
2 PROBLEMATIKA REPREZENTACE MENŠIN V TEORETICKÉM KONTEXTU	5
2.1 ZÁKLADNÍ OTÁZKY	6
2.2 EXISTUJE KAUZÁLNÍ VZTAH MEZI POLITICKOU REPREZENTACÍ MENŠIN A JEJICH SOCIÁLNĚ-EKONOMICKOU POZICÍ?	9
2.3 EXISTUJÍ DEMOKRATICKÉ PRINCIPY, KTERÉ JE NUTNÉ ZACHOVAT PŘI POLITICKÉM JEDNÁNÍ?	13
2.3.1 JE MOŽNÉ, ABY SE NA MENŠINY VZTAHOVALY ODLIŠNÉ ZÁKONY?	15
2.4 JAKÁ KRITÉRIA MÁ SPLŇOVAT AUTENTICKÁ REPREZENTACE?	19
2.4.1 PŘÍTOMNOST POLITIKŮ A POLITIČEK Z ETNICKÝCH MENŠIN	19
2.4.2 POLITICKÉ UZNÁNÍ.....	22
2.4.3 DOROZUMĚNÍ.....	25
2.4.4 PROSTŘEDKY K ZAJIŠTĚNÍ AUTENTICKÉ REPREZENTACE	27
2.5 POLITICKÁ INTEGRACE	34
3 IMIGRACE A INTEGRAČNÍ POLITIKA V NIZOZEMSKÉM KRÁLOVSTVÍ	34
3.1 NÁSTIN HISTORIE IMIGRACE DO NIZOZEMÍ	35
3.1.1 SITUACE PŘISTĚHOVALCŮ NA PRACOVNÍM TRHU.....	41
3.1.2 VZDĚLÁNÍ	44
3.1.2 RODINNÝ ŽIVOT	46
3.1.3 KONFLIKTY S VĚTŠINOVOU POPULACÍ	48
3.1.4 POROVNÁNÍ S TEORETICKÝMI DEFINICEMI MENŠIN	49

3.2 NIZOZEMSKÁ POLITIKA VŮČI ETNICKÝM MENŠINÁM	51
3.2.1 ZÁKONNÉ PODMÍNKY POBYTU PŘISTĚHOVALCŮ	55
3.2.2 POLITIKA ZAMĚSTNANOSTI	56
3.2.3 VZDĚLÁNÍ	57
3.2.4 KULTURNÍ POLITIKA	58
3.2.5 JE INTEGRAČNÍ POLITIKA ÚČINNÁ?.....	58

4 NIZOZEMSKÁ DISKUSE O PŘISTĚHOVALECTVÍ PO ROCE 2000.. 59

4.1 NIZOZEMSKÝ STRANICKÝ SYSTÉM –„PILÍŘE“	59
4.2 SCHEFFER: MULTIKULTURNÍ DRAMA	62
4.3 ZPRÁVA VĚDECKÉ RADY PRO VLÁDNÍ POLITIKU.....	64
4.4 RUUD KOOPMANS	66
4.5 JE NIZOZEMSKÝ SYSTÉM PILÍŘŮ VHODNÝ PRO INTEGRACI MENŠIN?.....	68
4.6 VOLBY 2002 – FENOMÉN PIM FORTUYN.....	72

NAPŘÍKLAD MARIJNISSEN, J., PIM FORTUYN KIEST IN FEITE

VOOR EEN PAARS IN DE VIJFDE VERSNELLING.

<u>URL:HTTP://WWW.JANMARIJNISSEN.NL/OPINIES/PIM_FORTUYN</u>	
<u>KIEST IN FEITE VOOR EEN PAARS IN DE VIJFDE VERSNELLIN</u>	
<u>G.HTML</u>	78

4.6.1 VYJEDNÁVÁNÍ O VLÁDĚ V KONTEXTU OTÁZKY MENŠIN.....	78
4.7 PARLAMENTNÍ VOLBY 2003.....	80
4.8 AYAAN HIRSI ALI.....	81
4.9 THEO VAN GOGH.....	83
4.10 ZPRÁVA BLOKOVY KOMISE 2004.....	84
4.11 PARLAMENTNÍ VOLBY 2006 - PROGRAMY POLITICKÝCH STRAN	86
4.12 VÝSLEDKY PARLAMENTNÍCH VOLEB 2006	91

5 POLITICKÁ REPREZENTACE MENŠIN

5.1 NIZOZEMSKÝ ÚSTAVNÍ A VOLEBNÍ SYSTÉM	93
--	-----------

5.2 PORADNÍ ORGÁNY A ORGANIZACE MENŠIN.....	95
5.2.1 KLASIFIKACE ORGANIZACÍ MENŠIN.....	97
5.2.2 VOLEBNÍ CHOVÁNÍ MENŠIN.....	103
5.3 PŮSOBNÍ MENŠIN V POLITICKÝCH STRANÁCH	107
5.3.1 PARTICIPACE V OBEČNÍCH RADÁCH	107
5.3.2 ZASTOUPENÍ MENŠIN VE DRUHÉ KOMOŘE	111
5.4 AUTENTICKÁ REPREZENTACE MENŠIN A POLITICKÁ INTEGRACE V NIZOZEMÍ.....	120
5.4.1 PROSTŘEDKY K ZAJIŠTĚNÍ AUTENTICKÉ REPREZENTACE.....	122
5.5 REPREZENTACE ŽEN Z ETNICKÝCH MENŠIN	124
<u>ZÁVĚR.....</u>	<u>127</u>
SUMMARY	132
LITERATURA.....	133
INTERNETOVÉ ZDROJE	136
<u>OBSAH.....</u>	<u>141</u>